

Навчально-методичне видання

Драч Оксана Олександрівна

О. О. Драч

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Навчально-методичний посібник
для самостійної роботи студентів

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Комп'ютерне складання – *Костянтин Івангородський*

*Навчально-методичний посібник
для самостійної роботи студентів*

Підписано до друку 15.01.2013. Формат 84x108/16

Друк. офс. Папір офс. Гарнітура Таймс.

Умовн. друк. арк. 5,11 Тираж 100 прим.

Надруковано з оригінал-макету: ФОП Чабаненко Ю.А.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 1898 від 11.08.2004 р.

18000, м. Черкаси, вул. О.Дашкевича, 39

Тел. (047) 45-99-84, 56-46-66.

E-mail: office@2uppost.com

Черкаси – 2013

УДК 94 (477): 008 (075.8)
ББК 63.3 (4 УКР)-7я73-1
Д-72

Схвалено до друку Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (Протокол № 3 від 1 лютого 2013 року)

Рецензенти:

Бушин М.І. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Черкаського державного технологічного університету, заслужений працівник освіти України

Фареній І.А. – доктор історичних наук, професор, професор кафедри архівознавства, новітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Драч О.О. Історія української культури. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів. – Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А., 2013. – 120 с.
ISBN 978-966-321-457-5

Навчально-методичний посібник містить предметну інформацію про навчальний курс «Історія української культури», ознайомлюючи з його цільовим призначенням, структурними та змістовими особливостями. У виданні пропонується блок матеріалів, що складається з компонента навчальної програми, планів семінарських занять, до яких подано перелік основних понять теми та базову літературу, методичних рекомендацій до виконання самостійної роботи, тем есе та навчально-дослідних проектів (НДЗ). Окремо конкретизовано систему, форми та критерії оцінювання знань студентів, подано перелік питань до іспиту з дисципліни «Історія української культури». На допомогу студентам у посібнику вміщено короткий термінологічний словник, список навчальної, наукової літератури та Інтернет-ресурсів з курсу.

Посібник розрахований на студентів вищих навчальних закладів історичних спеціальностей, а також інших напрямів підготовки фахівців-гуманітарів.

ББК 63.3 (4 УКР)-7я73-1
УДК 94 (477): 008 (075.8)

ISBN 978-966-321-457-5

© О. О. Драч, 2013

Тривіум (від лат. – перехрестя трьох доріг) – перший щабель середньовічної освіти, основа подальшого навчання, що складалася з трьох дисциплін – граматики, діалектики (логіки) і риторики. Перший опис трива (без вживання самого цього слова) як сукупності наук було дано в IV ст. Августином Блаженным у трактаті «Про порядок».

Український романтизм – ідейний рух у літературі, науці й мистецтві першої половини XIX ст. Визначальними для романтизму стали ідеалізм у філософії і культ почуттів, звернення до народності, захоплення фольклором і народною мистецькою творчістю, посилене вивчення історичного минулого (історизм), інколи втеча від довоколишньої дійсності в ідеалізоване минуле або у вимріяне майбутнє. Романтизм сприяв появі нових літературних жанрів – балади, ліричної пісні, романсової лірики, історичних романів і драм. Першими виявами українського романтизму були: видана 1818 р. у Петербурзі «Грамматика малоросійського наречія» Олександра Павловського і збірка Миколи Цертелєва «Опыт собрания старинных малоросійских песней».

Цивілізації (або культурно-історичні типи суспільств) – це сталі за своїми культурними характеристиками соціальні утворення. Вони охоплюють значні території планети і можуть складатися з одного, а частіше групи народів, націй і держав. Духовною основою цивілізацій, яка зумовлює її культурні особливості, виступає релігійна ідеологія.

Язичництво (від церковнослов. – чужоземці, чужинець) – будь-яка (не обов'язково поліетнічна) традиційна релігія певного народу, відмінна від сучасних світових релігій.

Біблії, який набув форми релігійної боротьби проти католицької церкви і папської влади.

Романський стиль (від лат. – римський) – художній стиль, що панував у Європі (переважно західній) в X–XII ст. (у деяких місцях – і в XIII ст.), один із найважливіших етапів розвитку середньовічного європейського мистецтва. Найповніше виявив себе в архітектурі. В орнаменті перепліталися традиції античності, Візантійської імперії, Ірану й Далекого Сходу.

Світи-економіки – самодостатні в економічному відношенні території планети зі сталою внутрішньою системою торгівельно-економічних зв'язків, які можуть себе самостійно відтворювати без систематичних контактів з іншими світами-економіками.

Скань (від старослов. – сукати, звивати в одну нитку кілька пасом) – вид ювелірної техніки: ажурний або напаяний на металевий фон візерунок з тонкого золотого, срібного або мідного дроту, гладкого або звитого в мотузочки. Вироби зі скані часто доповнюються зерню (маленькі срібні або золоті кульки) та емаллю.

Супрематизм – напрям модерного мистецтва, що виник на початку XX ст., художню основу якого становить безпредметність й абстрактний геометризм. Зачинателем вважається К.Малевич (народився 1879 в Києві – помер 1935 в Ленінграді). Витоки напряму сягають кубізму й футуризму; знайшов застосування в урбаністиці, плакаті й графіці. В Україні супрематизм пропагувала «Нова Генерація» (В.Єрмілов й ін.). У Галичині він відбився у деяких творах П.Ковжуна (екслібрис С.Гординського).

Травестія (від італ. – перевдягати) – один із різновидів бурлескної, гумористичної поезії, в якому твір серйозного або героїчного змісту за відповідної форми переробляється, «перелицьовується» на твір комічного характеру з використанням панібратських, жаргонних зворотів. Найоригінальнішим прикладом травестії, що став подією не лише в українській літературі, є «Енеїда» І.Котляревського, в основу якої покладена героїчна поема Вергілія, героїв якої (з богами включно) автор перевдягнув в український національний одяг і гумористично зобразив на тлі народного побуту XVIII ст.

ЗМІСТ

Вступ	5
Компонент навчальної програми	10
Плани семінарських занять	27
Методичні рекомендації до самостійної роботи	48
Завдання для самостійної роботи	53
Тематика наукових есе	64
Перелік навчальних проектів (ІНДЗ)	67
Система контролю й оцінювання навчальних досягнень студентів	70
Екзаменаційні питання	74
Література до курсу «Історія української культури»	79
Інтернет-ресурси	105
Короткий термінологічний словник	108

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2	Галузь знань 0203 гуманітарні науки Напрямок підготовки 6.020302 історія	Нормативна	
Модуль – 1	Спеціальність (професійне спрямування): _____	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 72		2-й	
		Лекції	
		14 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	4 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		42 год.	62 год.
		Індивідуальні завдання: год.	
		Вид контролю: іспит	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1,88 самостійної роботи студента - 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

- для денної форми навчання – 41%
- для заочної форми навчання – 14%

Певний вплив на передвижників мали романтизм та ідеї народництва, свою діяльність будували на засадах кооперації. Членами Товариства були І.Репін, В.Суриков, В.Маковський, І.Прянішников, О.Саврасов, І.Шишкин, А. і В.Васнецови, А.Куїнджі, М.Ярошенко,

Позитивізм (від лат. – позитивний) – філософське вчення і напрям у методології науки, що визначає єдиним джерелом істинного, дійсного знання емпіричні дослідження й заперечує пізнавальну цінність філософського дослідження. Основна теза: все справжнє (позитивне) знання – сукупний результат спеціальних наук. Позитивізм як напрямок філософії, зародився на початку ХІХ ст. і значною мірою сформував сучасну наукову методологію: розуміння взаємодії між дослідним та теоретичним знанням, розпізнавання істинних та хибних тверджень тощо.

Полемічна література (від грец. – войовничий) – підбірка текстів різних авторів, у яких обговорюються проблемні питання релігійної дискусії між католицькою та православною церквами з метою їх об'єднання. Особливого розвитку полемічна література набула в ХVІ–ХVІІ ст., коли католицизм почав релігійно-ідеологічний наступ на православ'я, а також у зв'язку з Брестською церковною унією 1596 р. Поштовхом для розвитку полемічної літератури стала книга польського публіциста – єзуїта Петра Скарги «Про єдність церкви Божої» (Вільно, 1577).

Політична культура – ціннісні орієнтації та принципи мислення, за допомогою яких осмислюється політичне життя та реалізується політична поведінка людей.

Правова культура – система цінностей, які досягнуті суспільством чи його складовою у сфері правовідносин і становлять сукупність правових знань та норм поведіння.

Ремейк, римейк (від англ. – переробка) – новіша версія або інтерпретація раніше виданого твору (фільму, пісні, будь-якої музичної композиції або драматургічної роботи) в сучасній кінематографії та музиці.

Реформація (від лат. – виправлення, відновлення) – масовий релігійний та суспільно-політичний рух у країнах Західної та Центральної Європи ХVІ – початку ХVІІ ст., спрямований на реформування християнства відповідно до

вторинним. Термін також вживається для означення світських поглядів та поведінки, за яких матеріальні блага домінують в ієрархії цінностей. Теорія історичного матеріалізму (розроблена К.Марксом і Ф.Енгельсом) формувалася в інтелектуальній атмосфері XIX ст. як універсальна парадигма, заснована на позитивістських методологіях, натуралізмі в трактуванні людини й суспільства, причинно-механістичній моделі пояснення світу.

Мильна опера – багатосерійний радіо- чи телеспектакль на сімейні та побутові теми мелодраматичного, сентиментального характеру з постійними персонажами. Вислів з'явився в США в кінці 1930-х років завдяки тому, що на Заході першими їх спонсорами були миловари. Першою радіопередачею – «мильною оперою» вважається «Бетті і Боб» (1932), а телевізійна мильна опера вперше з'явилась в США в 1947 році і мала назву «Жінка, що пам'ятає». Мильну оперу характеризують такі відмінності, як тривалість (мінімум 200 серій), але найчастіше вони мають кілька тисяч серій і знімаються роками.

Модернізм (від лат. – сучасний) – загальний термін, який використовується для позначення напрямів у культурі початку XX ст., що поривали з попередніми традиціями художньої творчості й прагнули концептуально ствердити нові неординарні засади в мистецтві, безперервне оновлення художніх форм (домінування форми на протигагу змісту), а також умовність стилю. В образотворчому мистецтві прямими представниками є абстракціоністи; в літературі – письменники, що експериментують з альтернативними формами оповіді; в музиці – традиційне поняття ключа було замінене на атональність; в архітектурі – центральними концепціями виступають функціоналізм і відсутність декоративності.

Моральна культура – усвідомлені норми, традиції, правила поведінки, уявлення про позитивне й негативне, добро і зло.

Передвижники (Товариство пересувних художніх виставок) – творче об'єднання художників Російської імперії, в тому числі й українських, що було створено й активно діяло в останній третині XIX ст. В естетичному плані члени Товариства цілеспрямовано протиставляли себе й свою творчість, а також спосіб її популяризації представникам офіційного академізму.

Культура – це єдино можлива для людини форма існування. Це означає: якщо для біологічного існування людства необхідно лише відповідне виробництво, то для існування людського суспільства потрібна культура. Всесвітня конференція з культурної політики, проведена під егідою ЮНЕСКО 1982 року, прийняла декларацію, в якій культура тлумачиться як комплекс характерних матеріальних, духовних, інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, а й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірувань. Вивчення культури передбачає розкриття її як продукту розвитку суспільства і як сукупності матеріальних і духовних цінностей, створених людством. Культура виступає водночас і як мірило цивілізованості етносу, і як форма та зміст внутрішнього зв'язку поколінь.

Протягом всього часу свого існування український народ творив самобутню культуру, незважаючи на постійні зовнішні загрози і впливи. Українська культура – це, передусім, історичне явище, а її розвиток – найважливіша частина процесу розвитку людської цивілізації. Історія української культури – результат досліджень не лише істориків, але й археологів, етнографів, фольклористів, істориків літератури, фахівців у галузі суспільної думки, науки, філософії, мистецтва. Вітчизняна наукова традиція тяжіє до аналізу культури як цілісності, вивченню основних закономірностей її розвитку, її структури і функції, ролі в суспільному житті.

Історично так склалося, що протягом тривалого часу українська культура перебувала в тіні інших культур. Ця обставина створила певний стереотип сприйняття її як вторинної і провінційної. Водночас самобутня культура українського народу є не лише повноправним і унікальним елементом світової культури, а й важливим чинником культурно-історичного процесу. Усвідомлення феномену української культури означає сприйняття її як цілісної системи в ході історичного розвитку та

взаємозв'язку з культурами інших народів. Історія української культури розкриває значення як національних традицій, так і культурних зв'язків між народами. Саме завдяки розвитку національних культур створено яскраву та багатогранну скарбницю світової культури. Історія культури посідає чільне місце у системі розвитку суспільства та формування національної свідомості. Визначення сутності, змісту та визначальних етапів еволюції української культури є основними завданнями навчальної дисципліни «Історія української культури».

Курс «Історія української культури» передбачає глибоку історичну підготовку студентів, формування їхнього наукового світогляду, готовності до систематичної самоосвіти, підвищення їх загальної культури й духовності, допомагає розумінню швидкоплинних процесів соціокультурного буття українського народу й сприяє ґрунтовному та всебічному вивченню культурно-історичного простору його діяльності.

Навчальний курс «Історія української культури» належить до нормативних дисциплін циклу професійної та практичної підготовки істориків і орієнтована на опанування студентами знань насамперед із процесу культурного розвитку українського народу, а тому основою проблематики є духовні засади суспільного буття і їхнє матеріальне втілення.

Необхідні знання та навички опановуються студентами шляхом проведення з ними навчальних занять у формі лекцій, семінарських занять, а також індивідуальних занять, консультацій і самостійної роботи. Програму вивчення дисципліни побудовано згідно з вимогами кредитно-модульної (модульно-рейтингової) системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Методичні рекомендації до семінарських занять і самостійної роботи з курсу «Історія української культури» укладені відповідно до нормативної програми навчальної дисципліни обсягом 72 години й включають 8 тем. Вивчення курсу розраховано на один семестр та призначено для студентів першого року підготовки денної та заочної форм навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки «Історія».

О.Розанова, Н.Удальцова, В.Меллер, В.Баранов-Росіне, О.Богомазов, О.Екстер, а також рання творчість В.Маяковського.

Культура – це історично сформований рівень розвитку суспільства і людини, виражений у формах (видах, типах) організації суспільного життя чи окремих людей, соціальних спільнот та створюваних ними матеріальних і духовних цінностей. Водночас це система життєвих сенсів (цінностей) людини, соціального прошарку, народу, які реалізуються у засобах та результатах їхньої діяльності. У вузькому значенні поняття «культура» – це духовне життя людей. Формою його виступають освіта, наука, література, живопис, архітектура, тощо.

«Культурний ландшафт» – поняття, яке в метафоричному розумінні включає не тільки географію культурних центрів, а й їх характер, способи взаємозв'язку й роль у засвоєнні й продукуванні культурних цінностей нації.

Культурні індустрії – за визначенням ЮНЕСКО цей термін застосовується до тих галузей, які поєднують у собі створення, виробництво та комерціалізацію змістів, які є нематеріальними і мають культурний характер. Культурна індустрія включає діяльність, в основі якої лежить індивідуальне творче начало, навичка чи талант, і яка може створювати додану вартість і робочі місця шляхом створення та експлуатації інтелектуальної власності. До сектору культурних індустрій належать: реклама, архітектура, художній та антикварний ринок, ремесла, дизайн, мода, виробництво кіно- та відеопродукції, програмування, музика, виконавчі мистецтва, видавнича справа, теле-, радіо- та Інтернет-трансляції.

Літописами називають історико-літературний твір, в якому оповідь ведеться за роками. Назва походить від слів «въ лѣто», якими в XI–XVII ст. укладачі літописів починали опис подій певного року, ці ж слова передували написанню хронографічних (річних), часто календарних, а іноді й хронометричних (погодинних) дат. Історики вживають термін «літопис», як правило, щодо творів певного регіонального походження (землі східних слов'ян).

Матеріалізм – один з основних напрямків філософії, який у вирішенні основного питання філософії стверджує, що буття, природа, матеріальне є первинним, а дух, свідомість, ідеальне –

країн Європи, у деяких зберігав свої позиції аж до першої чверті XIX ст. Прикметними рисами класицизму є постійне запозичення форм з античної архітектури, повторення не лише її окремих мотивів та елементів, а й прагнення на глибинному рівні осягнути закономірності й сутності античної архітектури.

Книжкова мініатюра – це зроблений від руки малюнок, багатобарвна ілюстрація або заставка, кінцівка, що робилася гуашшю, аквареллю, клейовими фарбами, тушшю, пером – у кожній країні в різний час по-різному. Спершу термін означав червоний (писаний циноброю) малюнок у рукопису, що ілюстрував та доповнював текст. Характеризувався малим розміром, часто розміщувався на полі або між рядками рукописів, хоча трапляються мініатюри і на весь аркуш. Книжкова мініатюра досягла розквіту за доби середньовіччя. У ранніх слов'янських рукописах використовувалася переважно темперна техніка, золото. Уже в XI ст. на Русі створювалися високомистецькі мініатюри Остромирове Євангеліє (1056 – 1057), Ізборник Святослава (1073) із зображенням групового портрету родини великого князя київського Святослава Ярославича.

«Козак Мамай», «козак-бандурист» – картина із зображенням козака-бандуриста, створена за традиційною схемою: в її центрі у статичній позі сидить козак з бандурою. Висока міра узагальнення надавала образу значення символу, що зберігає історичну пам'ять народу й утверджує ідеал мирного стража своєї землі, мужнього, зосередженого й мрійливо-задумливого. У XVII – XIX ст. картина козака-бандуриста була найпопулярнішою на українських землях, особливо на Полтавщині, Чернігівщині, Харківщині, рідше на Правобережжі. Нею селяни, потомки простих козаків, прикрашали свої хати; образ козака-бандуриста малювали на дверях і стінах хат, на скринях, кахлях і посуді.

Кубофутуризм – (угруповання «Гілея») – мистецька течія, яка виникла з назв двох живописних напрямків: французького кубізму та італійського футуризму. Кумири кубофутуризму – рух, швидкість, енергія, він схиляється перед сучасною машиною, в якій бачить втілення естетичного ідеалу. Представниками є Велимир Хлебников, брати Володимир та Давид Бурлюки, В.Каменський, О.Гуро, Н.Гончарова,

Предметом навчальної дисципліни є комплексне вивчення української культури у її історичному становленні, зокрема причинно-наслідкові зв'язки, закономірності, етапи культурного розвитку українського суспільства протягом всіх періодів історії, основних видатних діячів культурного життя України та особливостей виявів української духовної та матеріальної культури.

Міждисциплінарні зв'язки: курс «Історія української культури» тісно пов'язаний із загальними курсами й спецкурсами, що викладаються кафедрами професійної підготовки й гуманітарного профілю. У їх числі перебуває «Історія первісного суспільства» з її проблематикою взаємовідносин людини й природи, формування світоглядних засад у первісному суспільстві, специфіки господарсько-культурних типів та історико-етнографічних спільностей. Важливе значення має «Археологія», зокрема в контексті особливостей розвитку матеріальної культури населення українських земель. Навчальна дисципліна «Українська етнологія» формує засадничі знання щодо етногенезу українського народу, ментальності та національного характеру українців, архетипів української культури. Мають місце вагомні зв'язки з курсом «Давня та середньовічна історія України», а саме в частині опанування державотворчих процесів на українських землях, виникнення й еволюції козацтва та його ролі в формуванні самобутності української культури. Навчальна дисципліна «Історія Греції та Риму» має безпосередні міждисциплінарні зв'язки, а саме в аспекті грецької колонізації Північного Причорномор'я. Курс «Історія української культури» також тісно пов'язаний з опануванням низки гуманітарних дисциплін, зокрема «Культурологія», «Етика», «Естетика», «Релігієзнавство», «Філософія», «Історія світової цивілізації» тощо.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Українська культура від найдавніших часів до кінця XVIII ст.

2. Культура України XIX – початку XXI ст.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання дисципліни «Історія української культури» вбачається у тому, щоб на основі засвоєння теоретичних знань та фактологічного матеріалу формувати в студентів комплекс знань, вмінь та навичок з української культури в її історичному становленні, поглиблене вивчення системи життєвих сенсів індивідів, соціальних прошарків, народу України, втілених у матеріальних і духовних цінностях певних історичних періодів. Сприяти засвоєнню студентами основних понять і термінів та вмінню ними оперувати; формувати у студентів професійні уміння й навички ведення наукових досліджень; виховувати патріотичні почуття, гордість та повагу до української культурної спадщини і духовних цінностей; сприяти розумінню причетності кожного з них до розбудови сучасного і майбутнього української держави.

Основними завданнями вивчення дисципліни є надання студентам необхідних знань про зміст, характер, особливості виникнення та еволюції української культури (у широкому контексті), становлення і досягнення наукових студій з історії української культури. Забезпечується засвоєння студентами знань з історії української культури за такими основними напрямками, як сутність самих культурних явищ, історичні умови їхньої трансформації, найвищі досягнення у сфері культури, у тому числі в європейському та світовому вимірі, відомі історичні персоналії процесу культурного розвитку України. Особлива увага звертається на досягнення через конкретні форми літератури, образотворчого мистецтва, архітектури, освіти й науки духовного життя людей українських земель різних історичних періодів, у тому числі практику взаємовідносин митців і влади, інтелектуалів і соціуму, влади та суспільства.

Опанування дисципліни передбачає досягти усвідомлення студентами всієї складності розгортання на українських землях культурницьких процесів у середовищі як прийшлого, так і автохтонного населення; цивілізаційних витоків і детермінант української культури; особливостей розвитку соціокультурних та релігійно-конфесійних процесів в умовах перебування України

1860-х роках у Франції, коли художники внесли в живопис різноманіття й складність міського побуту, свіжість й безпосередність сприйняття світу. Одним із основоположників імпресіонізму був Клод Моне, зокрема його робота «Враження. Схід Сонця» (1873).

Капище – церковнослов'янська назва язичницького храму або статуї ідола. В історичній літературі капищем називають площадку в центрі слов'янського святилища, на якій стояв ідол божества.

Квадривіум – другий шабель середньовічної освіти, що включав чотири дисципліни, – арифметику, геометрію, астрономію, музику, головною з яких вважалася арифметика. Цикл математичних наук квадривіуму сформовано ще в добу пізньої античності (в межах неоплатонізму).

Кирилиця – один з двох (див. Глаголиця) давньослов'янських алфавітів, названий на честь творця слов'янської писемності Кирила. Є кілька гіпотез про те, хто створив кирилицю (Кирило, Мефодій, болгарський цар Симеон та ін.), але, найімовірніше, склав її наприкінці IX – початку X ст. Климент Охридський, учень Кирила і Мефодія. Створено кирилицю на основі грецького алфавіту, з якого взято 24 літери. Для специфічних звуків слов'янської фонетичної системи винайдено спеціальні знаки, з яких більшість пов'язана з глаголичними літерами. Кожна літера мала свою назву, літери, запозичені з грецького алфавіту, мали (як і в греків) числове значення. Найдавнішою датованою кириличною книгою є Остромирове Євангеліє 1056 – 57. Протягом історії кирилиці мінявся тип письма (устав, півустав, скоропис, курсив).

Кімч (від нім. – несмак, дешева продукція, розрахована на зовнішній ефект) – у 60 – 80-і роки ХХ ст. цим терміном позначали популярну художню продукцію, що відповідала міщанським смакам, була символом бездуховності. Це були матрьошки, керамічні фігурки котів або слоників, картини з русалками. Нині кітч став більш стилізованим і водночас агресивним (сучасна телевізійна реклама).

Класицизм (від лат. – зразковий) – напрям в європейському мистецтві, який уперше заявив про себе в італійській культурі ХVI ст., а найбільшого розквіту досяг у Франції (ХVII ст.). Певною мірою притаманний мистецтву усіх

базувався на нових уявленнях про необхідність спрямовано корегувати дитячу психіку та запровадження до шкільної практики філологічних методів ранніх гуманістів, зокрема вивчення латинської мови не через абстрактне зазубрювання, а через засвоєння прикладів з античної літератури.

Дидаскал (від грец. – учитель) – так називали будь-яких шкільних викладачів, зокрема й викладачів граматики та інших світських наук.

Драма-феєрія (від фр. – фея, чарівниця) – один із жанрових різновидів драми, для якого властивий фантастично-казковий сюжет, поряд із людьми діють створені уявою письменника фантастично-міфічні істоти. Драма-феєрії виникли в Італії у XVII ст. Пізніше, у XVIII – XIX ст., жанр феєрії було активно задіяно у європейському театральному, оперному мистецтві та балеті. Найвідомішою феєрією в українській літературі є драма «Лісова пісня» Лесі Українки.

Думи – ліро-епічні твори українського фольклору на історико-героїчну та побутову тематику, що становлять самобутній жанр. Своїм корінням сягають епічної творчості, героїчного епосу билин доби Київської Русі. Остаточно у фольклористиці термін «думи» закріпив 1827 р. М.Максимович, на той час це слово поряд з іншими – «козацькі пісні», «пісні про старовину», «поважні пісні», «псалми» – вже було поширеним серед народу. Серед історичних викремлюють найдавніші думи – про боротьбу проти татаро-турецької навали. В них оповідається, зокрема, про тяжку долю українців, які потрапляли до бусурманської неволі, тому їх часто називають «невольницькими плачами» («Плач невольників», «Плач невольника в турецькій неволі»), про втечі з полону («Втеча трьох братів з города Азова»), врятування бранців («Маруся Богуславка»), лицарську загибель козака («Смерть козака на долині Кодимі»).

Економічна культура – культурні умови в суспільстві, в межах яких існує економічна діяльність та економічні інституції.

Імпресіонізм (від фр. – враження) – художній напрям у мистецтві останньої третини XIX – початку XX ст., що здійснив величезний вплив на розвиток мистецтва. Представники імпресіонізму прагнули передати безпосереднє враження від навколишнього світу, мінливі стани природи. Зародився в

під владою інших держав; специфіки ідеологічних впливів Заходу та Сходу; еволюції форм організації культурно-освітнього простору й мистецького життя, етапи формування художніх стилів; багатогранності й багатства здобутків української культури в контексті світової культури.

Знання та вміння. У процесі опанування курсу «Історія української культури» студенти засвоюють передбачені програмою знання і на цій основі набувають необхідних вмінь і навичок достатньо глибоко аналізувати різноманітні події, процеси і явища зі сфери культурного життя та робити відповідні власні судження і висновки. Зокрема, студенти повинні знати і вільно володіти понятійним та термінологічним апаратом навчальної дисципліни; класифікацію основних джерел, які слугують основою для вивчення процесів і явищ у сфері української культури; з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки і закономірності культурного розвитку українського суспільства в різні історичні періоди; визначати місце і роль виданих діячів культурного життя України на певному історичному етапі; узагальнювати досягнення українського народу у сфері культури в історичній ретроспективі, виокремлюючи внесок до скарбниці світового мистецтва.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 72 години / 2 кредит ECTS.

КОМПОНЕНТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО КІНЦЯ XVIII ст.

Тема 1.1. Феномен та витоки української культури

Теоретичні засади вивчення історії української культури

Теоретико-методологічні аспекти курсу. Основні категорії історії культури. Вузьке та широке поняття «культури». Культура як продукт історії й об'єкт пізнання.

Українська культура як історичний феномен: загальна характеристика. Історіографія досліджень української культури: етапи та сучасний стан. М.Попович «Нарис історії української культури», М.Семчишин «1000 років української культури».

Періодизація історії української культури. Проблема критеріїв періодизації історії української культури (Дм.Чижевський, М.Семчишин).

Українська ментальність. Поняття ментальності та національного характеру. Архетипи української культури. Мова як одна з головних складових ознак етносу. Чинники формування культурних універсалій української нації: біологічні, географічні, історичні, соціопсихічні, культуроморфні, глибинно-психологічні.

Джерельна база курсу «Історія української культури»: проблема класифікації джерел.

Методологічна проблема типології української культури. Виокремлення української культури у світовому культурному процесі. Феномен «Великого кордону». Порівняльно-історичний метод та його значення у вивченні історії української культури.

Предмет і завдання курсу, його місце в системі навчальних дисциплін вищих навчальних закладів України.

Кочові племена та їх роль у формуванні української культури.

Візантійський стиль – стиль в образотворчому мистецтві й архітектурі, що зародився в IV – V ст. у Візантії (столиці Східної Римської імперії) і поширився через Балкани в Київській Русі, де він існував впродовж багатьох століть. Візантійський стиль характеризується надзвичайною виразністю ліній, використанням сталих художніх стереотипів і багатих кольорів, зокрема золота.

Глаголиця (від старослов. – «слово», «говорити») – одна з двох найдавніших систем слов'янського письма (азбук), створена близько 863 р. слов'янським просвітителем Кирилом, родом із м. Салоніки, Греція. Безсумнівним є зв'язок більшості літер глаголиці з грецькою графікою; форма літер – оригінальна. Глаголицею написані найдавніші старослов'янські пам'ятки, до наших днів дійшли Київські глаголичні листки (кінець IX або початок X ст.). Пам'ять про Кирила як творця глаголиці збереглася на Русі, оскільки її тут називали «кириловицею (кириловицею)».

Готичний стиль – це художній стиль, що виявився завершальним етапом у розвитку середньовічної культури країн Західної Європи (між серединою XII і XVI ст.). Зародився готичний стиль у Північній частині Франції (Іль-де-Франс), розвивався в країнах, де панувала католицька церква, і досяг розквіту в першій половині XIII ст. Готичне мистецтво залишалося переважно культовим за призначенням і релігійним за тематикою: воно було співвіднесено з вічністю, з «вищими» ірраціональними силами.

Гуманізм – у вузькому значенні слова – явище культури епохи Відродження, що було пов'язане з низкою світоглядних трансформацій і полягало в новому ставленні до феномена людини. Просування ідеології гуманізму полягало в тому, що центром уваги суспільної свідомості все більше ставало буття людини, а не божественне провидіння. Людина з її почуттями й проблемами утверджувалася як самостійне, достойне високої поваги явище суспільного життя і звільнялася від релігійно-божественного тлумачення.

«Гуманістична школа» – цим поняттям позначали протестантські гімназії та єзуїтські колеґіуми, в яких організаційно унормувалася всеєвропейська програма освіченого благочестя доби Відродження. Освітній напрям

Братські школи – навчальні заклади в Україні та Білорусі кінця XVI–XVII ст., які організовувалися й утримувалися православними братствами. Мета шкіл – давати таку освіту, яка б ґрунтувалася на власних культурних традиціях і водночас не відрізнялася від польських і західноєвропейських шкіл. У програму найбільших з них (Віленська, Львівська, Луцька, Київська) входило вивчення курсу «семи вільних наук» – граматики церковнослов'янської, грецької, а згодом і латинської мов, діалектики, риторики, арифметики, геометрії, астрономії, музики.

Бурлеск (від фр. – жарт) – стиль сатиричної літератури, в основі якого – навмисна невідповідність між темою твору та мовними засобами, що створює комічний ефект. Прикладом в українській літературі є «Енеїда» І.Котляревського на тему однойменної героїчної поеми Вергілія.

Вертеп – поняття вживається в кількох значеннях: 1) старовинний український народний ляльковий театр; 2) сцена лялькового театру – двоповерховий будиночок; 3) театральне дійство. Вертепні вистави виникли в Україні в другій половині XVII ст. і проіснували до початку XX ст. Дійство складалося з двох дій: релігійної, що виникла під впливом різдвяних шкільних драм, і світської (народно-побутової), яка нагадувала інтермедії в цих драмах. У першій дії діалоги персонажів поєднувалися переважно зі співом хору, який роз'яснював і коментував події, моралізував, співчував тощо. У вертепі хоровими номерами були канти – популярний у XVII–XVIII ст. в Україні музичний жанр. У другій дії переважали танці й танцювальні пісні, які виконували різні персонажі.

Відродження, Ренесанс – одна з епох в історії європейської культури. Вирізняється з-поміж інших культурних епох особливостями стилю, зумовленими орієнтацією на спадщину античної греко-римської цивілізації та ідеї гуманізму. Охоплює XIV ст. (XIII – початок XIV ст. – називають Проторенесанс) – початок XVI ст., а на переконання інших вчених продовжується до XVII ст. XIV – XV ст. називають раннім Відродженням. Кінець XV – початок XVI ст. – період Високого Ренесансу. З середини XVI ст. наступає доба пізнього Відродження. В українських землях культура Відродження, як правило, пов'язується з періодом XVI – першої половини XVII ст.

Культурно-еволюційні процеси на території України в доісторичні часи. Відомості археології. Трипільська культура.

Культурно-етнічні спільноти першого тисячоліття до нашої ери – середини першого тисячоліття нашої ери. Скіфи в давній українській культурі. Дискусії щодо етнічної належності скіфів. Космологія скіфів. Міфологічні конструкції скіфської доби. Вплив скіфської культури на слов'янську культуру. Сармати на території Північного Причорномор'я. Матріархат в сарматських племенах. Сарматська міфологема у світогляді польсько-української шляхти (роксолани).

Грецька колонізація та виникнення колоній Північному Причорномор'ї. Духовна культура античних колоній. Релігійні культури, розвиток наукових знань. Особливості розвитку мистецтва: архітектура, живопис, скульптура. Театр в колоніях. Значення грецьких колоній у формуванні культури тубільного населення Північного Причорномор'я. Римські впливи в давньоукраїнській культурі.

Культура східних слов'ян: міфологічний простір та релігійні вірування. Проблема Велесової книги, її зміст. Походження східнослов'янських племен. Антський союз племен. Зарубинецька (II ст. до н.е. – II ст. н.е.) та черняхівська (III–V ст.) культури. Формування літописних племен: поляни, древліяни, уличі, тиверці, білі хорвати, дуліби. Матеріальна культура. Релігійні вірування. Язичницькі традиції східного слов'янства. Особливості релігійного культуру східнослов'янських племен.

Тема 1.2. Культура українських земель епохи Київської Русі

Історіографія соціокультурного розвитку Русі. Матеріальні й духовні цінності населення Київської Русі. Язичництво. Прийняття християнства. Вплив християнства на формування нового типу руської культури. Феномен двовір'я в українській культурі.

Розвиток писемності та освіти в Київській Русі. Проблема протокириличної писемності у слов'ян (графіті Софійського собору). Старослов'янська та церковнослов'янська мова в богослужбовій літературі. Перші бібліотеки Русі. Пам'ятки

писемності: Реймське, Остромирове Євангелія, Ізборник Святослава. Київська писемна школа та її центри (Софіївський собор, Києво-Печерський монастир, Михайлівський Видубицький монастир). Перекладна та оригінальна література Київської Русі. Ізборники як киеворуський літературний феномен. Агіографічна література. Києво-Печерський патерик. Апокрифічні твори в літературі Київської Русі. Релігійний та світський компоненти в оригінальній руській літературі. «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона. «Повчання дітям» Володимира Мономаха як приклад мемуарної прози. Виникнення белетристичного жанру («Моління Даниїла Заточника»). Літописання як вітчизняний жанр літератури. «Повість минулих літ» та етапи її формування. Система освіти на Русі. Державні школи. Кафедральні та монастирські школи. Приватне навчання.

Розвиток мистецтва в Київській Русі. Архітектура Русі: дерев'яна та кам'яна. Містобудування. Особливості районування руських міст: княжий град, дитинець, посади. Монументальне мистецтво. Сакральна архітектура Київської Русі. Особливості давньоруського малярства. Іконопис. Фрески та мозаїки Софії Київської. Книжкова мініатюра. Розквіт декоративно-прикладного мистецтва. Ювелірне мистецтво.

Повсякденне життя та світоглядні уявлення давньоруської людини. Житло Русі. Одяг населення Русі. Споживання їжі. Історичне значення культури Київської Русі.

Регіональна специфіка культурно-духовного розвитку Русі після 1240-х рр. Характерні риси культурного феномену Галицько-Волинського князівства. Церковне життя Південної Русі. Православні монастирі. Галицька митрополія.

Архітектура й містобудування. Європейські тенденції в розвитку культури Галичини та Волині. Розвиток ремесел та декоративно-ужиткового мистецтва. Міста та містобудування. Галицька архітектурна школа. Сакральна архітектура Львова, Галича. Специфіка тематики іконописання. Початки української скульптури.

Освіта та книгописання. Літописання та книгописні майстерні в Галицькій землі. Галицько-Волинський літопис як історична та літературна пам'ятка.

та інших прав. У вузькому значенні терміна – неприязне ставлення до євреїв.

Архітектурний стиль – сукупність основних рис та ознак архітектури певного історичного часу і місця, яка виявляється у функціональних, конструктивних, мистецьких особливостях будов.

Асоціація художників червоної України (АХЧУ) – творче та ідейне угруповання художників УСРР. Засновано 1926 р. у Києві. Мала філії та окремих представників у багатьох містах України. АХЧУ зобов'язувала членів пристосувати свою роботу до обслуговування політосвітніх завдань радянської влади. Членами АХЧУ в різний час були І.Жакевич, М.Козик, О.Кокель, В.Коровчинський, Ф.Кричевський, П.Носко, С.Розенбаум, Г.Світлицький, К.Трохименко, Л.Блох. 1929 р. група провідних майстрів вийшла з асоціації і заснувала Українське мистецьке об'єднання. 1930 р. АХЧУ перетворилася на Всеукраїнську асоціацію пролетарських митців (ВУАПМИТ).

Бароко – один із стилів мистецтва в історії європейської культури, співвідносних стилю світосприйняття і мислення, зрештою, стилю життя. Бароко виявилось не лише в літературі й мистецтві, а й в інших сферах духовної культури: філософії, науці, історіографії, педагогіці тощо, що дає змогу кваліфікувати його і як епоху культури, якій притаманні свої особливі риси. Насамперед, це універсальність, потенційна спрямованість до масштабності, всеохоплюваності в репрезентації феноменів буття. Знаковою рисою барокового стилю мислення й творчості є динамізм. Фундаментальною рисою бароко є також тяжіння до контрастів та антитез, що осмислювалося як буттєва норма і водночас як естетичний принцип, реалізований у поетиці контрастів. В Україні бароко найбільше представлено в церковній архітектурі протягом XVII–XVIII ст.

Братства – релігійно-громадські організації міщан при православних (згодом і греко-католицьких) парафіях в Україні та Білорусі XVI–XIX ст. для надання одне одному допомоги, представлення і захисту інтересів перед міськими властями, створення умов для відправлення релігійних обрядів, сповідання віри. Для виконання своїх завдань вони відкривали лікарні, друкарні, школи.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Абстракціонізм, абстрактне мистецтво, безпредметне мистецтво, конфігуративне мистецтво (від лат. – віддалений, далекий) – одна з течій авангардистського мистецтва, що виникла на початку ХХ ст. і панувала в Європі та Північній Америці в 1910 – 1920. Філософсько-естетична основа абстракціонізму – ірраціоналізм, відхід від ілюзорно-предметного зображення, абсолютизація чистого враження та самовираження митця засобами геометричних фігур, ліній, кольорових плям, звуків. Зразком є картина «Чорний квадрат» К.Малевича.

Авангардизм – комплекс явищ у мистецтві першої третини ХХ ст., якому притаманне прагнення до радикального оновлення змістовних та формальних принципів творчості, і як наслідок, відмова від канонів мистецтва епох, що передували йому. Авангардизм виявився у цілій низці течій та шкіл (фовізм, кубізм, футуризм, абстракціонізм, дадаїзм, сюрреалізм, експресіонізм, конструктивізм, імажизм), торкнувся різних царин мистецтва (живопис, скульптура, архітектура, література, музика, кіно).

Ампір (від фр. – імперія) – термін, що застосовується в мистецтвознавстві до західноєвропейського класицизму часів імперії Наполеона І, переважно в архітектурі, портретному живописі та декоративно-ужитковому мистецтві. Для ампіру є характерним звернення до традицій імператорського Риму з його прагненням до строгої величі та помпезності, холодної елегантності. У декоративному оформленні архітектурних споруд, меблів та ін. застосовуються військові емблеми, зброя часів Стародавнього Риму, лаврові вінці, крилаті грифони, сфінкси, леви та ін.

Антисемітизм – одна з форм національної та релігійної нетолерантності та дискримінації, що виражається у ворожому ставленні до семітів; ідеологія та політика, спрямовані на обмеження або позбавлення семітських народів громадянських

Тема 1.3. Українська культура ХІV– першої половини ХVІІ ст.

Історичні умови розвитку культури України у литовсько-польський період: традиції Київської Русі та іноземний вплив. Переорієнтація української культури на Захід. Політичні і церковні унії та їх наслідки для розвитку культури України. Литовсько-Руські літописи. Перекладна література.

Ранній гуманізм в українській культурі. Українські студенти й професори у європейських університетах. Латиномовні письменники України ХV – ХVІ ст. (Ю.Дрогобич, П.Русин, М.Гусовський, С.Кленович). Інтерпретація феномену Ренесансу в українській культурі. Специфіка поєднання ренесансних італійських та реформаційних впливів в українській культурі. Періодизація українського Ренесансу. Проблема елітарності українського ренесансного гуманізму.

Українське культурно-національне відродження ранньомодерної доби. Люблінська унія 1569 року й розквіт культури України в останній третині ХVІ ст. Інтелектуальні впливи Заходу. Протестантизм і українська культура. Братства як соціокультурний феномен. Роль братств у розвитку та утвердженні української культури. Діяльність культурно-освітніх осередків. Православне відродження: М.Грек, А.Курбський, К.–В.Острозький. Острозький вчений гурток. К.Лукаріс, Г.Смотрицький, М.Бронецький, Д.Наливайко. Вчений гурток Києво-Печерської Лаври: Є.Плетенецький, З.Копистенський, П.Беринда.

Література. Перші переклади староукраїнською мовою. Релігійна література. Полемічна література як елемент української ренесансної культури. Х.Філалет, І.Вишенський, М.Смотрицький, З.Копистенський, Г.Смотрицький, С.Зизаній, К.Острозький, І.Потій, І.Вишенський. Початки книгодрукування. Ф.Скорина, Ш.Фіоль, І.Федоров. Острозька Біблія. Літописання як літературний жанр.

Мистецтво. Ренесанс в українській архітектурі. Галицька та волинська архітектурно-будівельні школи. Типи оборонних споруд. «Золотий вік» львівського архітектурного Ренесансу: світські та сакральні споруди. Український іконопис доби Ренесансу. Розвиток української музичної культури. Усна іаdіаіа

творчість: календарні, сімейно-обрядові та побутові пісні. Танцювальні жанри інструментальної музики. Виникнення історичних пісень та дум. Виникнення нових жанрів світської музики: канти. Розвиток театрального мистецтва. Ляльковий театр, скоморохи. Виникнення шкільного театру.

Руські магнати (Острозькі, Сангушки, Збараські) та їх вплив на розвиток української культури. П.Могила та його внесок в розвиток української культури. Розвиток освіти. Типи початкових шкіл: при монастирях, при церквах. Єзуїтські колеґіуми в Україні. Протестантські школи.

Тема 1.4. Українська культура другої половини XVII – XVIII ст.

Козацтво та його роль в культурі України. Освіта й інтелектуальне життя в Україні в другій половині XVII століття. Історична, полемічна, морально-дидактична література XVII століття. Густинський літопис.

Мистецтво України: поєднання ренесансного й барокового стилів. Формування національної української культури бароко як стильова домінанта епохи. Козацьке бароко як самобутнє культурне явище. Інтерпретація бароко як національно-органічного стилю в українській культурі (Дм.Чижевський). Місце військово-політичної культури козацтва в історії ранньомодерної української нації. Перетворення «культури в Україні» на «українську культуру».

Напрями розвитку архітектури: єзуїтське бароко, перехідний стиль, українське бароко. Бароко і рококо в архітектурі та в мистецтві. Декоративізм, орнаментальність та колористика як характерні риси українського архітектурного бароко. Б.Меретин, Й.-Г.Шедель, І.Григорович-Барський. Рококо в українських архітектурних пам'ятках: Б. Растреллі. Розвиток української барокової скульптури: Й.Пінзель. Церковне і світське будівництво. Дерев'яне зодчество. Головні напрямки розвитку живопису: іконопис, батальний та портретний жанри. Жовківський художній осередок. Народна творчість в живописі

- Віртуальний музей Калнишевського та його доба <http://kalnysh.at.ua/>
- Віртуальний музей радянської окупації Меморіал <http://memorial.kiev.ua/index.html> •
- Віртуальний музей «Дисидентський рух в Україні» <http://archive.khpg.org/index.php?r=0>
- ГУЛАГ: Радянські концтабори і боротьба за свободу (онлайнна експозиція) <http://www.archives.gov.ua/News/Totalitaryzm.php>
- Віртуальна екскурсія Національним музеєм «Чорнобиль» <http://incognita.day.kiev.ua/nacjonalnij-muzej-chornobil.html>

Документальні історичні фільми

- Документальний фільм про злочини радянського режиму у Стрийській тюрмі (сайт: <http://vimeo.com>)
- Документальний фільм «Стрий під час «Листопадового зриву» 1918 року («УСС»»). (сайт: <http://vimeo.com>)
- Голодомор. Україна ХХ століття. Технологія геноциду memorial.kiev.ua/index.html
- «Україна нескорена». Док. серіал. Вироб-во: КМО Товариства «Меморіал» ім. В.Стуса memorial.kiev.ua/index.ht
- «Україна нескорена». Док.ф-м. Автор С.Лисенко, консультант В.Марочко; виробництво: Нац. Кінематика України «Київнаукфільм» (Колективізація і голодомор у Україні 1932 – 33 рр.)
- Україна нескорена. Історичний екскурс по українській еліті від князів до Шевченка. memorial.kiev.ua/index.ht
- «Між Гітлером і Сталіном» (Україна в Другій світовій війні) memorial.kiev.ua/index.ht

Історичні форуми

- Військово-історичний форум: <http://forum.milua.org/viewforum.php?f=4&sid=5f3f510c3d8b873fb3cf6d960edf79ad>
- Український історико-фортифікаційний форум <http://relicfinder.info/forum>

- Сайт Рукотвори: народне мистецтво online – режим доступу: <http://rukotvory.com.ua/>
- Сайт «Info library» надає вільний повнотекстовий он-лайнний доступ до навчальних посібників з культурології, української та зарубіжної культури – режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book>
- Українська енциклопедія // Uapedia.com.ua. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.uapedia.com.ua/>.
- Українська Радянська Енциклопедія // Лексика – українські енциклопедії та словники. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://leksika.com.ua/ure/>.

Електронні джерела

- Джерела з історії України – Режим доступу: <http://uahistory.info/category/dwerela/>
- Документальні виставки on-line (теми: Автограф української історії Голодомор; Історія державності; Радянський тоталітаризм; Вибори; Персоналії; Друга світова війна; Чорнобиль; Пам'ятні дати <http://www.archives.gov.ua/Sections/Avtografy/R-3.php>

Наочність

- **Історія України в картах:** http://miykray.at.ua/photo/starovinni_karti_ukrajini/istorija_ukrajini_v_kartakh/4
- **Історичні мапи України:** http://uk.wikipedia.org/wiki/Історичні_мапи_України \ <http://freelib.in.ua/load/8>
- **Портрети видатних діячів України:** <http://www.ukrainians-world.org.ua/ukr/about/46/47/57>
- **Ідеологічні плакати Радянських часів:** <http://www.archives.gov.ua/Sections/1941-1945/II/noindex.php>

Віртуальні музеї та екскурсії

- Віртуальний музей «Гетьман Іван Мазепа» <http://mazepa.do.am/>
- Віртуальний музей Гетьмана Скоропадського <http://getmanps.at.ua/>

XVII – XVIII століть. Бароківі мотиви в пам'ятках книжкової графіки (О. та Л.Тарасевичі, І.Мирський).

Література, музика, театр. Історіографія Гетьманської України. Мемуарно-історична проза. (Хроніки Ф.Сафоновича, П.Кохановського, Л.Боболинського, «Синопис»). Літописи як історико-літературний жанр (літопис Самовидця, літопис Гр.Габ'янки, С.Величка). Виникнення ліричного жанру (М.Чурай). Полемічна, ораторсько-учительна, агіографічна й паломницька проза. Напрямки розвитку письменства: 1)світський розповідно-публіцистичний (В.Григорович-Барський), 2)світський панегіричний та емблематичний (К.Сакович, С.Дівович), 3)духовний (І.Галатовський, Дм.Ростовський, С.Яворський). Думи як пам'ятка козацької культури. Класифікація дум (К.Грушевська). Літературна творчість Г.Сковороди.

Книгодрукування в Україні. Видавничі осередки й друкарні. Новгород-Сіверська друкарня. Відновлення друкарства в Чернігові. Лавра як головний видавничий осередок другої половини XVII – початку XVIII ст. Репертуар видань та їх оформлення. Бібліотеки України.

Нові здобутки українського барокового музичного мистецтва: Д.Бортнянський, М.Березовський, А.Ведель. Народна музична творчість. Музика в міському середовищі, козацьких, магнатських осередках. Музична освіта. Розвиток церковної музики. Звернення українських композиторів до оперного жанру. Театр в Україні. Декламації і діалоги. Шкільна драма. Інтермедії. Вертеп. Балаган. Російський театр в Україні.

Піднесення суспільного престижу освіти. Києво-Могилянська академія: історія виникнення та розвитку. Ректори Києво-Могилянської академії.

Традиційно-побутова культура. Звичаєві норми громадського побуту. Традиційна етика громадського життя. Традиції колективної взаємодопомоги. Звичаєві норми спілкування і дозвілля. Сімейні обряди і ритуали. Традиційне житло. Одяг. Споживання їжі. Національна кулінарія.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

КУЛЬТУРА УКРАЇНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст.

Тема 2.1. Українська культура першої половини ХІХ ст.

Історіографія української культури ХІХ ст. Проблема трансформації структури українського культурного життя. «Культурний ландшафт» як географія культурних центрів, їх характер та способи взаємозв'язку. Передумови національного відродження в Україні.

Становлення національної літератури. Формування нової української літератури. Творчість І.Котляревського: на межі «реалістичного» ХVІІІ ст. і «романтичного» ХІХ ст. «Енеїда» І.Котляревського та народна мова в українській літературі. Витоки українського романтизму. Г.Квітка-Основ'яненко, Є.Гребінка, М.Костомаров, А.Метлинський. Українська література «патріархального гуманізму» (П.Гулак-Артемовський, Г.Квітка-Основ'яненко, Є.Гребінка). Т.Шевченко – центральна постать літературного відродження в Україні. Феномен Т.Шевченка. Поетизована історія в структурі української культури середини ХІХ ст. «Малоросійська школа» в російській літературі (М.Гоголь). Героїчне минуле України – джерело романтичних творів К.Рилєєва та О.Пушкіна. «Українська школа» в польській літературі як фактор національного відродження України. А.Мальчевський, Б.Залеський, С.Гошинський, М.Грабовський, Т.Падура, М.Чайковський.

Мистецтво: театр, музика, живопис. «Домашній театр» українського панства. «Українські Афіни» – Кибинці Д.Трошинського. Аматорський театр. Початок професійного театру в Україні. М.Щепкін. Українська пісенна культура. Оперне мистецтво в Україні. М.Вербицький, С.Гулак-Артемовський. Палацово-паркові архітектурні ансамблі в Україні. Скульптура. Розвиток українського живопису: Т.Шевченко, К.Трутовський, Л.Жемчужников. Портрет (А.Мокрицький, В.Тропінін, Т.Шевченко). Графіка (В.Штернберг, М.Сажин, Я.Бальмен, М.Башилов).

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

Цифрові бібліотеки

- «ExLibris» – режим доступу: <http://exlibris.org.ua/>;
- «Літера» – режим доступу: <http://litera-ua.livejournal.com/8211.html>
- «Історія України» – режим доступу: <http://historyua.narod.ru/>;
- «Електронна бібліотека Князева» – режим доступу: <http://ebk.net.ua/index.htm>
- «Ізборник» – режим доступу: <http://litopys.org.ua/>
- «Культура України» – режим доступу: <http://elib.nplu.org/object.html?id=124>
- «Малоруська народна історична бібліотечка» – режим доступу: <http://mnib.malorus.org/>
- «Чтиво» [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://chtyvo.org.ua/>;
- своєрідна цифрова бібліотека порталу «Гуртом» (перший український торрент-трекер) Друкована література // Hurtom – торрент-толока: перший український торрент-трекер. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://toloka.hurtom.com/viewforum.php?f=11> тощо).
- Портал Національної бібліотеки України ім. Вернадського (НБУВ) –: <http://www.nbu.gov.ua/>
- Портал Інституту історії України НАН України – <http://www.history.org.ua/>

Електронні довідково-інформаційні видання

- е-Енциклопедія історії України // Інститут історії України НАН України: офіційний веб-сайт. – режим доступу: <http://www.history.org.ua/?l=EHUs>
- Енциклопедія Українознавства // Книгарня «Горизонт» [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://horyzont.narod.ru/slownyk_4.htm.
- Encyclopedia of Ukraine / Canadian Institute of Ukrainian Studies. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.encyclopediainukraine.com/>.

496. Шреєр-Ткаченко О. Історія української музики. – К., 1980. – Ч. 1.
497. Шулькевич М.М. Киев: Архитектурно-исторический очерк. – К., 1963.
498. Щапов Я.Н. Восточнославянские и южнославянские рукописные книги в собраниях Польской Народной Республики. – М., 1976. – Вып. 1/2.
499. Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей. – М., 1987.
500. Юбилейное издание в память 300-летия основания Львовского Ставропигийского братства. – Л., 1886. – Т. 1.
501. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. – К., 1990 – 1991. – Т. 1.
502. Яковенко Н.М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). – К., 1993.
503. Яковенко Н. Нарис історії України. З найдавніших часів до кінця XVIII століття. – К., 1997.
504. Яковлева Л.А. Жилище в мировосприятии позднепалеолитического человека (по материалам поселения Межирич) // Духовная культура древних обществ на территории Украины. – К., 1991.
505. Яременко П.К. Герасим Смотрицький // Радянське літературознав. – 1960. – № 5.
506. Ясіновський А. Про Венеціансько-Острозькі культурні контакти: «Синтагматіон» Гавриїла Севера // Україна XVII ст. між Заходом і Сходом Європи. – К.; Венеція, 1996.
507. Ясіновський Ю. З історії музики західноукраїнських земель XVI–XVII ст. // Українське музикознавство – К., 1986. – Вип. 21.
508. Ясіновський Ю.П. Українська гимнографія в європейському контексті // Українське бароко та європейський контекст. – К., 1991.
509. Яценко М.Т. Українська романтична поезія 20 – 60-х років XIX ст. // Українські поети-романтики. – К., 1987.

Архітектурне мистецтво України: класицизм, ампір, псевдовізантійський стиль. Класицизм в українській скульптурі. І.Мартос, В.Демут-Малиновський, К.Тон.

Формування системи народної освіти. Шкільна реформа в західноукраїнських землях кінця XVIII ст. Середня освіта Галичини, Буковини та Закарпаття. Розвиток середньої освіти у Наддніпрянській Україні на початку XIX ст. Політика централізації та русифікації освіти в Україні 30 – 50-х рр. XIX ст. Нові вищі навчальні заклади як центри культури.

Тема 2.2. Культура України другої половини XIX – початку XX ст.

Українська культура другої половини XIX ст. Народницький період національно-культурного відродження: особливості та етапи розвитку. Наука в системі культури: поширення раціоналістичного світогляду. Позитивізм. Розвиток фізики (І.Пулюй), медицини (М.Пирогов, І.Мечников), хімії (М.Бекетов), етнографії (Ф.Вовк) та мовознавства (О.Потебня). Реалізм в українському мистецтві.

Історіографія культури модерну в Україні кінця XIX – початку XX ст. Ленінська теорія «2-х культур». Декаданс, занепадництво, регрес. Історичні умови еволюції української культури в епоху модерності. Поняття «модерну» як нового мистецького стилю. Основні його риси. Проблеми розвитку української модерної культури: мова як основа культури («Російськомовна українська культура» – М.Попович), проблема диференціації діячів культури, проблема дефінітивності української культури, дилема розмежування культурних та політичних тенденцій).

Тенденції архітектурного модерну в Україні. Модерн та урбаністична культура в Україні. Зовнішній вигляд українських міст доби індустріалізації. Еволюція архітектурних стилів: інтерпретація стилів (неоготика, неоренесанс, неокласицизм), виникнення еkleктизму. Декоративізм як напрям українського модерну. Будинок «з химерами» В.Городецького. Царський палац в Лівадії М.Краснова. Національний стиль в українському модерні. Будинок Полтавського земства В.Кричевського.

Раціоналістичний модерн в Україні. Бессарабський ринок Г.Гая. Українська сецесія. Банк «Дністер» у Львові І.Левинського.

Український живопис: реалізм і модернізм. Три центри живопису в Україні: Харків, Одеса, Київ. Реалізм як напрям в живописі України. К.Костанді («Рання весна», «Гуси», «У хворого товариша», «Старенькі»), М.Кузнецов («В свято», «На сінокіс», «На заробітки»), М.Мурашко («Осінь», «Дніпро», «Крим», «Український пейзаж»). Творчість І.Сошенка, В.Орловського, К.Трутовського, С.Васильківського. Передвижники та Україна (І.Репін, М.Ге). Провідні жанри українського живопису: «шевченківський стиль», маринізм (І.Айвазовський), монументальний живопис. Скульптура українського реалізму: Л.Позен, П.Забіла, М.Микешин.

Модернізм та художня культура в Україні. Сценографія. Нові види мистецтва – кінематограф, фотографія. Витоки українського модернізму: М.Башкирцева. К.Малевич – засновник супрематизму. Кубофутуризм – течія українського авангарду (О.Богомазов, О.Екстер, Г.Нарбут, Н.Редько, Г.Собачко-Шостак, В.Хвостенко-Хвостов, К.Піскорський, А.Петрицький). Український стиль. Західноукраїнський живопис та графіка (К.Устиянович «Бойківська пора», «Гуцулка біля джерела», Т.Копистинський «Гуцул з Липовиці», «Далматинка», «Гуцулка»). Витоки модернізму в українському малярстві Галичини: І.Труш, О.Новаківський.

Театр та музична культура в Україні: нові тенденції. «Модерний» театр в Україні: передумови та особливості. Аматорський період – кінець 50-х – перша половина 70-х рр. XIX ст. Доба професіоналізації українського театру 80 – 90-х рр. XIX ст. Родина Тобілевичів та виникнення українського професійного театру. Формування театральних труп. Розвиток української драматургії. Організаційна розбудова українського професійного театру початку XX ст. Корифеї нового українського театру. М.Кропивницький, М.Старицький, М.Садовський, М.Заньковецька, П.Саксаганський, І.Карпенко-Карий. Театральне життя в Західній Україні. О.Бачинський.

Еволюція українського музичного мистецтва. Виникнення української опери: С.Гулак-Артемівський («Запорожець за

472. Цалай-Якименко О., Ясіновський Ю. Музичне мистецтво давнього Острога // Острозька давнина. – Л., 1995. – Вип. 1.
473. Целік Т.В. Місто Київської Русі як чинник формування особистісної свідомості // Практична філософія. – 2002. – №2.
474. Чабаненко В.А. Козацтво і музичне та вокальне мистецтво // Українське козацтво: Мала енциклопедія. – К., 2002.
475. Черепнин Л.В. Русская палеография. – М., 1956.
476. Черноиваненко Е. М. Литературный процесс в историко-культурном контексте. – О., 1997.
477. 400 лет русского книгопечатания. – М., 1964. – Кн. 1.
478. Чижевський Д. І. Українське літературне бароко. – К., 2003.
479. Чижевський Д. Історія української літератури. – Нью-Йорк, 1956.
480. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К, 1992.
481. Чижевський Д. Реалізм в українській літературі. – Т., 1994.
482. Чижевський Д. Слов'янський ренесанс // Слово і час. – 2005. – №4.
483. Чорновіл В. Правосуддя чи рецидиви терору?: Кн.1. Політична опозиція 60 – 80-х рр. // Київ. – 1992. – № 6, 7, 8.
484. Шевальє П. Історія війни козаків проти Польщі. – К., 1960.
485. Шевченко В.Ф. Художня література українська про козацтво // Українське козацтво: Мала енциклопедія. – К., 2002.
486. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття. – Л., 2001.
487. Шевченко Т. Повне зібр. творів – К., 1961. – Т. 7, кн. 1.
488. Шевченко Т. Повне зібр. творів – К., 1963. – Т. 10.
489. Шевчук В. Нерозгадані таємниці «Історії Русів» // Історія Русів. – К., 1991.
490. Шевчук В. О. Муза Роксоланська. Українська література XVI – XVIII ст.: У 2 кн. – К., 2004 – 2005.
491. Шейко В.М. Культура. Цивілізація. Глобалізація. – Х., 2001.
492. Шістдесятники. Дисиденти. Неформали. Знайомі незнайомці: Свідчать архіви // Віче. – 1994. – № 10, 11.
493. Шилов Ю.А. Прародина ариєв. – К., 1995.
494. Шлемкевич М. Галичанство // Незалежний культурологічний часопис. – 1995. – №1(6).
495. Шлемкевич М. Загублена українська людина. – К., 1990.

449. Українські письменники: Біобібліографічний словник. – К., 1960. – Т. 1.
450. Ульяновський В.І. Історія церкви та релігійної думки в Україні. У 3-х кн. – К., 1994. – Кн.1 – 2.
451. Уманцев Ф. Троїцька надбрамна церква Києво-Печерської лаври. – К., 1970.
452. Уманцев Ф.С. Мистецтво давньої України: історичний нарис. – К., 2002.
453. Успенский Н. Древнерусское певческое искусство. – М., 1971.
454. Ушкалов Л. Світ українського бароко. – Х., 1994.
455. Феномен Петра Могили: Біографія, діяльність, позиція / Відп. ред. В.Климов. – К., 1996.
456. Феномен української культури: Методологічні засади осмислення. – К., 1996.
457. Философская мысль в Киеве. – К., 1982.
458. Фіголь М. Мистецтво стародавнього Галича. – К., 1997.
459. Філософія Відродження на Україні. – К., 1990.
460. Формування козацького стану в Україні (друга половина XV – середина XVII ст.). – К., 1997.
461. Франко І. Іван Вишенський і його твори // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К., 1984. – Т. 30.
462. Франко І. Історія української літератури // Франко І. Зібрання творів. – К., 1983. – Т. 40.
463. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К., 1984. – Т. 41.
464. Франко І. Студії над українськими піснями // Франко І. Зібрання творів. – К., 1986. – Т. 43.
465. Хвильовий М. Твори. – К., 1995.
466. Хвильовий М. Україна чи Малоросія? – К., 1993.
467. Хижняк З.І. Ректори Києво-Могилянської академії. 1615 – 1817 рр. – К., 2002.
468. Хижняк З.І., Маньківський В.К. Історія Києво-Могилянської академії. – К., 2003.
469. Художники русского театра. – М., 1991.
470. Художники України: Олекса Новаківський – К., 1973.
471. Цалай-Якименко О. Київська школа музики в її міжслов'янських та загальноєвропейських зв'язках // Роль Києво-Могилянської академії в культурному єднанні слов'янських народів. – К., 1988.

Дунаєм»), М.Аркас, П.Сокальський. Пісенний репертуар в музичному мистецтві: М.Леонтович, М.Лисенко. Модерна музична культура Наддніпрянщини. М.Лисенко – засновник українського оперного мистецтва, організатор музичного життя в Україні. Західноукраїнські музичні діячі. М.Вербицький, А.Вахнянин. Українське концертно-виконавче мистецтво. Внесок М. Лисенка у світову музичну культуру.

Розквіт реалізму в українській літературі. П.Куліш, М.Вовчок, О.Стороженко, І.Нечуй-Левицький, П.Мирний, І.Франко. І.Франко та його місце в історії української культури. Модернізм в українській літературі. Літературний модернізм в Україні як культурно-політичне явище. Жіноча мистецька традиція. Наталя Кобринська, Наталка Полтавка (Н.Кибальчич-Симонова), Л.Яновська, У.Кравченко, Дніпрова Чайка (Л.Василевська), Грицько Григоренко (О.Судовщикова-Косач), Л.Старицька-Черняхівська, Н.Кибальчич, Х.Алчевська. Жіночі традиції української модерної літератури (Л.Українка, О.Кобилянська). Лідери українського модернізму: «аристократи духу». М.Коцюбинський, В.Стефаник. Модерн як літературний рух. Українські літературні інтереси Л.Захер-Мазоха.

Освіта й наука в Україні: шляхи модернізації. Реорганізація системи початкової освіти. Середня освіта як засіб модернізації суспільства. Вища й спеціальна освіта. Система освіти в західноукраїнських землях: традиції та новачі. Роль суспільних наук у формуванні національної свідомості українства. М.Костомаров. П.Куліш. В.Антонович. М.Драгоманов. І.Франко. М.Грушевський. Внесок українських вчених у розвиток природничих і технічних наук. Наукові товариства в Україні – прообраз української Академії наук.

Культурні процеси доби Української революції. Культурна політика українських національних урядів. Культурна політика уряду УСРР.

Тема 2.3. Українська культура радянської доби

Українці в умовах становлення та розвитку радянської культури. Культурне життя в умовах НЕПу. Українізація і т.зв. «культурне будівництво». Комуністична «революція зверху» за

допомогою пропаганди. Творення нової культури і нової системи освіти. Ліквідація неписьменності. Упровадження єдиної трудової школи. Ліквідація університетської освіти. Діяльність ВУАН. Національне відродження 20-х рр. ХХ ст.

Література і мистецтво. Формування творчих об'єднань. «Плуг». «Гарт». ВАПЛІТЕ. Літературна дискусія (1925 р.). М.Хвильовий. Погром ВАПЛІТЕ. Звинувачення в «українському буржуазному націоналізмі». Л.Курбас і театр «Березіль». Музично-творче об'єднання – Товариство ім. Леонтовича. Капела «Думка». «Асоціація художників Червоної України» (АХЧУ) (М.Бойчук. І.Іжакевич, Ф.Кричевський, К.Трохименко). Організація Всеукраїнського фотокіноуправління (ВУФКУ). Створення Київської кіностудії. Режисерські розробки О.Довженка. «Розстріляне відродження». Репресії комуністичної системи проти українських культурних діячів.

Основні напрями культурного будівництва у 30-х рр. ХХ ст. Розв'язання проблеми лікнепу. Проблема загального навчання («всеобучу»). Реорганізація вищої освіти. Наукові здобутки. Академія наук УРСР. «Опіка» ЦК КП(б)У і ДПУ над розвитком літератури. Постанова ЦК ВКП(б) «Про перебудову літературно-художніх організацій». Створення Спілки радянських письменників України. Підсумки «культурної революції». «Культ особи» Й.Сталіна і його мистецьке втілення.

Духовне життя Західноукраїнських земель між двома війнами. Жорстка асиміляторська політика влади Польщі і Румунії. Стан шкільного навчання. Наукове товариство ім. Т.Шевченка як головний осередок української культури.

Література. Заполітизованість української літератури. Б.-І.Антонич, І.Вільде, К.Гриневичева, П.Карманський, Б.Лепкий, А.Чайківський, Ю.Шкрумеляк. Поети й прозаїки націоналістичного спрямування (О.Бабій, Ю.Клен, У.Самчук, Є.Маланюк, Л.Мосендз, О.Ольжич, О.Теліга). Літературно-мистецька група «Горно», львівські письменники прорадянського спрямування (В.Бобинський, О.Гаврилко, Я.Галан, П.Козланюк, К.Пелехатий, С.Тудор).

Мистецтво. Асоціація незалежних українських митців (1931 р.), її члени художники – М.Глушенко (Париж),

425. Толочко П.П. Древнерусский феодальный город. – К., 1996.
426. Толочко П.П. Древний Киев. – К., 1983.
427. Толочко П.П. Київська Русь. – К., 1996.
428. Торбаков І.Б. Літературно-видавнича діяльність вихованців Києво-Могилянської академії: Петербург, 1776 – 1780 рр. // Філософська і соціологічна думка. – 1991. – № 10.
429. Украинские книги кирилловской печати XVI – XVIII вв.: каталог. – М., 1977.
430. Українська графіка XI – початку ХХ ст. – К., 1994.
431. Українська книга: XVI – XVII – XVIII ст. – К. – Х, 1926.
432. Українська література XIV–XVI ст. // Бібліотека української літератури. – К., 1988.
433. Українська минувщина. – К., 1994.
434. Українська поезія XVII ст. / Упоряд. В. Яременко. – К., 1988.
435. Українська поезія. Кінець XVI – початок XVII ст. / Упоряд. В.П. Колосова, В.І. Кречотень. – К., 1978.
436. Українська художня культура. – К., 1996.
437. Українське бароко та європейський контекст: архітектура, образотворче мистецтво, театр і музика / Відп. редактор А.К. Федорук. – К., 1991.
438. Українське бароко. Матеріали I конгресу Міжнародної асоціації українців. – К., 1993.
439. Українське літературне бароко. – К., 1987.
440. Українське мистецтво і архітектура кінця XIX – початку ХХ ст. – К., 2000.
441. Українське народне житло / Упоряд. Т.В. Космина, З.О. Васіна. – К., 1986.
442. Український драматичний театр. – К., 1967. – Т. 1.
443. Український живопис. Сто вибраних творів. – К., 1985.
444. Український костюм / Упоряд. В. Миронов, О. Перепелиця. – К., 1977.
445. Український народний одяг XVII – початку. XIX ст. в акварелях Ю. Глоговського. – К., 1988.
446. Український середньовічний живопис. – К., 1976.
447. Українські гуманісти епохи Відродження (Антологія). У 2-х т. / Упоряд. В. Литвинов. – К., 1995.
448. Українські гуманісти епохи Відродження. – К., 1995. – Ч. 1 – 2.

403. Смілянська В.Л. Батьки й діти // Штрихи до наукового портрета Михайла Драгоманова. – К., 1991.
404. Смолій В.А., Сохань П.С. Видатний історик України // Михайло Грушевський. Історія України-Руси. – К., 1991. – Т. I.
405. Соневицький І. Артем Ведель і його музична спадщина. – Нью-Йорк, 1966.
406. Софиевка. Фотоальбом / Автор-составитель З.Г. Головерда. – К., 1980.
407. София Киевская. – К., 1973.
408. София Киевская. Альбом / Упор. Г.Н. Логвин. – К., 1971.
409. Сохань П.С., Ульяновський В.І., Кіржаєв С.М. М.С. Грушевський і Academia. – К., 1993.
410. Спаський І.Г. Дукачи і дукачі України. – К., 1970.
411. Стамеров К. К. Нариси з історії костюмів: У 2 ч. – К., 1978.
412. Старовойт О. Стефан Зизаній. – Л., 1996.
413. Степаненко М. Клавір в історії музичної культури України XVI – XVIII ст. // Українська музична спадщина. – К., 1989. – Вип. 1.
414. Степаненко М. Про творчість Д. Бортянського, М. Березовського, О. Лизогуба. – К., 1982.
415. Степовик Д.В. Українсько-болгарські мистецькі зв'язки. – К., 1975.
416. Ступак Ю. Крамської і Україна. – К., 1971.
417. Т.Г. Шевченко. Живопис / Авт. тексту та упоряд. М.І. Мацапура. – К., 1964.
418. Тархан-Береза З. Шевченко-художник. – К., 1985.
419. Телегін Д.Я. Про роль носіїв неолітичних культур дніпродніпровського регіону в етногенетичних процесах: балти і слов'яни // Археологія. – 1996. – № 1.
420. Титов Хв. Матеріали для історії книжної справи на Україні в XVI – XVIII вв.: Всезбірка передмов до укр. стародруків. – К., 1924.
421. Ткаченко М. Теофіл Копистянський – К., 1972.
422. Ткачук Т.М. Знакова система трипільської культури // Археологія. – 1993. – № 3.
423. Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь. – К., 1998.
424. Толочко П.П. Давня історія України. У 2-х кн. Кн. 1. – К., 1994.

В.Січинський (Прага), М.Дольницька (Берлін), С.Гординський (Львів), О.Архипенко (Нью-Йорк), М.Бойчук (Київ). Мистецькі об'єднання. «Руб», «Українське товариство прихильників мистецтва» (школа О.Новаківського). Львівська інтернаціональна група «Артес» (Р.Сельський).

Українське суспільство й церква. Безперечний авторитет Української греко-католицької церкви. Роль митрополита А.Шептицького в культурному відродженні українців.

Український культурний процес в еміграції. Празька школа української поезії (Є.Маланок, О.Теліга). Д.Чижевський. М.Семчишин, Д.Дорошенко, Д.Антонович. Скульптурна пластика й «архітектура» О.Архипенка. Розвиток музичної культури.

Культурне життя в УРСР у другій половині ХХ ст.

Розвиток культури й науки після Другої світової війни. Активізація наукових досліджень в умовах протистояння двох систем і НТР. Зростання престижу наукової праці. Розвиток загальноосвітньої школи. Запровадження загальної 7-ої освіти в селах, 10-річної – у містах. Розширення вищої й середньої спеціальної освіти. Здобутки літератури (М.Рильський, П.Тичина, В.Сосюра, М.Бажан, А.Малишко, П.Усенко, С.Олійник).

Надбання української діаспори. Українська вільна академія наук (УВАН). Відновлення діяльності Наукового товариства ім.Т.Шевченка (НТШ). «Енциклопедія українознавства». Літературний доробок (І.Багрянний «Сад Гетсиманський»).

Духовне життя суспільства доби Хрущова (1956 – 1964 рр.). Культурно-національна політика. ХХ з'їзд КПРС. Десталінізація. Пожвавлення культурного життя. Поява україномовних періодичних видань («Прапор», «Український історичний журнал», «Радянське літературознавство», «Народна творчість та етнографія»).

Розвиток освіти. Дискусія в УРСР щодо проекту реформи освітньої системи з приводу мовного питання. Курс на «стирання національних відмінностей» у контексті побудови

комунізму. Перехід на обов'язкове восьмирічне (десятирічне) навчання. Політехнізація загальноосвітньої школи.

Література й мистецтво. Лібералізація літературно-мистецького життя. Феномен шістдесятництва. М.Вінграновський, Д.Павличко, Л.Костенко, В.Симоненко, І.Драч. Образотворче мистецтво (М.Божій, М.Дерегус, В.Касіян, К.Трохименко, О.Шовкуненко, Т.Яблонська). Декоративно-прикладне мистецтво (К.Білокур, М.Приймаченко). Розвиток музично-пісенного мистецтва. Жанр класичної музики (К.Данькевич, С.Людкевич, Г.Майборода, П.Майборода, Ю.Мейтус, Л.Ревуцький). Композитори-пісенники О.Білаш, А.Філіпенко, І.Шамо. Театральне мистецтво (А.Бучма, В.Добровольський, М.Крушельницький, Ю.Лавров, М.Романов, Н.Ужвій, К.Хохлов, Ю.Шумський, Г.Юра). Досягнення кіномистецтва. Фільм «Тіні забутих предків» С.Параджанова.

Парадокси доби «відлиги». Гоніння проти церкви. Наступ компартійної влади на «релігійні пережитки» радянських людей. Закриття церков і монастирів. Активізація переслідування сектантів і нетрадиційних конфесій.

Культурні процеси «застійної» доби. Ідеологеми «розвинутого соціалізму». Радянський народ як нова історична спільність. Розвиток освіти. Упровадження загальнообов'язкової середньої освіти. Уніфікація професійно-технічних училищ. Новий етап у русифікації національної школи. Постанова ЦК КПРС «Про подальше вдосконалення вивчення і викладання російської мови в союзних республіках» (1978 р.). Кількісна динаміка показників установ вищої освіти. Розширення мережі позашкільних установ. Розвиток наукових досліджень. Створення науково-технічних комплексів (НТК). Якісні зрушення в розвитку міжнародних зв'язків АН УРСР. Фундаментальні дослідження в галузі соціогуманітарних наук. «Історія української літератури», «Історія української мови», «Археологія Української РСР», «Радянська енциклопедія історії України», «Історія українського мистецтва», 26-томна «Історія міст і сіл Української РСР». Боротьба на «літературному фронті»

383. Свенціцька В.І., Сидор О.Ф. Спадщина віків. Українське малярство XIV – XVIII ст. у музейних колекціях Львова. – Л., 1990.
384. Свенціцький І.С. Нариси з історії української мови. – Л., 1920.
385. Свенціцький І.С. Початки книгопечатання на землях України. – Жовква, 1924.
386. Світличний І. Серце для куль і для рим. – К., 1990.
387. Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР. XI – XIII вв. – М., 1984.
388. Седов В.В. Восточные славяне. – М., 1982.
389. Седов В.В. Происхождение и ранняя история славян. – М., 1982.
390. Семчишин М. Тисяча років української культури. – К., 1993.
391. Сенік С. Передумови Берестейської унії // Знаки часу: До проблеми порозуміння між церквами. – К., 1999.
392. Сергієнко Г.Я. Т.Г. Шевченко і Кирило-Мефодіївське братство. – К., 1983.
393. Сергій Васильківський. Альбом / Автор-упоряд. М.М. Безхутрий. – К., 1987.
394. Сивокінь Г. М. Давні українські поетики. – Х., 1960.
395. Скарби Києво-Печерської Лаври. Альбом. / Авт.-упоряд.: О. Коваль, Л.Ковальова, А. Гришин та ін. – К., 1998.
396. Сковорода Г. Пізнай в собі людину. – Л., 1995.
397. Скуратівський В.Л. Екранні мистецтва у соціокультурних процесах ХХ століття. – К., 1997. – Ч. I, II.
398. Слабошпицький М. Українські меценати. Нарис з історії української культури. – К., 2001.
399. Сліпушко О. Давньоруське любомудріє // Філософська думка. – 2007. – №1.
400. Словарь книжников и книжности Древней Руси. XI – первая половина XIV в. – Л., 1984. – Вып. 1; Вторая половина XIV – XVI вв. – Л., 1988. – Вып. 2, ч. 1 – 2.
401. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. – К., 1977 – 1978. – Т. 1 – 2.
402. Словник української мови XVI – першої пол. XVII ст. – Л., 1994 – 1998. – Вип. 1 – 5.

363. Романець Т.А. Стародавні витоки мистецтва української народної кераміки. – К., 1996.
364. Романов Б.А. Люди и нравы Древней Руси. – М. – Л., 1966.
365. Рототченко А. Уманское чудо. – К., 1980.
366. Рубан В. Український портретний живопис першої половини XIX ст. – К., 1988.
367. Рубан В.В. Забытые имена. Рассказы об украинских художниках XIX – начала XX века. – К., 1990.
368. Рубан В.В. Український портретний живопис другої половини XIX – початку XX ст. – К., 1986.
369. Рубан В.В. Український портретний живопис першої половини XIX ст. – К., 1984.
370. Рудницька Т.М. Етнічні спільноти України: тенденції соціальних змін. – К., 1998.
371. Рыбаков Б. А. Язычество древних славян. – М., 1981.
372. Рыбаков Б.А. Киевская Русь и русские княжества XII – XIII вв. – М., 1982.
373. Рыбаков Б.А. Язычество древних славян. – М., 1981.
374. Савицкая Л. На путях к обновлению. Искусство Украины в 1890-е – 1910-е годы. – Х., 2003.
375. Савицкая Т.Е. Культура конца тысячелетия: Повседневный апокалипсис постмодерна (на материале западных культурологических концепций конца 80-х начала 90-х годов). Культура в современном мире: Опыт, проблемы, решения // Науч. – информ. сборник. – Вып. 6. – М., 1995.
376. Салько Н.Б. Живопись Древней Руси XI – начала XIII века: Мозаики. Фрески. Иконы. – Л., 1982.
377. Сас П.М. Політична культура українського суспільства (кінець XVI – перша полов. XVII ст.). – К., 1998.
378. Сас П.М. Феодалные города Украины в конце XV – 60-х годах XVI в. – К., 1989.
379. Сафронов В.А. Индоевропейские прародины. – Горький, 1989.
380. Свердлов В.Б. Генезис и структура феодального общества Древней Руси. – Л., 1983.
381. Сверстюк Є. Блудні сини України. – К., 1993.
382. Свенціцька В. Іван Руткович і становлення реалізму в українському малярстві XVII ст. – К., 1966.

в добу «застою». Цькування роману О.Гончара «Собор». Виявлення «ідейно хибних» творів і переслідування їх авторів.

Зростання значення кіномистецтва в повсякденному житті громадян УРСР. Державна увага до кінематографа. Технологія допуску фільмів у прокат. Київська ім.О.Довженка, Одеська і Ялтинська кіностудії. Жанр «поетичного кіно» (С.Параджанов «Тіні забутих предків», «Білий птах з чорною ознакою»). Компартійні «виправлення» розвитку кіномистецтва в Україні.

«Монументальна пропаганда» здобутків соціалізму. 1500-річний ювілей Києва і його символіка. Театральне мистецтво. Видатні майстри сцени: В.Дальський, В.Добровольський, О.Кусенко, А.Роговцева, Н.Ужвій. Репертуар театрів. Музичне мистецтво. Оперний жанр (М.Скорик, Є.Станкович, А.Філіпенко, А.Штогаренко). Жанр пісенної і хорової музики (О.Білаш, К.Данькевич, К.Домінчен, Б.Лятошинський, П.Майборода, С.Сабадаш, І.Шамо). Композитор В.Івасюк «Я піду в далекі гори» (1968 р.), «Червона рута» (1969 р.), «Водограй» (1969 р.). Виконавці естрадної пісні (С.Ротару, Н.Яремчук, В.Зінкевич). Вокально-хореографічні колективи (Державний народний хор ім.Г.Верьовки, академічна капела «Думка», академічний ансамбль танцю ім.П.Вірського, Київський камерний хор).

Політична та культурно-просвітницька діяльність шістдесятників. Л.Костенко, І.Драч, І.Дзюба, Д.Павличко, М.Вінграновський, Є.Гуцало, В.Дрозд, І.Світличний, В.Симоненко. Рух дисидентів у 60 – 70-х роках. Поезія В.Стуса. Літературна творчість М.Осадчого і В.Марченка. Літературна критика та публіцистика В.Мороза і В.Чорновола. Самвидав.

Історія радянської повсякденності й українці: звичаї, манери, побутові практики.

Українська культура в роки кризи радянської системи та політики «перебудови».

Тема 2.4. Культурне життя в умовах утвердження національного суверенітету

Українська державність як необхідна передумова розвитку національної культури. Демократизація духовного життя українського народу. Зміна статусу культури, її ролі та функцій у незалежній демократичній державі. Закон Верховної Ради України «Основи законодавства України про культуру» (1992 р.). Курс українського уряду на формування національної ідентичності. Національна культура України як засіб входження України у світовий культурний простір. Реформи освіти. Реорганізація діяльності освітніх установ. Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття)». Відродження релігійного життя в Україні. Формування правового поля державно-церковних відносин.

Національно-культурний рух в Україні наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Загальні закономірності розвитку духовного життя. Новаційні й трансформаційні тенденції у сфері духовної культури. Суперечливість тенденцій культурного процесу. Звільнення від ідеологічних штампів марксизму-ленінізму. Вільний доступ до надбань світової культури. Формування нової культурної інфраструктури демократичного суспільства. Проблема її фінансування. Скорочення мережі культурних установ, вплив з культурної сфери талановитої молоді.

Особливості соціокультурних процесів у незалежній Україні, їх суперечливий характер. Формування специфічних культурних структур в окремих регіонах України. Структурна мозаїчність української культури, професійна, самодіяльно-художня, традиційно-художня, релігійна.

Активність громадськості в культурологічному просторі. Поява самодіяльних асоціацій, товариств, об'єднань, фондів (Українсько-американський фонд «Відродження»), діяльність таких меценатів, як Ю.Смець і П.Яцик із Канади, О.Воскобійник і А.Лисий зі США, М.Гоян з Австралії.

Нові можливості для національної культури. Розширення стильових та тематичних меж у театральному мистецтві й виконавсько-концертній діяльності. Організація недержавних

342. Покровський О. Як ідеалізовано скіфів у грецькому та римському письменстві // Хроніка – 2000. – № 35 – 36.
343. Полонська-Василенко Н. Д. Українська Академія наук. Нарис історії. – К., 1993. – Ч. II.
344. Попович М. В. Микола Гоголь. – К., 1985.
345. Попович М., Фінько А. Українські ліберали. – 1993. – № 11.
346. Попович М.В. Мировоззрение древних словян. – К., 1985.
347. Потебня А. Смысл и язык. – К., 1993.
348. Прицак О. Історіософія Михайла Грушевського // Михайло Грушевський. Історія України-Руси. – К., 1991. – Т. I.
349. Проблеми людини в українській філософії ХVI – ХVIII ст. – Л., 1998.
350. «Просвіта»: історія і сучасність (1968 – 1998): 36. матеріалів та документів. – К., 1998.
351. Ревуцький Д. Українські думи та пісні історичні. – Х. – К., 1930.
352. Репин и Украина: письма деятелей украинской культуры и искусства к Репину. – К., 1962.
353. Репресоване «Відродження»: (Українська культура у 20-ті роки) / Упоряд. О.І. Сидоренко, Д.В. Табачник. – К., 1993.
354. Рильський М. Героїчний епос українського народу. – К., 1955.
355. Римаренко Ю.І. Національний розвій України: проблеми і перспективи. – К., 1995.
356. Ричка В. Церква Київської Русі (соціальний та етнокультурний аспект). – К., 1997.
357. Ричков П. А., Луц В.Д. Архітектурно-мистецька спадщина князів Острозьких. – К., 2002.
358. Робинсон А. Н. Борьба идей в русской литературе ХVII в. – М., 1974.
359. Рогов А.И. Фрески Лаврова // Византия. Южные славяне и Древняя Русь. Западная Европа: Искусство и культура: Сб. ст. в честь В. Н. Лазарева. – М., 1973.
360. Рожко В. Православні монастирі Волині. – Луцьк, 1997.
361. Розов В. Українські грамоти. – К., 1928. – Т. 1: ХIV і перша половина ХV в.
362. Розов М.М. Маловідомі джерела з історії української мови: Рукописи греко-українського капітулу м. Перемишля // Питання української мови. – К., 1970.

323. Павлюк С.П. Народна агротехніка українців Карпат другої половини ХІХ – початку ХХ ст. – К., 1986.
324. Пам'ятки братських шкіл на Україні. – К., 1988.
325. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР. – К., 1983 – 1985. – Т. 1 – 3.
326. Паславський І. Берестейська унія і українська християнська традиція. – Л., 1997.
327. Пашук А.І. Українська церква і незалежність України. – Л., 2003.
328. Пашуто В.Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – М., 1950.
329. Пашуто В.Т., Флоря Б.Н., Хорошкевич А.Л. Древнерусское наследие и исторические судьбы восточного славянства. – М., 1982.
330. Пелешенко Ю.В. Розвиток української агіографічної та ораторської прози кінця ХІV – початку ХVІ ст. – К., 1990.
331. Перетц В.Н. Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы ХVІ – ХVІІІ вв. – М. – Л., 1962.
332. Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні (ХVІ – перша полов. ХVІІ ст.): Зб. документів. – К., 1975.
333. Петренко М.З. Українське золотарство ХVІ – ХVІІІ ст. – К., 1970.
334. Петров В.П. Діячі української культури 1920 – 1940 рр. жертви більшовицького терору. – К., 1997.
335. Печеранский І. Образ людини в українській філософії епохи Відродження ХV – ХVІ ст. // Українознавство. – 2006. – №1.
336. Пилявець А. Гуманістичні тенденції в поглядах на людину й суспільство Кирила-Транквіліона Ставровецького // Європейське відродження та українська література ХІV – ХVІІІ ст. – К., 1993.
337. Півторак Г. Звідки ми і наша мова. – К., 1994.
338. Плохий С.Н. Папство и Украина (Политика Римской курии на украинских землях в ХVІ – ХVІІ вв.). – К., 1989.
339. Пляшко Л.А. Город, писатель, время. – К., 1985.
340. Пляшко Л.А. Подорож до міста ХVІІІ століття. – К., 1980.
341. Поділля. Історико-етнографічне дослідження. – К., 1994.

театрів та концертних груп («Театр Бенефіс», «Театр зірок» у Києві, театр «Люди і ляльки» у Львові). Поява нових творчих колективів (симфонічний оркестр Національної філармонії, ансамбль «Київські солісти» під керівництвом Б.Которовича, камерний оркестр у Черкасах, камерний хор у Чернігові). Розвиток національних традицій у класичній та естрадній музиці.

Відродження історичної пам'яті. Зростання інтересу до історії національної культури. Посилення уваги до збереження національної культурної спадщини. Створення нових національних заповідників («Чернігів стародавній», «Кам'янець-Подільська фортеця», «Чигирин – гетьманська столиця»).

Риси національних традицій у творчості українських письменників: П.Загребельний, Р.Іваничук, Р.Федорів. Творчість Д.Павличка, Л.Костенко, І.Драча, В.Шевчука, М.Вінграновського, Р.Лубківського.

Українці на зламі культурних епох. «Кінець» модернізму та постмодерні виклики. Нова модерністська генерація в українській літературі: О.Забужко, В.Неборак, Ю.Андрухович, С.Павличко, Ю.Покальчук, О.Ірванець. Творчість літературних груп і об'єднань «Бу-Ба-Бу», «Лугосад», «Пропала грамота», «Нова дегенерація».

Особливості художньої культури. Українські художні традиції та сучасність. Естетична досконалість, народність, новаційність і авангардність української художньої культури.

Українська культура в умовах глобалізаційних викликів та перспективи її подальшої трансформації. Явище так званої масової культури в українському культурному просторі. Американізація, вестернізація й русифікація масової культури на зламі ХХ – ХХІ ст. Поширення нових вітчизняних і зарубіжних вартостей, поява нових вимірів засвоєння культури: зміна критеріїв, смаків, уподобань в оцінці культурних цінностей.

Українське суспільство й проблема співіснування субкультур.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		лекції	практичні	індивід. завд.	самост. роб.		лекції	практичні	індивід. завд.	самост. роб.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Українська культура від найдавніших часів до кінця XVIII ст.										
Тема 1. Феномен та витоки української культури	7	2			4					8
Тема 2. Культура українських земель епохи Київської Русі	7	2	2		6					8
Тема 3. Українська культура XIV – першої половини XVII ст.	8	2	2		4			2		8
Тема 4. Культура України другої половини XVII – XVIII ст.		2	2		6			2		6
Разом за змістовим модулем 1		7	6		20			2	2	30
Змістовий модуль 2. Культура України XIX – початку XXI ст.										
Тема 1. Українська культура першої половини XIX ст.	8	2	2		6					8
Тема 2. Культура України другої половини XIX – початку XX ст.	6	2	4		6			2		8
Тема 3. Українська культура радянської доби	6	2	2		6			2	2	8
Тема 4. Культурне життя в умовах утвердження національного суверенітету	6		2		4					8
Разом за змістовим модулем 2		6	10		22			4	2	32
Усього годин	72	14	16		42			6	4	62

299. Нудьга Г.А. На літературних шляхах (дослідження, пошуки, знахідки). – К., 1990.
300. Нудьга Г.А. Українська пісня в світі. – К., 1989.
301. Овсійчук В. Класицизм і романтизм в українському мистецтві. – К., 2001.
302. Овсійчук В. Олекса Новаківський. – Л., 1998.
303. Овсійчук В. Українське малярство X – XVIII століть. Проблеми кольору. – Л., 1996.
304. Овсійчук В.А. Українське мистецтво XIV – першої половини XVII століття. – К., 1985.
305. Овсійчук В.А. Українське малярство X–XVIII ст.: Проблеми кольору. – Л., 1996.
306. Овсійчук В.А. Майстри українського бароко. Жовківський художній осередок. – К., 1991.
307. Овсяннико-Куликовський Д. Н. Литературно-критические работы. – М., 1989. – Т. I.
308. Огієнко І. Історія українського друкарства. – К., 1994.
309. Огієнко І. Українська літературна мова XVI-го ст. і Крехівський Апостол 1560-х рр.: У 2 т. – Варшава, 1930.
310. Огієнко І. Українська церква. – Прага, 1942. – Т. 1.
311. Оглоблин О. Люди старої України. – Мюнхен, 1959.
312. Оглоблин О., Петренко П. Куліш. Енциклопедія українознавства. – Л., 1994. – Т. 4.
313. Оксана Забужко, Юрій Шевельов. Вибране листування на тлі доби: 1992 – 2002: З додатками, коментарями, причинками до біографій та ін. документами. – К., 2011.
314. Острась Е. Звідки пішла назва «Україна»? // Київська старовина. – 2006. – №1.
315. Островський В. Олекса Новаківський. – К., 1964.
316. Острозька академія XVI – XVII ст. – Острог, 1997.
317. Откович В. Пилип'юк, В. Українська ікона XIV – XVIII ст.: Із збірки Національного музею у Львові. – Л., 1999.
318. Откович В.П. Народна течія в українському живописі XVII – XVIII ст. – К., 1990.
319. Очерки русской культуры XVI века. – М., 1977. – Ч. 1/2.
320. Очерки русской культуры XVII века. – М., 1979. – Ч. 1/2.
321. Павленко Н.А. История письма. – Минск, 1987.
322. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К., 1997.

279. Моця О.П., Ричка В.М. Київська Русь: Від язичництва до християнства. – К., 1996.
280. Наєнко М. Романтичний епос. Ефект романтизму і українська література. – К., 2000.
281. Наливайко Д.С. Рецепція України в Західній Європі XVI–XVIII ст. // Сучасність. – 1993. – № 2.
282. Наливайко Д.С. Искусство: направления, течения, стили. – К., 1982.
283. Наливайко Д.С. Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI – XVIII ст. – К., 1998.
284. Наливайко Д.С. Спільність і своєрідність: українська література в контексті європейського літературного процесу. – К., 1988.
285. Натовський Я. Иван Труш. – К., 1970.
286. Наулко В.И. Развитие межэтнических связей на Украине. – К., 1975.
287. Немировский Е.Л. Начало книгопечатания на Украине: Иван Федоров. – М., 1974.
288. Немировский Е.Л. Начало славянского книгопечатания. – М., 1971.
289. Немировский Е.Л. Франциск Скорина. Жизнь и деятельность белорусского просветителя. – Минск, 1990.
290. Ничик В.М. Из истории отечественной философии конца XVII – начала XVIII в. – К., 1978.
291. Нікітенко Н.М. Собор святої Софії в Києві. – К., 2000.
292. Німчук В.В. Мовознавство на Україні в XIV – XVII ст. – К., 1985.
293. Німчук В.В. Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською. – К., 1980.
294. Нічик В.М. Петро Могила в духовній історії України. – К., 1997.
295. Нічик В.М., Литвинов В.Д., Стратій Я.М. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні. – К., 1990.
296. Новиченко Л. Поетичний світ Максима Рильського. 1941 – 1964. – К., 1993.
297. Нога О. Українська художньо-промислова кераміка Галичини (1840 – 1940). – Л., 2001.
298. Нудьга Г. Український поетичний епос: Думи. – К., 1971.

ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО КІНЦЯ XVIII ст.

Семінарське заняття № 1

Тема 1.2. Культура українських земель епохи Київської Русі

(2 год.)

Зміст семінарського заняття

1. Вплив християнства на формування нового типу руської культури. Феномен двовір'я в українській культурі. Основи християнського світогляду русича.
2. Сакральне мистецтво Київської Русі: архітектура, живопис, скульптура. Особливості давньоруського малярства. Іконопис.
3. Давньоруська література: провідні види та жанри творів. Київська писемна школа. Релігійний та світський компоненти в руській літературі.
4. Регіональна специфіка культурно-духовного розвитку Русі.
5. Культурні надбання Галицько-Волинського князівства.

Основні поняття теми: архітектурний стиль, візантійський архітектурний стиль, глаголиця, графіті, ікони, капище, кирилиця, книжкова мініатюра, культура, літописи, мозаїки, романський стиль в архітектурі, техніка зерні, техніка перегородчастої емалі, техніка скані, техніка черні, усна народна творчість, фрески, художній стиль, язичництво.

Література

1. Александров А.В. Старокиївська агіографічна проза IX – першої третини XIII ст. – О., 1999.

2. Александрович В. Мистецтво Галицько-Волинської держави. – Л., 1999.
3. Александрович В. Українське малярство XIII – XV ст. – Л., 1995.
4. Асеев Ю.С. Архитектура древнего Киева. – К., 1982.
5. Асеев Ю.С. Джерела. Мистецтво Київської Русі. – К., 1980.
6. Асеев Ю.С. Мистецтво стародавнього Києва. – К., 1969.
7. Бабишин С.Д. Школа та освіта Київської Русі. – К., 1973.
8. Барская Н.А. Сюжеты и образы древнерусской живописи. – М., 1992.
9. Барсуков Н. Источники русской агиографии. – СПб., 1882.
10. Берман Б.И. Читатель жития (Агиографический канон русского средневековья и традиции его восприятия) // Художественный язык средневековья. – М., 1982.
11. Бочаров Т.Н. Художественный металл Древней Руси. – М., 1984.
12. Брайчевский М.Ю. Утверждение христианства на Руси. – М., 1989.
13. Брайчевський М.Ю. Запровадження християнства на Русі. – К., 1988.
14. Брайчевський М.Ю. Походження Русі. – К., 1968.
15. Бычко А.К. Народная мудрость на Руси: (Анализ философа). – К., 1988.
16. Верещагин Е.М. Христианская книжность Древней Руси. – М., 1996.
17. Висоцький С.О. Золоті ворота в Києві. – К., 2000.
18. Висоцький С.О. Стародавня слов'янська азбука в Софії Київській // Вісник Академії наук Української РСР. – 1970. – № 6.
19. Віроцький В.Д., Карнабіда А.А., Киркевич В.Г. Монастирі та храми землі Сіверської: до 900-річчя Новгород-Сіверського князівства. – К., 1999.
20. Власов В.Г. Славянская азбука и славянские просветители. – М., 1989.
21. Возняк М. Історія української літератури. – Львів, 1920. – Т.1.
258. Макаренко М. Орнаментація української книжки XVI – XVIII ст. // Українська книга XVI – XVII – XVIII ст. – К., 1926.
259. Макаров А. Світло українського бароко. – К., 1994.
260. Макаруч С.А. Український етнос. – К., 1992.
261. Максименко Ф.П. Кириличні стародруки українських друкарень, що зберігаються у львівських збірках. – Л., 1975.
262. Маслов С.И. Кирилл Транквилион Ставровецкий и его литературная деятельность. – К., 1984.
263. Матейко К.І. Український народний одяг. – К., 1977.
264. Матковська О. Львівське братство: культура, традиції. – Л., 1997.
265. Маценко П. Конспект історії української церковної музики. – Вінніпег, 1973.
266. Маценко П. Нариси до історії української церковної музики. – Вінніпег, 1968.
267. Мацюк О.Я. Історія українського паперу. – К., 1994.
268. Мацюк О.Я. Папір та філіграні на українських землях. – К., 1974.
269. Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. – К., 1994.
270. Миклашевський Й.М. Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII – першої половини XIX ст. – К., 1967.
271. Микола Пимоненко. Альбом / Автор-уклад. І.В. Огієвська. – К., 1983.
272. Мистецтво Київської Русі: Альбом / Автор-упоряд. Ю.С. Асеев. – К., 1989.
273. Мицик Ю. А. Козацькі літописи // Українське козацтво: Мала енциклопедія. – К., 2002.
274. Мицько І.З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576 – 1636). – К., 1990.
275. Міляєва Л., Логвин Г. Українське мистецтво XIV – першої половини XVII ст. – К., 1963.
276. Міляєва Л. К.О. Трутовський. Нарис про життя і творчість. – К., 1955.
277. Мовша Т.Г. Нові дані про антропоморфну реалістичну пластику Трипілля // Археологія. – 1973. – № 11.
278. Мозолевський Б.М. Товста Могила. – К., 1984.

236. Купчинська Л. Творчість Теофіла Копистянського: альбом. – Л., 2009.
237. Курбас Л. Березіль: із творчої спадщини. – К., 1988.
238. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917–1933: поезія-проза-драма-есеї. – К., 2004.
239. Лапин В.В. Греческая колонизация Северного Причерноморья. – К., 1966.
240. Ласка І.М. Козацтво в образотворчому мистецтві // Українське козацтво: Мала енциклопедія. – К., 2002.
241. Леонтович В.В. История либерализма в России. 1762–1914. – Париж, 1980.
242. Лики древнего Киева. Фотопутеводитель по историческому центру Киева X – XIII веков. – К., 1981.
243. Липова Г. В. Художні засоби українського театру 70-80-х років. Автореф. ... канд. мистецтвознавства. – К., 1997.
244. Лисенко О.В. Роль православ'я у формуванні духовної культури українського народу // Практична філософія. – 2002. – №2.
245. Лисяк-Рудницький Іван. Історичні есе. – К., 1994. – Т. 1, 2.
246. Литвин В. Україна на межі тисячоліть (1991 – 2000 рр.). – К., 2000. – (Україна крізь віки).
247. Литвинов В. Ідеї раннього Просвітництва у філософській думці України. – К., 1992.
248. Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні. – К., 2000.
249. Лихачев Д.С. Человек в литературе Древней Руси. – М., 1970.
250. Літопис руський за Іпатським списком / Пер. Л. Махновець. – К., 1988.
251. Логвин Г. Украинское искусство X – XIII вв. – М., 1963.
252. Логвин Г.Н. З глибин: Давня книжкова мініатюра XI – XVIII ст. – К., 1974.
253. Логвин Г.Н. По Україні. – К., 1968.
254. Логвин Г.Н. Украинское искусство XI–XVIII вв. – М., 1963.
255. Лукоський Ю. Архітектурна спадщина Давнього Галича. – Галич, 1991.
256. Любашенко В.І. Історія протестантизму в Україні. – К., 1996.
257. Любченко В.Ф. Львівська скульптура XIV–XVII століть. – К., 1981.
22. Высоцкий С.А. Светские фрески Софийского собора в Киеве. – К., 1989.
23. Гординський С. Українська ікона на тлі універсализму візантійського стилю. – Мюнхен, 1990.
24. Горский В.С. Философские идеи в культуре Киевской Руси XI – начала XII вв. – К., 1988.
25. Горський В.С. Святі Київської Русі. – К., 1994.
26. Горський В.С. Нариси з історії філософської культури Київської Русі. – К., 1993.
27. Горський В.С. Святі Київської Русі. – К., 1997.
28. Данилевский И.Н. Древняя Русь глазами современников и потомков (IX – XII вв.). – М., 1998.
29. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації. – К., 2000.
30. Довбня В. Філософсько-освітня думка Чернігово-Сіверщини в епоху середньовіччя // Українознавство. – 2006. – №1.
31. Древнерусская литература: изображение природы и человека. – М., 1995.
32. Жишкович В. Пластика Русі-України X – перша половина XIV століть. – Л., 1999.
33. Исаевич Я.Д. Культура Галицко-Волынской Руси // Вопросы истории. – 1973. – № 1.
34. Истрин В.А. 1100 лет славянской азбуки. 863–1963. – М., 1963.
35. Истрин В.А. 1100 лет славянской азбуки. – М., 1988.
36. Історія української літератури. – К., 1967. – Т.1.
37. Карский Е.Ф. Славянская кирилловская палеография. – М., 1979.
38. Києво-Печерський державний історико-культурний заповідник. – К., 1991.
39. Киричок О. Політика та мораль у письмовій спадщині давньої Русі (на матеріалі «Повчання» Володимира Мономаха) // Філософські обрії. – 2007. – № 18.
40. Кілессо Т.С. Видубицький монастир. – К., 1999.
41. Ключевский В.О. Древнерусские жития святых как исторический источник. – М., 1871.

42. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь. – К., 1998.
43. Котляр М.Ф. Галицько-Волинський літопис XIII ст. – К., 1993.
44. Кресальний М.І. Софійський заповідник у Києві: Архітектурно-історичний нарис. – К., 1960.
45. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. – К., 1989.
46. Кулишева О. Основні чинники виникнення й подальшої розбудови ідеалу православного виховання в Україні (X – XV ст.) // Історія в школах України. – 2007. – №9/10.
47. Лики древнього Києва. Фотопутеводитель по историческому центру Києва X – XIII веков. – К., 1981.
48. Лисенко О.В. Роль православ'я у формуванні духовної культури українського народу // Практична філософія. – 2002. – №2.
49. Лихачев Д.С. Человек в литературе Древней Руси. – М., 1970.
50. Логвин Г. Украинское искусство X – XIII вв. – М., 1963.
51. Лукомський Ю. Архітектурна спадщина Давнього Галича. – Галич, 1991.
52. Мистецтво Київської Русі: Альбом / Автор-упоряд. Ю.С. Асєєв. – К., 1989.
53. Моця О.П., Ричка В.М. Київська Русь: Від язичництва до християнства. – К., 1996.
54. Наливайко Д. Україна очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI – XVIIIст. – К., 1998.
55. Нікітенко Н.М. Собор святої Софії в Києві. – К., 2000.
56. Оглоблин О. Люди старої України. – Мюнхен, 1959.
57. Острась Е. Звідки пішла назва «Україна»? // Київська старовина. – 2006. – №1.
58. Павленко Н.А. История письма. – Минск, 1987.
59. Півторак Г. Звідки ми і наша мова. – К., 1994.
60. Попович М.В. Нарис історії української культури. – К., 1999.
61. Ричка В. Церква Київської Русі (соціальний та етнокультурний аспект). – К., 1997.
62. Романець Т.А. Стародавні витоки мистецтва української народної кераміки. – К., 1996.
217. Котляр М.Ф. Галицько-Волинський літопис XIII ст. – К., 1993.
218. Котляр М.Ф. Русь язичницька. Біля витоків слов'янської цивілізації. – К., 1993.
219. Кочан Н. Флорентійська унія і Київська митрополія. До проблеми розвитку і втілення ідеї унії церков // Знаки часу: До проблеми порозуміння між церквами. – К., 1999.
220. Кравців Б. Ренесанс і гуманізм на Україні // Сучасність. – 1974. – № 9.
221. Кралюк П. Особливості вияву національної свідомості в українській суспільній думці XVI – першої половини XVII ст. – Луцьк, 1996.
222. Краснодембський О. На постмодерністських роздоріжжях культури. – К., 2000.
223. Кресальний М.І. Софійський заповідник у Києві: Архітектурно-історичний нарис. – К., 1960.
224. Крижицький С.Д., Зубар В.М., Русяєва А.С. Античні держави Північного Надчорномор'я – К., 1998. – (Україна крізь віки).
225. Кримський А.Ю., Шахматов О.О. Нариси з історії української мови. – К., 1924.
226. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. – К., 1989.
227. Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. – Л., 1999.
228. Крип'якевич І. З історії книги у Львові: Рукоп. книга до полов. XVI ст. // Українська книга. – 1937. – № 1.
229. Крип'якевич І.П. Історія України. – Л., 1990.
230. Криса Б. Пересотворення світу: Українська поезія XVII – XVIII ст. – Л., 1997.
231. Круц В. О. Питання демографії трипільської культури // Археологія. – 1993. – №3.
232. Кузякіна Н. П'єси Миколи Куліша. – К., 1978.
233. Кулаковський Ю. Минуле Тавриди. // Хроніка – 2000. – № 33.
234. Кулишева О. Основні чинники виникнення й подальшої розбудови ідеалу православного виховання в Україні (X – XV ст.) // Історія в школах України. – 2007. – №9/10.
235. Кульчицький С.В. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.). – К., 1999.

195. Кирчів Р. Мовою українського народу // Українською музою натхненні. – К., 1971.
196. Киселев Н.П. Греческая печать на Украине в XVI веке // Книга: исследования и материалы. – М., 1962. – Сб. 7.
197. Кишишин А.Г. Геноструктура догреческого й древнегреческого мифа // Образ-смысл в античной культуре / Сост. Л.И. Акимова. – М., 1990.
198. Кілессо С.К. Архітектурні та мистецькі скарби Богданового краю. – К., 2000.
199. Кілессо Т.С. Видубицький монастир. – К., 1999.
200. Ключевский В.О. Древнерусские жития святых как исторический источник. – М., 1871.
201. Книга і друкарство на Україні. – К., 1965.
202. Ковальський М.П. Джерела про початковий етап друкарства на Україні. – Д., 1972.
203. Когут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. – К., 2004.
204. Козицький П. Спів і музика в Київській академії за 300 років її існування. – К., 1971.
205. Колесса Ф. Мелодії українських народних дум. – К., 1969.
206. Колодний А.М. Релігійна духовність українці: Вияви, постаті, стан. – Л., 1996.
207. Коляда Г.И. Балабановские друкарки // Книга и графика. – М., 1972.
208. Конквест Роберт. Жнива скорботи. – К., 1993.
209. Конрад Н.И. Запад и Восток. – М., 1972.
210. Корнієнко Н.М. Лесь Курбас: репетиція майбутнього. – К., 1998.
211. Корній А. Історія української музики. – К.; Х.; Нью-Йорк, 1996. – Ч. 1.
212. Костомаров В. І. Книга буття українського народу (Закон Божий). – К., 1991.
213. Костомаров М. Закон Божий (Книга Буття українського народу). – К., 1996.
214. Костомаров М. Слов'янська міфологія. – К., 1994.
215. Костомаров Н.Н. Исторические произведения: Автобиография. – К., 1989.
216. Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь. – К., 1998.
63. Романов Б.А. Люди и нравы Древней Руси. – М. – Л., 1966.
64. Рыбаков Б.А. Киевская Русь и Русские княжества XII – XIII вв. – М., 1982.
65. Салько Н.Б. Живопись Древней Руси XI – начала XIII века: Мозаики. Фрески. Иконы. – Л., 1982.
66. Свердлов В.Б. Генезис и структура феодального общества Древней Руси. – Л., 1983.
67. Скарби Києво-Печерської Лаври. Альбом. /Авт.-упоряд. О. Коваль, Л.Ковальова, А. Гришин та ін. – К., 1998.
68. Сліпущко О. Давньоруське любомудріє // Філософська думка. – 2007. – №1.
69. София Киевская. Альбом / Упор. Г.Н. Логвин. – К., 1971.
70. Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь. – К., 1998.
71. Толочко П.П. Древнерусский феодальный город. – К., 1996.
72. Ульяновський В.І. Історія церкви та релігійної думки в Україні. У 3-х кн. – К., 1994. – Кн.1 – 2.
73. Фіголь М. Мистецтво стародавнього Галича. – К., 1997.
74. Франко І. Історія української літератури // Франко І. Зібрання творів. – К., 1983. – Т. 40.
75. Целік Т.В. Місто Київської Русі як чинник формування особистісної свідомості // Практична філософія. – 2002. – №2.
76. Черепнин Л.В. Русская палеография. – М., 1956.
77. Чижевський Д. Слов'янський ренесанс // Слово і час. – 2005. – №4.
78. Чижевський Д. Історія української літератури. – Нью-Йорк, 1956.
79. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття. – Л., 2001.
80. Шлемкевич М. Галичанство // Незалежний культурологічний часопис. – 1995. – №1(6).
81. Шулькевич М.М. Киев: Архитектурно-исторический очерк. – К., 1963.
82. Этносоциальная и политическая структура раннефеодальных славянских государств и народностей. – М., 1987.

Семінарське заняття № 2

Тема 1.3. Українська культура XIV – першої половини XVII ст.

(2 год.)

Зміст семінарського заняття

1. Український Ренесанс і його особливості. Ранній гуманізм в українській культурі. Латиномовні письменники України XV – XVI ст.
2. Розквіт культури України в останній третині XVI – першій половині XVII ст. Роль братств у розвитку культури. Діяльність культурно-освітніх осередків. (Острозький вчений гурток. Вчений гурток Києво-Печерської Лаври).
3. Полемічна література як елемент української ренесансної культури.
4. Архітектура й образотворче мистецтво епохи Ренесансу в Україні.

Основні поняття теми: братства, братські школи, готичний архітектурний стиль, гуманізм, дидактика, європейська і православна реформація, єзуїтські колегіуми, квадриум, концепція «Москва – третій Рим», культура Відродження (Ренесансу), полемічна література, православна публіцистика, принцип «подвійної лояльності», протестантські школи, тривіум.

Література

1. Александрович В. Західноукраїнські малярі XVI століття: Шляхи розвитку професійного середовища. – Л., 2000.
2. Александрович В. Українське малярство XIII – XV ст. – Л., 1995.
3. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1990.
4. Барокко в славянських культурах. – М., 1982.
5. Безсонов С.В. Архитектура Западной Украины. – М., 1946.

172. Історія Русів. – К., 1991.
173. Історія України в особах. IX – XVIII ст. – К., 1993.
174. Історія українського мистецтва. – К., 1967. – Т. 3.
175. Історія українського мистецтва: У 6 т. – К., 1968. – Т. 1, 2.
176. Історія українського радянського кіно: У 3 т. – К., 1986.
177. Історія української культури у п'яти томах. Т. 2. Українська культура XIII – першої половини XVIII століть / Гол. ред. В.А.Смолий. – К., 2001.
178. Історія української культури XX ст.: У 2 кн. – К., 1993 – 1995.
179. Історія української літератури: У 8 т. – К., 1967.
180. Історія української музики. – К., 1986. – Т. 1; 1989. – Т. 2; 1990. – Т. 3.
181. Карский Е.Ф. Славянская кирилловская палеография. – М., 1979.
182. Касян В., Турченко Ю. Українська дожовтнева реалістична графіка. – К., 1961.
183. Касьянов Г.В., Даниленко В.М. Сталінізм і українська інтелігенція (20 – 30-і роки). – К., 1991.
184. Касьянов Г.В. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960 – 1980 рр. – К., 1995.
185. Катерина Білокур. – К., 1975.
186. Катерина Білокур: Філософія мовчазного бунту: Наук. статті, есеї, культуролог. праці до 100-річчя і 110-річчя Катерини Білокур. – К., 2011.
187. Кашуба М. В. Георгій Кониський – світогляд і віхи життя. – К., 1999.
188. Киев Михайла Булгакова. – К., 1990.
189. Києво-Могилянська академія в іменах. XVII – XVIII ст. – К., 2001.
190. Києво-Печерський державний історико-культурний заповідник: Стародруки. – К., 1971.
191. Києво-Печерський державний історико-культурний заповідник: Фотоальбом. – К., 1984.
192. Кирдан Б.П. Украинские народные думы. – М., 1962.
193. Кирило-Мефодіївське товариство. – К., 1990. – Т. 1 – 3.
194. Киричок О. Політика та мораль у письмовій спадщині давньої Русі (на матеріалі «Повчання» Володимира Мономаха) // Філософські обрії. – 2007. – № 18.

152. Исаевич Я.Д. Культура Галицко-Волинской Руси // Вопросы истории. – 1973. – № 1.
153. Исаевич Я.Д. Новые материалы об украинских и белорусских книгопечатниках первой половины XVII в. // Книга: исследования и материалы. – М., 1977. – Сб. 34.
154. Истрин В.А. 1100 лет славянской азбуки. – М., 1988.
155. Истрин В.А. 1100 лет славянской азбуки. 863 – 1963. – М., 1963.
156. Івакін Г.Ю. Оповіді про стародавній Київ. – К., 1982.
157. Іваницький А. Українська народна музична творчість. – К., 1990.
158. Іванов В. Навчання церковного співу в Україні в IX–XVII ст. – К., 1997.
159. Іванова-Георгієвська Н.А. Сучасна українська культура в світовому контексті пошуків справжності: мода на традицію // Універсальні виміри української культури. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://myslenedrevo.com.ua/studies/uvuk/23.html>
160. Іларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1994.
161. Ільницький М. Від «Молодої музи» до «Празької школи». – Л., 1995.
162. Ісаєвич Я. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI – XVIII ст. – К., 1966.
163. Ісаєвич Я. Галицько-Волинська держава. – Л., 1999.
164. Ісаєвич Я. Джерела з історії української культури епохи феодалізму. – К., 1972.
165. Ісаєвич Я. Літературна спадщина Івана Федорова. – Л., 1989.
166. Ісаєвич Я. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні. – Л., 1975; 2-ге вид. – Л., 1983.
167. Ісаєвич Я.Д. Україна давня і нова: Народ, релігія, культура. – Л., 1996.
168. Ісіченко Ю.А. Києво-Печерський патерик у літературному процесі кінця XVI – початку XVIII ст. на Україні. – К., 1990.
169. Історичний контекст укладення Берестейської унії і перше поунійне покоління / Ред. Б. Гудзяк. – Л., 1995.
170. Історія релігії в Україні. – К., 1999.
171. Історія релігії в Україні: У 10 т. – К., 1996. – Т. 1.
6. Власов В. Історія української культури XVI ст. Матеріали до уроків // Історія в школах України. – 2008. – №10.
7. Голенищев-Кутузов Н.Н. Гуманізм у восточних славян (Україна и Белоруссия). – М., 1963.
8. Горський В.С, Стратій Я.М., Тихолаз А.Г, Ткачук М.Л. Київ в історії філософії України. – К., 2000.
9. Грабович Г. До ідеології ренесансу в українській літературі // До історії української літератури: дослідження, есе, полеміка. – Режим доступу: <http://www.litopys.org.ua/hrabo/hr.htm>
10. Грицай М.С., Микитась К.Л., Шолом Ф.Я. Давня українська література. – К., 1989.
11. Грицак Я. Національне відродження як об'єкт наукового дослідження // Етнічна самосвідомість: національна культура. – К., 1991.
12. Гусев В.І. Філософія доби Відродження. – К., 1993.
13. Давнє українське мистецтво 12 – 18 століть: каталог розширеної експозиції музею / Державний музей українського образотворчого мистецтва УРСР. – К., 1988.
14. Дашкевич Я. Національна самосвідомість українців на зламі XVI – XVII ст. // Сучасність. – 1992. – № 3.
15. Державний музей книги і друкарства Української РСР: Фотопутівник/ Упоряд. М.М. Галамазда. – К., 1981.
16. Історія України в особах IX – XVIII ст. – К., 1993.
17. Історія української культури у п'яти томах. Т.2. Українська культура XIII – першої половини XVIII століть / Гол. ред. В.А.Смолій. – К., 2001.
18. Когут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. – К., 2004.
19. Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні. – К., 2000.
20. Любченко В.Ф. Львівська скульптура XIV – XVII століть. – К., 1981.
21. Макаров А. Світло українського бароко. – К., 1994.
22. Матковська О. Львівське братство: культура, традиції. – Л., 1997.
23. Мицько І.З. Острозька академія. – К., 1991.

24. Міляєва Л., Логвин Г. Українське мистецтво XIV – першої половини XVII ст. – К., 1963.
25. Наливайко Д.С. Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI – XVIII ст. – К., 1998.
26. Нічик В.М., Литвинов В.Д., Стратій Я.М. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні. – К., 1997.
27. Овсійчук В. Українське малярство X – XVIII століть. Проблеми кольору. – Л., 1996.
28. Овсійчук В.А. Українське мистецтво XIV – першої половини XVII століття. – К., 1985.
29. Откович В., Пилип'юк В. Українська ікона XIV – XVIII століття: Із збірки Національного музею у Львові. – Л., 1999.
30. Откович В.П. Народна течія в українському живописі XVII – XVIII ст.
31. Пам'ятки братських шкіл на Україні. – К., 1988.
32. Печеранский І. Образ людини в українській філософії епохи Відродження XV – VI ст. // Українознавство. – 2006. – №1.
33. Ричков П.А., Луц В.Д. Архітектурно-мистецька спадщина князів Острозьких. – К., 2002.
34. Свенціцька В.І., Сидор О.Ф. Спадщина віків: Українське малярство XIV – XVIII століть у музейних колекціях Львова. – Л., 1990.
35. Українське бароко та європейський контекст: архітектура, образотворче мистецтво, театр і музика / Відп. редактор А.К. Федорук. – К., 1991.
36. Українське літературне бароко. – К., 1987.
37. Українське бароко. Матеріали I конгресу Міжнародної асоціації українців. – К., 1993.
38. Українські гуманісти епохи Відродження (Антологія). У 2-х т. Упор. В.Литвинов. – К., 1995.
39. Ульяновський В.І. Історія церкви та релігійної думки в Україні. У 3-х кн. – К., 1994. – Кн.1-2.
40. Ушаков Л. Світ українського бароко. – Т. Х., 1994.
41. Філософія Відродження на Україні. – К., 1990.
42. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом. Нариси з історії культури до початку XVIII століття. – Л., 2001.
132. Забужко О. Шевченків міф України: Спроба філософського аналізу. – К., 2009.
133. Завальнюк А. Микола Леонтович: дослідження, документи, листи. – Вінниця, 2000.
134. Загальні назви одягу в писемних пам'ятках української мови // Українська лексика в історичному та ареальному аспектах. – К., 1991.
135. Запаско Я.П. Мистецтво книги на Україні в XVI–XVIII ст. – Л., 1971.
136. Запаско Я.П. Мистецька спадщина Івана Федорова. – Л., 1974.
137. Запаско Я.П. Мистецькі рукописні пам'ятки України. – Л., 1997.
138. Запаско Я.П. Пам'ятки книжкового мистецтва: Українська рукописна книга. – Л., 1995.
139. Запаско Я.П., Ісаєвич Я.Д. Каталог стародруків, виданих на Україні. – Л., 1981. – Кн. 1.
140. Затенацький Я.П. Николай Корнилович Пимоненко жизнь и творчество: 1862 – 1912. – К., 1955.
141. Затенацький Я. Українське мистецтво першої половини XIX століття. – К., 1965.
142. Затонський Д. Художній орієнтир XX століття. – К., 1988.
143. Зернова А.С. Начало книгопечатания в Москве и на Украине. – М., 1947.
144. Знойко О.П. Міфи Київської землі та події стародавні. – К., 1989.
145. Золотусский И. По следам Гоголя. – М., 1988.
146. Зубар В. Херсонес – Херсон: від Іфігенії до Христа (перші християни в Криму) // Хроніка. – 2000. – № 33.
147. Зубар В., Ліньова Е., Сон Н. Античний світ Північного Надчорномор'я. – К., 1999.
148. Иессен А. А. Греческая колонизация Северного Причерноморья. – Л., 1947.
149. Ильинская В. А. Тереножкин А. Й. Скифия VII – IV ст. до н.э. – К., 1983.
150. Исаевич Я. Круг читательских интересов городского населения Украины в XVI – XVII вв. // Федоровские чтения, 1976. – М., 1978.
151. Исаевич Я. Преемники первопечатника. – М., 1981.

110. Дмитриев М. Православие и реформация. – М., 1990.
111. Довбня В. Філософсько-освітня думка Чернігово-Сіверщини в епоху середньовіччя // Українознавство. – 2006. – №1.
112. Довженко О. Україна в огні. Щоденник. – К., 1990.
113. Драган М. Українська декоративна різьба. – К., 1970.
114. Драгоманов М. Літературно-публіцистичні праці. – К., 1970. – Т. 1 – 2.
115. Древнерусская литература: изображение природы и человека. – М., 1995.
116. Дроботько В. «Коханий дарує Софії...» // Українська культура. – 1996. – № 9 – 10.
117. Дух України. 500-ліття малярства. Видання мистецької галереї Вінніпегу. – 1992.
118. Духовная культура древних обществ на территории Украины. – К., 1991.
119. Європейське Відродження та українська література XIV – XVIII ст. – К., 1993.
120. Єфремов С. Історія українського письменства. – К., 1995.
121. Жаборюк А.А. Український живопис останньої третини XIX – початку XX століття. – К., 1990.
122. Жишкович В. Пластика Русі-України: X – перша половина XIV століть. – Л., 1999.
123. Жолтовський П.М. Визвольна боротьба українського народу в пам'ятках мистецтва XVI – XVIII ст. – К., 1958.
124. Жолтовський П.М. Малюнки Києво-Лаврської іконописної майстерні: Альбом-каталог. – К., 1982.
125. Жолтовський П.М. Монументальний живопис на Україні XVII – XVIII ст. – К., 1988.
126. Жолтовський П.М. Український живопис XVII–XVIII ст. – К., 1978.
127. Жолтовський П.М. Художнє життя на Україні. – К., 1973.
128. Жолтовський П.М. Художнє життя на Україні в XVI – XVII ст. – К., 1983.
129. Жуковський А. Петро Могила й питання єдності церков. – К., 1997.
130. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. – К., 2007.
131. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період. – К., 2009.

Семінарське заняття № 3

Тема 1.4. Культура України другої половини XVII – XVIII ст.

(2 год.)

Зміст семінарського заняття

1. Україна в другій половині XVII – XVIII ст. та формування нової моделі культури. Становлення національної української культури бароко як стильова домінанта епохи. Бароко і рококо в архітектурі та в мистецтві.
2. Головні напрямки розвитку живопису: іконопис, батальний та портретний жанри. Народна творчість в живописі XVII – XVIII ст.
3. Література козацької доби. Мемуарно-історична проза. Літописи. Полемічна, ораторсько-учительна, агіографічна і паломницька проза. Думи.
4. Музика і театр Гетьманської України. Розвиток драми: релігійна, шкільна, історична драма. Інтермедії. Вертеп.

Основні поняття теми: вертеп, історичні думи та пісні, козаки-бандуристи, козацькі літописи, лірники, мандрівні дяки, мистецький стиль бароко, парафіяльні школи, православні колегіуми, художній стиль класицизм, шкільна драма.

Література

1. Архітектура Львова / Уклад. С.П. Костюк – К., 1988.
2. Білецький П.О. Нариси з історії українського мистецтва. Українське мистецтво другої половини XVII – XVIII століть. – К., 1989.
3. Белецький П. Украинская портретная живопись XVII – XVIII вв. – Л., 1981.
4. Білецький П.О. «Козак Мамай» – українська народна картина. – Л., 1979.
5. Білецький П.О. Українське мистецтво другої половини XVII – XVIII століть. – К., 1981.
6. Витвицький В. Максим Березовський: життя і творчість. – Л., 1995.

7. Дегтярьов М.Г., Корнєєва В.І. Андріївська церква. – К., 1999.
8. Жолтовський П.М. Визвольна боротьба українського народу в пам'ятках мистецтва XVI – XVIII ст. К. 1958.
9. Жолтовський П.М. Малюнки Києво-Лаврської іконописної майстерні. Альбом-каталог. – К., 1982.
10. Жолтовський П.М. Монументальний живопис на Україні XVII – XVIII ст. – К., 1988.
11. Жолтовський П.М. Український живопис XVII – XVIII ст. – К., 1978.
12. Жолтовський П.М. Художнє життя на Україні в XVI – XVII ст. – К., 1983.
13. Кілессо С.К. Архітектурні та мистецькі скарби Богданового краю. – К., 2000.
14. Києво-Могилянська академія в іменах. XVII – XVIII ст. – К., 2001.
15. Кирдан Б.П. Украинские народные думы. – М., 1962.
16. Колесса Ф. Мелодії українських народних дум. – К., 1969.
17. Ничик В.М. Из истории отечественной философии конца XVII – начала XVIII в. – К., 1978.
18. Нудьга Г. Український поетичний епос: Думи. – К., 1971.
19. Овсійчук В.А. Майстри українського бароко. Жовківський художній осередок. – К., 1991.
20. Откович В.П. Народна течія в українському живописі XVII – XVIII ст. – К., 1990.
21. Ревуцький Д. Українські думи та пісні історичні. – Х.-К., 1930.
22. Рильський М. Героїчний епос українського народу. – К., 1955.
23. Свенціцька В. Іван Руткович і становлення реалізму в українському малярстві XVII ст. – К., 1966.
24. Соневицький І. Артем Ведель і його музична спадщина. – Нью-Йорк, 1966.
25. Степаненко М. Про творчість Д. Бортянського, М. Березовського, О. Лизогуба. – К., 1982.
26. Українське бароко та європейський контекст: архітектура, образотворче мистецтво, театр і музика / Відп. ред. А.К. Федорук. – К., 1991.
27. Уманцев Ф. Троїцька надбрамна церква Києво-Печерської лаври. – К., 1970.

90. Грінченко М. Історія української музики. – К., 1922; 2-ге вид. – Нью-Йорк, 1961.
91. Грушевський М. Духовна Україна: Зб. творів. – К., 1994.
92. Грушевський М. Історія України-Руси: У 11 т., 12 кн. – К., 1992. – Т. 2 – 6.
93. Грушевський М. Історія української літератури. – К., 1993. – Т. 5; 1995. – Т. 6.
94. Грушевський М. С. Очерк истории украинского народа. – К., 1990.
95. Гуменна Д. Минуле пливе в теперішнє // Розповіді про Трипілля. – Нью-Йорк, 1978.
96. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. – Л., 1997.
97. Гусева А.А. Взаимосвязи украинских типографий конца XVI – первой половины XVII вв.: Проблемы миграции типографских материалов // Федоровские чтения, 1973. – М., 1976.
98. Гусев В.І. Філософія доби Відродження. – К., 1993.
99. Давнє українське мистецтво 12 – 18 століть: каталог розширеної експозиції музею / Державний музей українського образотворчого мистецтва УРСР. – К., 1988.
100. Давня кам'яна скульптура. – К., 1972.
101. Данилевский И.Н. Древняя Русь глазами современников и потомков (IX – XII вв.). – М., 1998.
102. Даниленко В.Н. Энеолит Украины. – К., 1974.
103. Дашкевич Я. Національна самосвідомість українців на зламі XVI – XVII ст. // Сучасність. – 1992. – № 3.
104. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації. – К., 2000.
105. Дегтярьов М.Г., Корнєєва В.І. Андріївська церква. – К., 1999.
106. Державний музей книги і друкарства Української РСР: Фотопутівник / Упоряд. М.М. Галамазда. – К., 1981.
107. Дзюба Е. Просвещение на Украине и его роль в укреплении связей украинского народа с русским и белорусским: вторая половина XVI – первая половина XVII в. – К., 1987.
108. Дзюба І. Між культурою і політикою. – К., 1998.
109. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація. – К., 1991.

71. Голенищев-Кутузов И.Н. Итальянское Возрождение и славянские литературы XV – XVI веков. – М., 1963.
72. Голенищев-Кутузов Н.Н. Гуманизм у восточных славян (Украина и Белоруссия). – М., 1963.
73. Голіченко Т.С. Слов'янська міфологія та антична культура. – К., 1994.
74. Голобуцкий В.А. Запорожское казачество. – К., 1957.
75. Гординський С. Українська ікона на тлі універсализму візантійського стилю. – Мюнхен, 1990.
76. Горелов М. Передвісники незалежної України. – К., 1996.
77. Горский В.С. Философские идеи в культуре Киевской Руси XI – начала XII вв. – К., 1988.
78. Горський В.С. Святі Київської Русі. – К., 1994.
79. Горський В.С., Стратій Я.М., Тихолаз А.Г., Ткачук М.Л. Київ в історії філософії України. – К., 2000.
80. Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій. – К., 1996.
81. Горський В.С. Нариси з історії філософської культури Київської Русі. – К., 1993.
82. Грабович Г. До ідеології ренесансу в українській літературі // До історії української літератури: дослідження, есе, полеміка. – Режим доступу: <http://www.litopys.org.ua/hrabo/hr.htm>
83. Грабович Г. Шевченко як міфотворець. – К., 1991.
84. Грачотті С. Українська культура XVII ст. і Європа // Україна XVII ст. між Заходом і Сходом Європи: матеріали 1-го укр.-італ. симпозиуму, 13 – 16 вересня 1994 р. – К.; Венеція, 1996.
85. Греки на українських теренах: Нариси з етнічної історії. Документи матеріали карти / Укл. М. Дмитрієнко. – К., 2000.
86. Грица С. Мелос української народної епіки. – К., 1979.
87. Грицай М.С., Микитась К.Л., Шолом Ф.Я. Давня українська література. – К., 1989.
88. Грицак Я. Національне відродження як об'єкт наукового дослідження // Етнічна самосвідомість: національна культура. – К., 1991.
89. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. – К., 1996.
28. Ушкалов Л. Світ українського бароко. Філологічні етюди. – Х., 1994.
29. Хижняк З.І., Маньківський В. К. Історія Києво-Могилянської академії. – К., 2003.
30. Хижняк З.І. Ректори Києво-Могилянської академії. 1615 – 1817 рр. – К., 2002.
31. Кашуба М. В. Георгій Кониський – світогляд і віхи життя. – К., 1999.
32. Києво-Могилянська академія в іменах. XVII – XVIII ст. – К., 2001.
33. Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. – К., 1994.
34. Сковорода Г. Пізнай в собі людину. – Л., 1995.
35. Торбаков І.Б. Літературно-видавнича діяльність вихованців Києво-Могилянської академії: Петербург, 1776 – 1780 рр. // Філософська і соціологічна думка. – 1991. – № 10.
36. Франко І. Студії над українськими піснями // Франко І. Зібрання творів. – К., 1986. – Т. 43.
37. Чижевський Д. І. Українське літературне бароко. – К., 2003.
38. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К., 1992.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

КУЛЬТУРА УКРАЇНИ XIX – ПОЧАТКУ XXI ст.

Семінарське заняття № 4

Тема 2.1. Українська культура першої половини XIX ст.

(2 год.)

Зміст семінарського заняття

1. Проблема трансформації структури українського культурного життя. «Культурний ландшафт» як географія культурних осередків, їх характер та способи взаємозв'язку.
2. Становлення національної літератури. Творчість І.Котляревського. Витоки українського романтизму. Т.Шевченко – центральна постать літературного відродження в Україні.

3. Архітектурне мистецтво України: класицизм, ампір, псевдовізантійський стиль. Класицизм в українській скульптурі.
4. Розвиток українського живопису першої половини XIX ст.: мистецька техніка, представники й основні шедеври.

Основні поняття теми: ампір, драма-феєрія, жанр бурлеску, «культурний ландшафт», псевдовізантійський стиль, трагедія, український романтизм, українські земляцтва, феєрія.

Література

1. Айзеншток І. Українські поети-романтики // Українські поети-романтики 20 – 40-х років XIX ст. – К., 1968.
2. Анісов В., Серeda Є. Від підмайстра до академіка: нарис про Шевченка-художника. – К., 1967.
3. Антонович Д. Українська культура. – К., 1993.
4. Асєєв Ю.С., Грицай М.О., Ігнатов О.Н. Нариси історії архітектури Української РСР: дожовтневий період. – К., 1957.
5. Брижицька С. «Я не самотній...». Національне самоствердження Тараса Шевченка та його вплив на становлення національної ідентичності українців (друга чверть XIX – середина 20-х років XX ст.). – Черкаси, 2006.
6. Волинський К.П. Теоретична боротьба в українській літературі (перша половина XIX ст.). – К., 1959.
7. Голубець М. Рококо і класицизм // Історія української культури. – К., 1994.
8. Грабович Г. Шевченко як міфотворець. – К., 1991.
9. Дроботько В. «Коханий дарує Софії...» // Українська культура. – 1996. – № 9 – 10.
10. Забужко О. Шевченків міф України: Спроба філософського аналізу. – К., 2009.
11. Затенацький Я. Українське мистецтво першої половини XIX століття. – К., 1965.
12. Історія Русів. – К., 1991.
13. Історія українського мистецтва. – К., 1967. – Т. 3.
14. Історія української музики. – К., 1986. – Т. 2.
15. Кирило-Мефодіївське товариство. – К., 1990. – Т. 1 – 3.
51. Булаховський Д.А. Вибрані праці: У 5 т. – К., 1977. – Т. 2.
52. Бычко А.К. Народная мудрость на Руси: (Анализ философа). – К., 1988.
53. Велецкая Н. Языческая символика славянских архаических ритуалов. – М., 1978.
54. Верещагин Е.М. Христианская книжность Древней Руси. – М., 1996.
55. Висоцький С.О. Золоті ворота в Києві. – К., 2000.
56. Висоцький С.О. Стародавня слов'янська азбука в Софії Київській / Вісник Академії наук Української РСР. – 1970. – № 6.
57. Витвицький В. Максим Березовський: життя і творчість. – Л., 1995.
58. Вишенський І. Твори / Пер. В. Шевчука. – К., 1986.
59. Відейко М.Ю. Причини виникнення і розвитку трипільських протоміст // Археологія. – 1998. – № 4.
60. Віроцький В.Д., Карнабіда А.А., Киркевич В.Г. Монастирі та храми землі Сіверської: до 900-річчя Новгород-Сіверського князівства. – К., 1999.
61. Власов В. Історія української культури XVI ст. Матеріали до уроків // Історія в школах України. – 2008. – №10.
62. Власов В.Г. Славянская азбука и славянские просветители. – М., 1989.
63. Возняк М. Історія української літератури. – Л., 1920. – Т.1.; Л., 1921. – Т. 2; 1924. – Т. 3.
64. Возняк М. Письменницька діяльність Івана Борецького на Волині і у Львові. – Л., 1954.
65. Волинський К.П. Теоретична боротьба в українській літературі (перша половина XIX ст.). – К., 1959.
66. Высоцкий С.А. Светские фрески Софийского собора в Киеве. – К., 1989.
67. В'ячеслав Липинський. В 25 т. – Т.1. Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна: дослідні праці і матеріали укр. віденського посольства та ін. / Ред. Я.Пеленський. – К., 1994.
68. Герасимова-Персидська Н. Хоровий концерт на Україні в XVII – XVIII ст. – К., 1978.
69. Говдя П., Коваленко О. Передвижники і Україна – К., 1978.
70. Голенищев-Кутузов И.Н. Гуманизм у восточных славян: Украина и Белоруссия. – М., 1963.

31. Берестейська унія (1596 – 1996): Статті й матеріали / Ред. О.Жданова. – Л., 1996.
32. Берман Б.И. Читатель жития (Агиографический канон русского средневековья и традиции его восприятия) // Художественный язык средневековья. – М., 1982.
33. Бессонова С.С. Религиозные представления скифов. – К., 1983.
34. Белічко Ю. Україна в творчості І. Ю. Репіна. – К., 1963.
35. Білецький П. О. Зібрання праць: У 5 т. – К., 1965. – Т. 1.
36. Білецький П. Український портретний живопис XVII – XVIII ст.: Проблеми становлення і розвитку. – К., 1969.
37. Білецький П.О. «Козак Мамай» – українська народна картина. – Л., 1979.
38. Білецький П.О. Нариси з історії українського мистецтва. Українське мистецтво другої половини XVII–XVIII століть. – К., 1989.
39. Білецький П.О. Українське мистецтво другої половини XVII – XVIII століть. – К., 1981.
40. Білодід І.К. Києво-Могилянська академія і розвиток східнослов'янських літературних мов у XVII–XVIII ст. – К., 1973.
41. Блаватський В.Д. Античная археология Северного Причерноморья. – М., 1961.
42. Боплан Г. Опис України. – К., 1990.
43. Бочаров Т.Н. Художественный металл Древней Руси. – М., 1984.
44. Боянівська М. Переписувачі книжок як культурні діячі України. – Л., 1994.
45. Брайчевський М.Ю. Утверждение христианства на Руси. – М., 1989.
46. Брайчевський М.Ю. Запровадження християнства на Русі. – К., 1988.
47. Брайчевський М.Ю. Походження Русі. – К., 1968.
48. Брижицька С. «Я не одинокий...». Національне самоствердження Тараса Шевченка та його вплив на становлення національної ідентичності українців (друга чверть XIX – середина 20-х років XX ст.). – Черкаси, 2006.
49. Бромлей Ю.В. Очерки теории этноса. – М., 1983.
50. Будовниц И. У. Словарь русской, украинской, белорусской письменности и литературы до XVIII в. – М., 1962.
16. Кирчів Р. Мовою українського народу // Українською музою натхненні. – К., 1971.
17. Костомаров М. Закон Божий (Книга Буття українського народу). – К., 1996.
18. Леонтович В.В. История либерализма в России. 1762 – 1914. – Париж, 1980.
19. Миклашевський Й.М. Музична і театральна культура Харкова кінця XVIII – першої половини XIX ст. – К., 1967.
20. Наєнко М. Романтичний епос. Ефект романтизму і українська література. – К., 2000.
21. Овсійчук В. Класицизм і романтизм в українському мистецтві. – К., 2001.
22. Попович М.В. Микола Гоголь. – К., 1985.
23. Рототченко А. Уманское чудо. – К., 1980.
24. Рубан В. Український портретний живопис першої половини XIX ст. – К., 1988.
25. Сергієнко Г.Я. Т.Г. Шевченко і Кирило-Мефодіївське братство. – К., 1983.
26. Софиевка. Фотоальбом / Автор-составитель З.Г. Головерда. – К., 1980.
27. Шевчук В. Нерозгадані таємниці «Історії Русів» // Історія Русів. – К., 1991.
28. Яценко М. Т. Українська романтична поезія 20 – 60-х років XIX ст. // Українські поети-романтики. – К., 1987.

Семінарське заняття № 5

Тема 2.2. Культура України другої половини XIX – початку XX ст.

(4 год.)

Зміст семінарського заняття

1. Українська культура другої половини XIX ст.: аналіз умов розвитку. Реалізм як напрям в живописі України. Передвижники та Україна (І.Репін, М.Ге). Розквіт реалізму в українській літературі (М.Вовчок, І.Нечуй-Левицький, П.Мирний, І.Франко).

2. Історичні умови еволюції української культури в епоху модерності. Поняття «модерну» як нового мистецького стилю. Основні його риси. Проблеми розвитку української модерної культури.
3. Модернізм та художня культура в Україні. Витоки українського модернізму: М.Башкирцева. К.Малевиц – засновник супрематизму. Кубофутуризм – течія українського авангарду.
4. Тенденції архітектурного модерну в Україні. Модерн та урбаністична культура. Еволюція архітектурних стилів (неоготика, неоренесанс, неокласицизм, еkleктизм).
5. Модерн як літературний рух. Лідери українського модернізму: «аристократи духу». М.Коцюбинський, В.Стефаник.
6. «Модерний» театр в Україні: передумови та особливості. Організаційна розбудова українського професійного театру початку ХХ ст. Корифеї нового українського театру.

Основні поняття теми: абстракціонізм, авангард, антисемітизм, драма, імпресіонізм, кубізм, кубофутуризм, матеріалізм, модернізм, націоналізм, об'єктивізм, передвижництво, позитивізм, реалізм, супрематизм, футуризм.

Література

1. Аксиоми для нащадків. Українські імена у світовій науці / Упоряд. О.К. Романчик. – Л., 1992.
2. Анісов В., Серета Є. Від підмайстра до академіка: нарис про Шевченка-художника. – К., 1967.
3. Асеев, Ю.С., Грицай М.О., Ігнатов О.Н. Нариси історії архітектури Української РСР: дожовтневий період. – К., 1957.
4. Говдя П., Коваленко О. Передвижники і Україна – К., 1978.
5. Горелов М. Передвісники незалежної України. – К., 1996.
6. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Постмодерна інтерпретація. – Л., 1997.

6. Александрович В. Мистецтво Галицько-Волинської держави. – Л., 1999.
7. Александрович В. Українське малярство XIII – XV ст. – Л., 1995.
8. Алексеева Т.И. Этногенез восточных славян. – М., 1973.
9. Анісов В., Серета Є. Від підмайстра до академіка: нарис про Шевченка-художника. – К., 1967.
10. Антонович М. Musica sacra: Зб. статей з історії укр. церков, музики. – Л., 1997.
11. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1990.
12. Антонович Д. Українська культура. – К., 1993.
13. Артюх Л.Ф. Українська народна кулінарія (істор.-етногр. дослід.). – К., 1977.
14. Архітектура Львова / Укл. С.П. Костюк – К., 1988.
15. Асеев Ю.С. Архитектура древнего Киева. – К., 1982.
16. Асеев Ю.С. Джерела. Мистецтво Київської Русі. – К., 1980.
17. Асеев Ю.С. Мистецтво стародавнього Києва. – К., 1969.
18. Асеев Ю.С., Грицай М.О., Ігнатов О.Н. Нариси історії архітектури Української РСР: дожовтневий період. – К., 1957.
19. Афанасьєв В.І. Становлення соціалістичного реалізму в українському образотворчому мистецтві. – К., 1966.
20. Бабишин С.Д. Школа та освіта Київської Русі. – К., 1973.
21. Балушок В. Світ середньовіччя в обрядовості українських цехових ремісників. – К., 1993.
22. Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980-ті рр.). – К., 1999. – (Україна крізь віки).
23. Барокко в славянських культурах. – М., 1982.
24. Барская Н.А. Сюжеты и образы древнерусской живописи. – М., 1992.
25. Барсуков Н. Источники русской агиографии. – СПб., 1882.
26. Батюк Л.І. Назви одягу в «Актовій книзі Житомирського міського уряду кінця XVI ст.» // Питання історії української мови. – К., 1970.
27. Бевзо О. Львівський літопис, Острозький літописець. – К., 1971.
28. Безсонов С.В. Архитектура Западной Украины. – М., 1946.
29. Белецкий П. Украинская портретная живопись XVII – XVIII вв. – Л., 1981.
30. Бережин В.В. Даниил Лидер. – К., 1988.

16. Культурологія: історія і теорія світової культури ХХ ст.: Навч. посіб. / Під ред. Л.І.Кормича, В.В.Багацького. – Х., 2003.
17. Марченко М.І. Історія української культури. З найдавніших часів до середини ХVІІ ст. – К., 1961.
18. Новітня історія України (1900–2000)/ Упоряд. А.Г. Слюсаренко та ін. – К., 2000.
19. Основи художньої культури. Теорія та історія української художньої культури: Навч. посіб. /Л.В. Анучина, В.Г. Грицаненко, Н.О. Карпова. – Х., 1999. – Ч. 2.
20. Попович М.В. Нарис історії культури України. – К., 1998.
21. Українська культура: Лекції / За ред. Д. Антоновича. – К., 1993.
22. Українська художня культура: Навч. посіб. для студ. вузів / С.Й. Грица Н.М. Корнієнко Т.В. Липова. – К., 1996.
23. Українське народознавство / Заг. ред. С.П. Павлюк, Г.Й. Горинь, Р. Ф. Кирчів. – Л., 1994.
24. Фареній І.А. Історія української культури з найдавніших часів до кінця ХVІІІ століття: Короткий курс лекцій для студентів заочної форми навчання. – Черкаси, 2012. – 155 с.
25. Чмихов М.О. Давня культура: Навч. посібник. – К., 1994.
26. Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. Археологія та стародавня історія України. – К., 1992.
27. Шейко В.М., Білоцерківський В.Я. Історія української культури: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К., 2011.
28. Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія української культури: Навч. посіб. – К., 2006.
7. Драгоманов М. Літературно-публіцистичні праці. – К., 1970. – Т. 1 – 2.
8. Дух України. 500-ліття малярства. Видання мистецької галереї Вінніпегу. — 1992.
9. Жаборюк А.А. Український живопис останньої третини ХІХ – початку ХХ століття. – К., 1990.
10. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. – К., 2007.
11. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період. – К., 2009.
12. Завальнюк А. Микола Леонтович : дослідження, документи, листи. – Вінниця, 2000.
13. Затенацкий Я.П. Николай Корнилович Пимоненко жизнь и творчество: 1862 – 1912. – К., 1955.
14. Історія української музики. – К., 1989. – Т. 2.
15. Історія української музики. – К., 1990. – Т. 3.
16. Касян В., Турченко Ю. Українська дожовтнева реалістична графіка. – К., 1961.
17. Купчинська Л. Творчість Теофіла Копистянського: альбом. – Л., 2009.
18. Леонтович В.В. История либерализма в России. 1762 – 1914. – Париж, 1980.
19. Миклашевський Й.М. Музична і театральна культура Харкова кінця ХVІІІ – першої половини ХІХ ст. – К., 1967.
20. Микола Пимоненко. Альбом / Автор-уклад. І.В. Огієвська. – К., 1983.
21. Міляєва Л. К.О. Трутовський. Нарис про життя і творчість. – К., 1955.
22. Натовський Я. Іван Труш. – К., 1970.
23. Наулко В.И. Развитие межэтнических связей на Украине. – К., 1975.
24. Нога О. Українська художньо-промислова кераміка Галичини (1840 – 1940). – Л., 2001.
25. Нудьга Г.А. Українська пісня в світі. – К., 1989.
26. Овсійчук В. Олекса Новаківський. – Л., 1998.
27. Овсяннико-Куликовский Д.Н. Литературно-критические работы. – М., 1989. – Т. I.

Наукова література

1. Айзеншток І. Українські поети-романтики // Українські поети-романтики 20 – 40-х років ХІХ ст. – К., 1968.
2. Аксиоми для нащадків. Українські імена у світовій науці / Упоряд. О.К. Романчик. – Л., 1992.
3. Александров А.В. Старокиївська агіографічна проза ІХ – першої третини ХІІІ ст. – О., 1999.
4. Александрович В. Західноукраїнські малярі ХVІ століття: Шляхи розвитку професійного середовища. – Л., 2000.
5. Александрович В. Львівські малярі кінця ХVІ століття. – Л., 1998.

28. Оглоблин О., Петренко П. Куліш. Енциклопедія українознавства. – Львів, 1994. – Т. 4.
29. Островський В. Олекса Новаківський. – К., 1964.
30. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К., 1997.
31. Поділля. Історико-етнографічне дослідження. – К., 1994.
32. Попович М., Фінько А. Українські ліберали. – 1993. – №11.
33. Прицак О. Історіософія Михайла Грушевського // Михайло Грушевський. Історія України-Руси. – К., 1991. – Т. I.
34. Репин и Украина: письма деятелей украинской культуры и искусства к Репину. – К., 1962.
35. Рубан В.В. Забытые имена. Рассказы об украинских художниках XIX – начала XX века. – К., 1990.
36. Савицкая Л. На путях к обновлению. Искусство Украины в 1890-е – 1910-е годы. – Х., 2003.
37. Сергій Васильківський. Альбом / Автор-упоряд. М.М. Безхутрий. – К., 1987.
38. Слабошпицький М. Українські меценати. Нарис з історії української культури. – К., 2001.
39. Смілянська В.Л. Батьки й діти // Штрихи до наукового портрета Михайла Драгоманова. – К., 1991.
40. Смолій В.А., Сохань П.С. Видатний історик України // Михайло Грушевський. Історія України-Руси. – К., 1991. – Т. I.
41. Ступак Ю. Крамської і Україна. – К., 1971.
42. Т.Г. Шевченко. Живопис / Авт. тексту та упоряд. М.І. Мацапура. – К., 1964.
43. Ткаченко М. Теофіл Копистянський – К., 1972.
44. Українське мистецтво і архітектура кінця XIX – початку XX ст. – К., 2000.
45. Український живопис. Сто вибраних творів. – К., 1985.
46. Художники України: Олекса Новаківський – К., 1973.
47. Чижевський Д. Реалізм в українській літературі. – Т., 1994.

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ»

Навчальна література

1. Етнічна історія давньої України / П.П.Толочко, Д.Н.Козак, О.П.Моця та ін. – К., 2000.
2. Етнографія України / Ред. С.А. Макарчук. – К., 1994.
3. Ефименко А.Я. История украинского народа. – К., 1990.
4. Європейська та українська культура в картинах: Навч. посіб. / За ред. І.З. Цехмістро, В.І. Штанько, В.С. Старовойт та ін. – К., 2003.
5. Задорожний В., Кундрат Ю. Курс історії української культури (IX – початок XXI ст.): Навч. посіб. для студентів-україністів. – Ужгород, 2009.
6. Залізник Л.Л. Передісторія України X – V тис. до н.е. – К., 1998.
7. Залізник Л.Л. Первісна історія України. – К., 1999.
8. Іванько І. Очерк развития эстетической мысли Украины. – М., 1981.
9. Історія світової та української культури: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.А. Греченко, І.В. Чорний, В.А. Кушнерук, В.А. Режко. – К., 2010.
10. Історія української культури / Під заг. ред. І. Крип'якевича. – К., 1991 – 1993.
11. Історія української культури: Зб. матеріалів і документів / Упоряд. Б.І.Білик, Ю.А. Горбань, Я.С. Калакура та ін. – К., 2000.
12. Історія української та зарубіжної культури: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С.М. Клапчук, В.Ф. Остафійчук, Б.І. Білик. – К., 2002.
13. Кашуба М.В. Історія української культури: Курс лекцій. – Л., 2011.
14. Культура і побут населення України: Навч. посіб. / Під ред. В.І. Наулко, Л.Ф. Артюх. – К., 1993.
15. Культура українського народу: Навч. посіб. / В.М. Русанівський, Г.Д. Вервес, М.В. Гончаренко. – К., 1994.

81. Мистецькі спілки 1920–1930-х років в Україні та їхній вплив на розвиток українського мистецтва.
82. О.Довженко і його значення для розвитку українського та світового кіномистецтва.
83. Л.Курбас – визначний діяч українського театрального мистецтва.
84. Український мистецький авангард та його доля. Творчість М.Хвильового, В.Блакитного, П.Тичини, Ю.Яновського.
85. Здобутки української радянської літератури. М.Рильський, П.Тичина, В.Сосюра, М.Бажан, А.Малишко.
86. Провідники політики «українізації» в УСРР: О.Шумський, М.Скрипник.
87. «Шістдесятники». В.Симоненко, Л.Костенко, М.Вінграновський, І.Дзюба.
88. Розвиток жанру української пісенної і хорової музики. О.Білаш, К.Данькевич, Б.Лятошинський, П.Майборода, І.Шамо, В.Івасюк.
89. Жанр «поетичного кіно» в українській культурі. С.Параджанов, І.Миколайчук.
90. Постмодерн у сучасній українській літературі. О.Забужко, В.Неборак, Ю.Андрухович, С.Павличко.

Семинарське заняття № 6

Тема 2.3. Українська культура радянської доби (2 год.)

Зміст семінарського заняття

1. Українці в умовах становлення та розвитку радянської культури. Комуністична пропаганда як засіб творення нової культури. Українізація і «культурне будівництво». Діяльність творчих об'єднань і їх основний доробок. Конструктивізм: аналіз стильових особливостей і зразки споруд. Українське кіномистецтво. Режисер О.Довженко і його творчий доробок.
2. Підсумки національного відродження 20-х рр. ХХ ст. у сфері культури. Досягнення радянської «культурної революції» 20-х – 30-х рр. ХХ ст. Монументальна скульптура. «Культ вождів» і його мистецьке втілення. «Розстріляне відродження» і його наслідки для української культури.
3. Лібералізація літературно-мистецького життя після ХХ з'їзду КПРС. Феномен шістдесятництва в Україні. Його вияви у сфері літератури.
4. Культурні процеси «застійної» доби. Радянський народ як нова історична спільність. Напрямки розвитку кіномистецтва. Жанр «поетичного кіно» в УРСР. «Монументальна пропаганда» здобутків соціалізму.

Основні поняття теми: ВАПЛІТЕ, «відлига», Всеукраїнська спілка пролетарських письменників (ВУСПП), конструктивізм, поп-арт, пролеткультівство, робітфаки, сюрреалізм.

Література

1. Афанасьєв В.І. Становлення соціалістичного реалізму в українському образотворчому мистецтві. – К., 1966.

2. Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980-ті рр.). – К., 1999. – (Україна крізь віки).
3. В'ячеслав Липинський. В 25 т. Т.1. Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна: дослідні праці і матеріали укр. віденського посольства та ін. / Ред. Я.Пеленський. – К., 1994.
4. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX – XX ст. – К., 1996.
5. Дзюба І. Між культурою і політикою. – К., 1998.
6. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація. – К., 1991.
7. Довженко О. Україна в огні. Щоденник. – К., 1990.
8. Дух України. 500-ліття малярства. Видання мистецької галереї Вінніпегу, 1992.
9. Єфремов С. Історія українського письменства. – К., 1995.
10. Ільницький М. Від «Молодої музи» до «Празької школи». – Л., 1995.
11. Історія українського радянського кіно: У 3 т. – К., 1986.
12. Історія української культури XX ст.: У 2 кн. – К., 1993 – 1995.
13. Касьянов Г.В., Даниленко В.М. Сталінізм і українська інтелігенція (20 – 30-і роки). – К., 1991.
14. Касьянов Г.В. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960 – 1980 рр. – К., 1995.
15. Катерина Білокур: Філософія мовчазного бунту: Наук. статті, есеї, культуролог. праці до 100-річчя і 110-річчя Катерини Білокур. – К., 2011.
16. Конквест Роберт. Жнива скорботи. – К., 1993.
17. Корнієнко Н.М. Лесь Курбас: репетиція майбутнього. – К., 1998.
18. Кульчицький С.В. Україна між двома війнами (1921 – 1939 рр.). – К., 1999.
19. Курбас Л. Березіль: із творчої спадщини. – К., 1988.
20. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія 1917 – 1933: поезія-проза-драма-есеї. – К., 2004.
21. Липова Г.В. Художні засоби українського театру 70 – 80-х років. Автореф. ... канд. мистецтвознавства. – К., 1997.
58. Українська культура в умовах глобалізаційних викликів кінця XX – початку XXI ст.
59. Внесок діаспори в українську культуру XX ст. Є.Маланюк, О.Ольжич, О.Теліга, Н.Полонська-Василенко.
60. Феномен масової культури в Україні.
61. Сучасне музичне мистецтво України: стильове різноманіття.
62. Володимир Мономах та його «Повчання».
63. Іларіон Київський «Слово про Закон, Благодать та істину»: зміст, значення та основні проблеми твору.
64. Перші слов'янські книгодрукарі. Франциско Скорина. Іван Федоров.
65. Військове мистецтво козаків. Козацькій міф в українській культурі.
66. Зміст та основні проблеми праці Станіслава Оріховського «Напущення польському королеві Сігізмунду Августу».
67. П.Могила і його роль у розвитку української культури.
68. Вплив української культури ранньомодерного часу на розвиток культурних процесів у Росії. Стефан Яворський. Феофан Прокопович.
69. Мислитель Григорій Сковорода.
70. Аналіз праці «Історія Русів». Зародження національної ідеї.
71. Культурно-просвітницька діяльність «Руської Трійці».
72. Перший професійний історик України – Микола Костомаров.
73. Життя і творчість Пантелеймона Куліша.
74. Культурно просвітницька діяльність Михайла Драгоманова.
75. С.Крушельницька – репрезентант української музичної культури.
76. Художня творчість М.Пимоненка, С.Васильківського, М.Самокиша, І.Іжакевича, І.Труша.
77. Творчість О. Мурашка, М. Бурачека в контексті української та європейської культури
78. Г. Нарбут і його мистецька школа.
79. Творчість українських митців – зачинателів нових течій у світовому мистецтві. К. Малевич. М. Бойчук.
80. В.Винниченко і його творчий доробок.

38. Розквіт реалізму в українській літературі. П.Куліш, М.Вовчок, І.Нечуй-Левицький, П.Мирний, І.Франко.
39. Іван Франко та його місце в історії української культури.
40. Український театр: історія становлення, суспільно-політична функція, мистецькі орієнтири (XIX – початок XX ст.).
41. Розвиток живопису в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.: основні стилі, митці та їхні твори.
42. Жіночі традиції української модерної літератури (Л.Українка, О.Кобилянська).
43. Музичне мистецтво в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.
44. Характерні особливості української культури другої половини XIX – початку XX ст.
45. Українізація й «культурне будівництво» в УСРР у 1920-х рр.
46. Здобутки української культури у період її національно-культурного відродження (1917 – 1933 рр.).
47. Етика й естетика радянського тоталітаризму.
48. Українське мистецтво 1920-х – 1930-х рр.: архітектура, живопис.
49. Українська література 1920-х – поч. 1930-х рр.
50. Розвиток українського театру і кіно в 1920 – поч. 1930-х рр. Л.Курбас. О.Довженко.
51. Українське кіно 1950 – 1980-х рр.: провідні тенденції розвитку, здобутки і втрати.
52. Лібералізація літературно-мистецького життя після XX з'їзду КПРС. Феномен шістдесятництва в Україні і його вияви.
53. Історія радянської повсякденності в Україні: звичаї, манери, побутові практики.
54. Музична культура й театральне мистецтво України XX ст.
55. Культурні процеси «застійної» доби в УРСР: основні напрями і підсумки. Роман О.Гончара «Собор».
56. Українська культура в епоху «перебудови» й відродження державного суверенітету.
57. Загальні закономірності й суперечності культурного розвитку в незалежній Україні.
22. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. – К., 1994. – Т. 1,2.
23. Наулко В. И. Развитие межэтнических связей на Украине. – К., – 1975.
24. Новиченко Л. Поетичний світ Максима Рильського. 1941 – 1964. – К., 1993.
25. Новітня історія України (1900 – 2000) / Упоряд. А. Г. Слюсаренко та ін. – К., 2000.
26. Оксана Забужко, Юрій Шевельов. Вибране листування на тлі доби: 1992 – 2002: 3 додатками, коментарями, причинками до біографій та ін. документами. – К., 2011.
27. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К., 1997
28. Петров В.П. Діячі української культури 1920 – 1940 рр. жертви більшовицького терору. – К., 1997.
29. Полонська-Василенко Н.Д. Українська Академія наук. Нарис історії. – К., 1993. – Ч. II.
30. Попович М. Нарис історії культури України. – К., 1998.
31. «Просвіта»: історія і сучасність (1968 – 1998): зб. матеріалів та документів. – К., 1998.
32. Репресоване «Відродження»: (Українська культура у 20-ті роки) / Упоряд. О.І. Сидоренко, Д.В. Табачник. – К., 1993.
33. Сверстюк Є. Блудні сини України. – К., 1993.
34. Світличний І. Серце для куль і для рим. – К, 1990.
35. Скуратівський В. Л. Екранні мистецтва у соціокультурних процесах XX століття. – К., 1997. – Ч. I, II.
36. Сохань П.С., Ульяновський В.І., Кіржаєв С.М. М.С. Грушевський і Academia. – К., – 1993.
37. Український живопис. Сто вибраних творів. – К., 1985.
38. Хвильовий М. Твори. – К., 1995.
39. Хвильовий М. Україна чи Малоросія? – К., 1993.
40. Чорновіл В. Правосуддя чи рецидив терору?: Кн.1. Політична опозиція 60 – 80-х рр. // Київ. – 1992. – № 6, 7, 8.
41. Шістдесятники. Дисиденти. Неформали. Знайомі незнайомці: Свідчать архіви // Віче. – 1994. – № 10, 11.
42. Шлемкевич М. Загублена українська людина. – К., 1990.

Семинарське заняття № 7

Тема 2.4. Культурне життя в умовах утвердження національного суверенітету (2 год.)

Зміст семінарського заняття

1. Загальні закономірності і суперечності культурного розвитку в незалежній Україні. Формування нової культурної інфраструктури демократичного суспільства.
2. Активність громадськості в культурологічному просторі. Поява і діяльність самодіяльних асоціацій, товариств, фондів. Відродження історичної пам'яті. Національні історико-культурні заповідники, музеї, комплекси: історія створення, напрями діяльності.
3. Постмодерн в Україні. Нова модерністська генерація в українській літературі (О.Забужко, В.Неборак, Ю.Андрухович, С.Павличко).
4. Українська культура в умовах глобалізаційних викликів. Американізація, вестернізація та русифікація масової культури в Україні на зламі ХХ – ХХІ ст.
5. Українське суспільство й проблема співіснування субкультур.

Основні поняття теми: історико-культурний заповідник, кітч, культурна індустрія, маргінальні верстви, масова культура, мильна опера, поп-культура, постмодернізм, римейк, субкультура.

Література

1. Дзюба І. Між культурою і політикою. – К., 1998.
2. Іванова-Георгієвська Н.А. Сучасна українська культура в світовому контексті пошуків справжності: мода на традицію // Універсальні виміри української культури

17. Розвиток гуманістичних та реформаційних ідей в українській культурі ХV – ХVІ ст. (Юрій Дрогобич, Павло Русин, Станіслав Оріховський).
18. І. Вишенський та його місце в українській культурі.
19. Українське козацтво як культурно-історичний феномен.
20. Українське архітектурне бароко як самобутнє культурне явище.
21. Діяльність культурно-освітніх осередків в українських землях у другій половині ХVІ – першій половині ХVІІ ст. (Братства, Острозький та Київський гуртки).
22. Розвиток книгодрукування в Україні ХVІ – ХVІІ ст.
23. Полемічна література України ХVІ – першої половини ХVІІ ст.
24. Культура Запорізької Січі та її самобутні риси.
25. Музична культура й театральне мистецтво України епохи Ренесансу.
26. Києво-Могилянська академія в ХVІІ – ХVІІІ ст. як соціокультурний осередок на теренах Східної Європи.
27. Українська культура середини – другої половини ХVІІІ ст.: історичні умови та загальні тенденції розвитку.
28. Своєрідність та особливості українського Просвітництва.
29. Класицизм в архітектурі та живописі українського Просвітництва.
30. Особливості українського національно-культурного відродження (кінець ХVІІІ – перша половина ХІХ ст.).
31. Українські романтики кінця ХVІІІ – першої половини ХІХ ст.
32. Феномен І.Котляревського в українській культурі.
33. Літературна та громадсько-політична діяльність Т.Г.Шевченка.
34. Становлення національної літератури в ХІХ ст.
35. Український модерн як стиль в архітектурі.
36. Історичні умови еволюції української культури в епоху модерності.
37. Українська література другої половини ХІХ – початку ХХ ст.: основні жанри, твори і представники.

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ

---

1. Теоретико-методологічні аспекти курсу «Історія української культури» (предмет, джерельна база, методологічні засади вивчення та періодизація історії української культури).
2. Українська культура як історичний феномен: загальна характеристика, її прикметні риси та ознаки.
3. Трипільці: археологічна культура чи цивілізація. Проблема витоків української культури.
4. Кімерійсько-скіфсько-сарматський культурний симбіоз як автохтонне джерело української культури.
5. Культура античного Причорномор'я.
6. Культурно-еволюційні процеси на території України в доісторичні часи.
7. Язичництво: питання його розквіту і занепаду в українській традиційній культурі.
8. Запровадження християнства в Київській Русі, його вплив на духовну культуру України.
9. Світорозуміння населення Київської Русі.
10. Літературна спадщина України епохи Київської Русі.
11. Розвиток писемності й освіти в добу Київської Русі.
12. Сакральне архітектура Київської Русі (X – XIII ст.).
13. Мистецтво Київської Русі (іконопис, фрески, мозаїка, книжкова мініатюра, ювелірне мистецтво та ін.).
14. Галицько-Волинська Русь як культурна спадкоємниця Київської Русі.
15. Культурне життя Русі-України в XIII – першій половині XVI ст.
16. Українське культурно-національне відродження другої половини XVI – першої половини XVII ст.: основні чинники та прояви.

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://myslenedrevo.com.ua/studies/uvuk/23.html>
3. Краснодембський О. На постмодерністських роздоріжжях культури. – К., 2000.
  4. Культурологія: історія і теорія світової культури ХХ століття: Навч. посіб. / Під. ред. Л.І.Кормича, В.В.Багацького. – Х., 2003.
  5. Литвин В. Україна на межі тисячоліть (1991 – 2000 рр.). – К., 2000. – (Україна крізь віки).
  6. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К., 1997.
  7. Пашук А.І. Українська церква і незалежність України. – Л., 2003.
  8. Римаренко Ю.І. Національний розвій України: проблеми і перспективи. – К., 1995.
  9. Савицкая Т.Е. Культура конца тысячелетия: Повседневный апокалипсис постмодерна (на материале западных культурологических концепций конца 80-х начала 90-х годов). Культура в современном мире: Опыт, проблемы, решения / / Науч.-информ. сборник. – Вып. 6. – М., 1995.
  10. Українська і світова культура: Навч. посіб. – К., 2002.
  11. Феномен української культури: Методологічні засади осмислення. – К., 1996.
  12. Шейко В.М. Культура. Цивілізація. Глобалізація. – Х., 2001.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Метою самостійної роботи студентів є більш глибоке засвоєння ними теоретичних та аналітичних основ курсу «Історія української культури», розвиток творчого мислення, набуття навичок і вмінь у самостійному виборі різних методів пізнання.

Самостійна робота передбачає ґрунтовне вивчення тієї складової частини навчальної програми, яка не включена до розгляду на лекціях та семінарських заняттях, але є важливим компонентом формування цілісного розуміння плину культурного процесу українського народу в історичній ретроспективі від найдавніших часів до сьогодення. Здебільшого це питання, які поглиблюють, розширюють, конкретизують опанований під час аудиторних занять матеріал.

Самостійна робота проводиться в контексті передбачених змістових модулів і спрямована на опрацювання конкретних визначених викладачем проблем, які студент готує самостійно. Тематика, визначена для самостійного опрацювання студентами, стосується як дискусійних проблем, так і усталених питань історії української культури.

Працюючи самостійно, слід скористатися навчальною літературою (підручниками, посібниками), рекомендованою науковою літературою, довідково-енциклопедичними виданнями, Інтернет-ресурсами. Обов'язковою умовою самостійної роботи є застосування знань, набутих при вивченні інших курсів та історичних дисциплін. Важливим є правильне оформлення посилань на історичні джерела та наукову літературу.

У процесі самостійної роботи слід формувати власну точку зору й здатність творчо й уміло її відстоювати. Важливою умовою результативного самостійного опрацювання

Національна шкала оцінювання	ECTS	Університетська шкала	Критерії визначення оцінки
(5) Відмінно	A	90 – 100	«відмінно» – студент глибоко і досконало знає матеріал усіх тем дисципліни, повністю засвоїв теоретичні основи курсу, ґрунтовно з'ясував закономірності процесу розвитку української культури, глибинну сутність самих культурних явищ, історичні умови їхньої трансформації, найвищі досягнення у сфері культури
(4) Добре	B	80 – 89	«дуже добре» – студент у цілому добре засвоїв теоретичний матеріал дисципліни і здобув практичні навички на рівні вище середнього, який дає можливість виконувати завдання з окремими неточностями (у визначенні дат, характеристики особистостей, подій та явищ)
	C	75 – 79	«добре» – студент добре засвоїв теоретичний матеріал дисципліни і здобув практичні навички на рівні, який дає можливість виконувати завдання на рівні вище середнього, втім, із декількома суттєвими помилками
(3) Задовільно	D	68 – 74	«задовільно» – студент непогано засвоїв теоретичний матеріал і набув практичних навичок, але це дозволяє йому посередньо виконувати завдання, оскільки кількість суттєвих помилок є значною
	E	60 – 57	«задовільно» Студент у загальних рисах орієнтується у теоретичному матеріалі і має практичні навички, достатні для виконання завдань на рівні мінімальних вимог.
(2) Незадовільно	F X	35 – 59	«незадовільно» – студент має уявлення про теоретичний матеріал дисципліни, але при виконанні практичних завдань допускається дуже грубих помилок. Необхідно повторно опрацювати матеріал і складати предмет.
	F	1 – 34	«незадовільно» – студент не засвоїв матеріал навчальної дисципліни «Історія української культури», не розуміє теоретичного матеріалу та не має практичних навичок для виконання поставлених завдань. Необхідна подальша робота, рекомендується обов'язкове повторне опрацювання курсу.

проводиться за результатами роботи в кінці II навчального семестру.

Система, форми та критерії оцінювання знань

Оцінювання знань з дисципліни «Історія української культури» здійснюється на основі результатів поточного, модульного та підсумкового контролю знань за 100-бальною шкалою. Завдання *поточного й модульного* контролю оцінюються в межах від **0** до **50** балів, а завдання, що виносяться на *екзамен* (підсумковий контроль), – **50** балів.

Упродовж вивчення навчальної дисципліни студент має брати активну участь в обговоренні програмних питань на семінарських заняттях, виконанні модульних контрольних робіт, завдань до самостійної роботи з курсу.

Рівень знань студентів з усіх тем курсу «Історія української культури» оцінюється методом усного опитування на семінарських заняттях, при захисті підготовлених наукових робіт (повідомлень, доповідей, рефератів, есе), а також за результатами виконання модульних контрольних заходів, ІНДЗ. Основними підсумковими формами оцінювання знань студентів з усієї програми курсу є врахування роботи студентів упродовж семестру (за модульно-рейтинговою системою) і співбесіди з ними при допущенні до підсумкового контролю (іспиту) та рівень знань, продемонстрований під час екзаменування. Оцінюється та враховується при підведенні результативних підсумків (сумарного балу) з курсу «Історія української культури» також наукова робота студентів (участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах, підготовка наукових статей).

Екзаменаційні питання з курсу «Історія української культури» охоплюють усі ключові теоретичні проблеми навчальної дисципліни в межах двох змістових модулів і розраховані на здійснення підсумкового контролю знань студентів, який за кредитно-модульної організації навчального процесу у ВНЗ може бути як обов'язковою, так і альтернативною формою навчальної діяльності. Екзаменаційна оцінка виставляється на основі сумарної рейтингової оцінки.

Кінцева оцінка з курсу «Історія української культури» виставляється за рейтинговою (100-бальна), національною 4-х бальною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно) та за шкалою ECTS.

проблематики курсу є аналіз причинно-наслідкових зв'язків культурних процесів, подій і явищ.

Форми організації і контролю самостійної роботи залежать від складності окремих тем та навчальних можливостей груп і студентів. Передбачаються такі форми, як самостійне опрацювання відповідної наукової літератури і джерел, їх рецензування і реферування, перевірка отриманих знань на колоквіумах та контрольних роботах, виступ з доповіддю на студентських наукових конференціях.

Навчальний реферат – це письмова робота, в якій у стислій формі на основі опрацювання наукової та навчально-методичної літератури розкривається конкретна проблема чи окремий аспект теми.

Реферат складається з плану, до якого входять такі складові частини: вступ, основна частина (включає розділи і підрозділи), висновки, список використаних джерел і літератури.

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, її значення для поглибленого опанування програмного матеріалу, визначається мета та дослідницькі завдання реферату, об'єкт дослідження, загальні методи розкриття теми.

Основна частина може складатися з кількох розділів. В одному з них, як правило, розглядаються рівень дослідження проблеми, характеризуються різні точки зору. В інших розділах розкривається зміст обраної теми, дається опис та аналіз опрацьованого матеріалу, оцінка тих чи інших процесів і явищ, робляться узагальнення щодо окремих аспектів проблеми.

Важливою структурною частиною реферату є висновки. В них лаконічно робляться узагальнення та формулюються результати виконаної роботи. Висновки засвідчують здатність студента до самостійних узагальнень.

У кінці реферату наводиться список використаних джерел і літератури.

Оформлення реферату.

Реферат має бути написаний (надрукований) на аркушах формату А4 з однієї сторони аркуша українською мовою. Обсяг реферату 10 – 15 сторінок друкованого тексту (шрифт: Times New Roman, кегль – 14, інтервал – 1,5, абзацний відступ – 1 см).

Розмір лівого поля до 30 мм, правого – не менше 10 мм, верхнього та нижнього – 20 мм.

Використані у тексті наукової роботи першоджерела цитуються мовою оригіналу, наприклад, російською мовою і обов'язково в лапках, як-от:

На думку Б. Рибаківа, зазвичай «в источниках мы найдём и прямые указания на то, что, русы – варяги, и столь же прямые свидетельства их славянства» [7, 55].

Одним із обов'язкових атрибутів будь-якого реферату є посилання на джерела у квадратних дужках – [7, 55], де перша цифра означає порядковий номер джерела у списку опрацьованих джерел та літератури, а друга – сторінку цього джерела, з якої відтворено цитату. Наприклад, «7» означає, що під цим номером у Вашому списку розміщено працю Б. Рибаківа:

7. Рыбаков Б. Киевская Русь и русские княжества XII – XIII века – М.: Наука, 1982. – 675с.

а цифра 55 означає сторінку, з якої наведено цитату.

Посилання цитуються в лапках – «», якщо їх перенесено у реферат дослівно, і без лапок, якщо в цитованому тексті суттєво змінено деякі слова.

Список опрацьованих джерел та літератури складається у порядку цитування цих джерел у рефераті.

Наприклад, першу цитату до реферату взято з Котляр М. ..., то у нього буде порядковий номер 1. у списку опрацьованих джерел та літератури, і всі цитати з нього будуть робитися під цим номером: [1, 13], [1, 28], [1, 43 – 44] тощо. Наступне джерело, відповідно до послідовності його появи у рефераті, отримає порядковий номер 2. і так далі. Скажімо, це буде джерело Брайчевський М. ... – [2, 89]. Якщо ж Вам доводиться повертатися знову до цитування попередніх джерел, вони зберігають свій порядковий номер.

Реферат має містити не менше 7 джерел, на які посилається його автор. До написання реферату потрібно користуватися: 1) основними джерелами та літературою, що пропонуються до семінару; 2) літературою, рекомендованою для самостійної роботи; 3) навчальною і науковою літературою, яка є основною для курсу «Історія української культури»; 4) літературою та джерелами, що віднайдені в результаті

Одним із важливих засобів підвищення ефективності навчального процесу є створення регулярної, активної, стимулюючої системи навчальної роботи студентів. Ця стимулююча система виявляється в застосуванні різних видів контролю: поточний, модульний, підсумковий контроль знань.

Форми контролю знань

Поточний контроль здійснюється в ході повсякденної роботи студентів на аудиторних заняттях під час проведення практичних і семінарських занять. Він має за мету перевірити рівень засвоєння матеріалу та підготовки до виконання конкретного завдання. Під час проведення семінарських занять застосовуються такі методи контролю, як усне та письмове опитування студентів з питань, визначених планом семінарських занять, дискусійне обговорення проблемних питань з теми заняття, письмове складання студентами тестів, культурологічний диктант, бліц-опитування. Такий вид контролю стимулює в студентів прагнення до систематичної самостійної роботи, виконання завдань, підвищення інтересу до науки, формування почуття відповідальності. Поточний контроль, який застосовується під час індивідуально-консультаційних занять, здійснюється за допомогою відповідних тестів в усній або письмовій формі. Такий контроль застосовується стосовно тих студентів, які мають поточну заборгованість із поважних причин.

Модульний контроль передбачає перевірку, оцінку й корекцію засвоєння системних знань, умінь і навичок за наслідками вивченого матеріалу навчальних тем. У цьому випадку одиницею контролю виступають запитання декількох тем у відповідності до робочої навчальної програми. Модульний контроль проводиться у формі тестування чи модульної контрольної роботи. Під час студіювання навчальної дисципліни «Історія української культури» передбачається 2 контрольні заходи відповідно до завершення вивчення змістових модулів.

Підсумковий контроль знань студентів застосовується для перевірки успішності студентів на окремих завершених етапах навчання і здійснюється у формах семестрового контролю. Для студентів усіх форм навчання формою підсумкового контролю знань з курсу «Історія української культури» є усний **іспит**, який

СИСТЕМА КОНТРОЛЮ Й ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

Процес контролю як комплексна система діяльності в навчальному процесі ВНЗ охоплює ряд елементів: стандартизація цілей, перевірка, оцінка, облік. Враховуючи надзвичайно важливе значення контрольних заходів у забезпеченні якості навчання в системі історичної освіти, насамперед увага зосереджується на питаннях комплексної діагностики успішності студентів.

Комплексна діагностика результатів навчальної діяльності студентів – це теоретично обґрунтована та практично апробована педагогічна система встановлення основних ознак, які характеризують сформовані в процесі навчання компетентності студента – майбутнього фахівця.

Метою комплексної діагностики знань студентів є: розвиток системи компетентностей майбутнього фахівця; виявлення, перевірка й оцінка рівня здобутих знань, сформованих умінь і навичок; порівняння фактичних результатів навчально-пізнавальної діяльності із запланованими, наперед установленими стандартами; стимулювання цілеспрямованої систематичної, інтенсивної роботи студентів; підвищення об'єктивності оцінювання; одержання своєчасної інформації про стан засвоєння змісту програми на всіх етапах навчання; залучення студента до всіх форм навчального процесу.

Проведення контролю та оцінювання знань, умінь і навичок із дисципліни «Історія української культури» передбачає наступні індивідуальні засоби діагностики успішності та навчання:

1. **Теоретичні:** тести, ситуативні завдання, усна відповідь.
2. **Практичні:** робота з наочним і дидактичним матеріалом та джерелами і літературою.
3. **Творчі:** повідомлення, реферат, доповідь, наукове есе, презентація, ІНДЗ.

особистого пошуку студента, і які хоча б частково відповідають обраній темі.

Оформлення списку використаних джерел та літератури у рефераті потрібно здійснювати відповідно до загальних правил бібліографічного опису документа.

Самостійна робота з дисципліни «Історія української культури» передбачає й *індивідуальну навчальну роботу* студентів. Основними формами індивідуальної роботи студентів у межах навчального курсу є написання есе та підготовка і захист індивідуального (групового) навчального або науково-дослідного проекту (ІНДЗ).

Есе – письмовий твір-роздум над проблемою, який віддзеркалює особисту позицію студента та систему аргументів, на яких ця позиція ґрунтується. У ньому важливо продемонструвати глибоке знання обраної проблеми, збалансоване використання інформації, підпорядкованість її центральній ідеї (тезі), взаємопов'язаність, логічність, самостійність, аргументованість викладених думок і висновків.

Підготовка до написання есе передбачає ознайомлення з літературою, яка відображає різні підходи до проблеми і бачення її, дає змогу студенту виробити власну позицію і систему її аргументації. Проаналізований та систематизований матеріал викладається як система доказів на користь сформульованої ключової тези автора.

Пошук практичної реалізації принципу ефективного поєднання аудиторного та індивідуального навчання студентів-істориків зумовлює використання *індивідуальних навчально-дослідних завдань* (ІНДЗ) як одного з важливих видів позааудиторної самостійної навчальної, навчально-дослідної роботи студента. Їх виконання покликане актуалізувати важливість самостійного вивчення матеріалу, систематизації, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичного застосування знань, розвитку навичок самостійної роботи.

За змістом ІНДЗ є завершеною теоретичною або практичною роботою у межах навчальної програми курсу «Історія української культури», яка виконується на основі знань, умінь і навичок, одержаних у процесі аудиторних занять, й охоплює певну кількість тем або весь зміст навчального курсу.

ІНДЗ містить елемент пошукової, частково науково-дослідної роботи і є чинником залучення студента до науково-дослідницької діяльності, яка може бути продовжена через виконання курсової, дипломної, магістерської роботи тощо.

Варіантами навчально-дослідних проектів з «Історії української культури» можуть бути електронна презентація, електронний урок (підручник), відеокліп (фільм), макет веб-сторінки (сайту), сценарій фільму або рольової гри, соціологічне опитування, макет номера газети (журналу), в т. ч. електронних, фотоесе (альбом) тощо. Як правило, його присвячують одній темі або проблемі курсу, маючи на меті її самостійне поглиблене пізнання, використання отриманих знань для професійних або суспільних потреб. Робота над ним потребує пізнавальних, аналітичних, творчих здібностей, а також спеціальних навичок (робота з комп'ютером, аудіо- та відеоапаратурою, обробка статистичних даних тощо). Групове виконання пов'язане з чітким розподілом і кооперацією функцій учасників. Критеріями оцінювання науково-дослідного проекту є оригінальність ідеї, самостійність її розробки, змістовність, наукова обґрунтованість, практична цінність тощо.

ІНДЗ розглядається як змістовий модуль, який виконується самостійно й оцінюється як частка навчального курсу з урахуванням у загальному підсумковому рейтинговому оцінюванні студента за курс.

58. Українські літературні інтереси Л.Захер-Мазоха.
59. Українське концертно-виконавче мистецтво другої половини XIX – початку XX ст.
60. Український митець XIX ст.: соціокультурний портрет.
61. І.Франко як дослідник української культури.
62. Внесок М.Костомарова у вивчення й популяризацію української культури.
63. Жанрові особливості українського театру XIX ст.
64. Реалізм в українському музичному мистецтві: Микола Леонтович.
65. Творчість західноукраїнських художників: Теофіл Копистянський.
66. Проблема національної ідентифікації в українському реалістичному живописі:
67. Передвижники й Україна.
68. Тенденції демократизму в мистецтві України другої половини XIX – початку XX ст.
69. Полістилізм українського живопису кінця XIX ст.
70. Композитор В.Івасюк і його творчий доробок.
71. Радянська повсякденність українців: звичаї, манери, побутові практики.
72. Український кінематограф XX ст.
73. Творчість Л.Бикова і її значення для розвитку українського кіно.
74. Роль Одеської кіностудії в розвитку українського кіномистецтва.
75. Історія і діяльність кіностудії імені О.Довженка.
76. Творчість радянських архітекторів як відповідь на нові запити життя.
77. Український кінематограф суверенної держави: здобутки й втрати.
78. Творчість композиторів-пісенників незалежної України.
79. Театральне мистецтво в Україні кінця XX – початку XXI ст.
80. Нові національні заповідники («Чернігів стародавній», «Кам'янець-Подільська фортеця», «Чигирин – гетьманська столиця»...на вибір автора).

28. Етнічні тенденції в малярстві українського Ренесансу.
29. Початки книгодрукування на Україні.
30. Жовква як мистецький осередок Речі Посполитої XVII ст.
31. Львівський архітектурний Ренесанс.
32. «Золотий вік» львівського архітектурного Ренесансу: світські та сакральні споруди.
33. Напрями розвитку архітектури: єзуїтське бароко, перехідний стиль, українське бароко.
34. Рококо в українських архітектурних пам'ятках: Б. Растреллі.
35. Бароко в українській архітектурі.
36. Барокові мотиви в пам'ятках книжкової графіки (Олександр та Леонтій Тарасевичі, Іван Мирський).
37. Розвиток українського барокового живопису та скульптури.
38. Книговидавництво в Україні другої половини XVII – XVIII ст.
39. Традиційне житло в Україні другої половини XVII – XVIII ст.
40. Одяг населення Гетьманщини як ознака станової належності.
41. Споживання їжі й національна кулінарія в Україні другої половини XVII – XVIII ст.
42. Народність і народні елементи в українській культурі XVIII ст.
43. Гуманістичний характер творчості Г. Сковороди.
44. Вертеп і вертепна драма в українській культурі.
45. Український іконопис епохи бароко.
46. Стиль рококо в українській архітектурі: Андріївська церква.
47. Тенденції жіночої моди в одязі першої половини XIX ст.
48. «Домашній театр» українського панства.
49. Родовий маєток українського панства як хранитель культурних традицій.
50. Кобзарство як соціокультурне явище.
51. Класицизм в українській архітектурі.
52. Український живопис доби класицизму.
53. Софіївка як видатна пам'ятка садово-паркового мистецтва.
54. Архітектура Батурина: історія і сучасний стан.
55. Романтизм у творчості М. Костомарова, Г.Квітки-Основ'яненка, Є.Гребінки (на вибір дослідника).
56. Сентименталізм в українській літературі.
57. Вінченцо і Олександр Беретті – видатні київські архітектори.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРА ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО КІНЦЯ XVIII ст.

Самостійна робота до теми 1.1. Феномен та витоки української культури

1. Опрацюйте рекомендовану літературу до курсу й складіть тематичний конспект (тези).

1. Культурно-еволюційні процеси на території України в доісторичні часи.
2. Язичництво: питання його розквіту й занепаду в українській традиційній культурі.
3. Проблема походження слов'янського населення України.
4. Літописні племена та їхні історико-культурні здобутки.
5. Матеріальна культура східнослов'янських племен.
6. Релігійні вірування давніх слов'ян.

2. Підготуйте доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Стилiстичні особливості скіфського мистецтва.
2. Міфологічна модель світобудови в язичницькому світогляді.
3. Людина і природа в язичницькому світогляді.
4. Космогонічні уявлення давніх слов'ян.
5. Феномен трипільської культури.
6. Кочові народи як чинник формування української культури.
7. Скіфські племена Північного Причорномор'я.
8. Сармати та їх внесок в розвиток української культури.
9. Германські племена в українській культурі: готи.

10. Тюркомовні кочові племена як детермінанта української культури.
11. Культура античних колоній Північного Причорномор'я.
12. Кіммерійці в українській культурі.
13. Звіриний стиль як вершина скіфського мистецтва.

Література

1. Алексеева Т.И. Этногенез восточных славян. – М., 1973.
2. Бессонова С.С. Религиозные представления скифов. – К., 1983.
3. Блаватский В.Д. Античная археология Северного Причерноморья. – М., 1961.
4. Велецкая Н. Языческая символика славянских архаических ритуалов. – М., 1978.
5. Відейко М.Ю. Причини виникнення і розвитку трипільських протоміст // Археологія. – 1998. – № 4.
6. Голіченко Т.С. Слов'янська міфологія та антична культура. – К., 1994.
7. Греки на українських теренах. Нариси з етнічної історії. Документи матеріали карти. – К., 2000.
8. Гуменна Д. Минуле пливе в теперішнє // Розповіді про Трипільля. – Нью-Йорк, 1978.
9. Давня кам'яна скульптура. – К., 1972.
10. Даниленко В.Н. Энеолит Украины. – К., 1974.
11. Духовная культура древних обществ на территории Украины. – К., 1991.
12. Етнічна історія давньої України // П.П.Толочко, Д.Н.Козак, О.П.Моця та ін. – К., 2000.
13. Залізняк Л.Л. Передісторія України X – V тис. до н.е. – К., 1998.
14. Залізняк Л.Л. Первісна історія України. – К., 1999.
15. Знойко О.П. Міфи Київської землі та події стародавні. – К., 1992.
16. Знойко О.П. Міфи Київської землі та події стародавні. – К., 1983.
17. Зубар В., Ліньова Е., Сон Н. Античний світ Північного Надчорномор'я. – К., 1999.

ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ (ІНДЗ)

---

1. Українські дослідники культури.
2. Українська культура у світовому контексті.
3. Мистецтво кам'яного віку: український контекст.
4. Духовна культура трипільців.
5. Феномен трипільських протоміст.
6. Античне мистецтво Північного Причорномор'я.
7. Кургани скіфської еліти за даними археології.
8. Військова справа скіфів та сарматів.
9. Склавини й анти за даними археологічних досліджень.
10. Літописні племена Південної Русі.
11. Фрески та мозаїки Софії Київської.
12. Книжкова мініатюра на Русі.
13. Ювелірне мистецтво Київської Русі.
14. Житло руського міста IX – XIII ст.
15. Одяг населення Русі.
16. Київський Софійський собор як втілення християнської світоглядної ідеї.
17. Традиції іконописання в Київській Русі.
18. Формування традицій української пластики: княжа доба.
19. Архітектура удільних князівств Київської Русі: храми Чернігова.
20. Стародавній Київ: архітектурні пам'ятки.
21. Сакральна архітектура Львова, Галича епохи Київської Русі.
22. Іконопис у контексті оновлення естетичної системи XV – XVII ст.
23. Полемічна література у контексті суспільно-культурного розвитку України.
24. Ренесансні ідеї в українській культурі XVI – XVII ст.
25. Острозька академія та її роль у поширенні просвітницьких ідей в Україні.
26. Живопис українського Ренесансу: розвиток жанрів та колористики.
27. Львівська та Острозька школи в українському іконописі XV – XVII ст.

49. Український внесок у російську культуру (перша половина XIX ст.)
50. Класицизм як елемент російської імперської ідеології.
51. Проблема протистояння класицизму та романтизму: український контекст.
52. «Історії Русів» як історичний, літературний, ідеологічний твір і проблема авторства.
53. Т.Шевченко як творець міфологізованої національної свідомості.
54. Месіанство України в «Книзі буття українського народу».
55. Літературний модернізм в Україні як культурно-політичне явище.
56. Жіноча літературна традиція в Україні (Наталя Кобринська, Наталка Полтавка (Надія Кибальчич-Симонова), Любов Яновська, Уляна Кравченко, Дніпрова Чайка (Людмила Василевська), Грицько Григоренко (Олександра Судовщикова-Косач), Людмила Старицька-Черняхівська, Надія Кибальчич, Христина Алчевська).
57. «Просвіти» в культурно-освітньому русі в Україні на початку XX ст.
58. Роль громад у науковому й мистецькому житті України.
59. Класицизм і романтизм в українській культурі XIX ст.
60. Проблема дефінітивності стилю в українській музиці: Микола Лисенко.
61. Драматурія і новаторство у тетрі «Березіль».
62. Суспільно-культурна діяльність М. Хвильового.
63. Традиції і новаторство в українській культурі XX ст.
64. Які події суспільно-політичного життя України визначили розвиток культури 80-х рр. XX ст.
65. Успіхи і втрати української культури 60 – 70-х рр. XX ст.

18. Зубар В. Херсонес – Херсон: від Іфігенії до Христа (перші християни в Криму). // Хроніка. – 2000. – № 33.
19. Иессен А. А. Греческая колонизация Северного Причерноморья. – Л., 1947.
20. Ильинская В. А. Тереножкин А. Й. Скифия VII–IV ст. до н.э. – К., 1983.
21. Ілларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу. – К., 1994.
22. Ісаєвич Я.Д. Україна давня і нова: Народ, релігія, культура. – Л., 1996.
23. Історія релігії в Україні. – К., 1999.
24. Історія релігії в Україні. У 10 т. – К., 1996. – Т. 1.
25. Кифишин А.Г. Геноструктура догреческого й древнегреческого мифа // Образ-смысл в античной культуре / Сост. Л.И. Акимова. – М., 1990.
26. Костомаров М. Слов'янська міфологія. – К., 1994.
27. Котляр М.Ф. Русь язичницька. Біля витоків слов'янської цивілізації. – К., 1993.
28. Крижицький С.Д., Зубар В.М., Русяєва А.С. Античні держави Північного Надчорномор'я – К., 1998. – (Україна крізь віки).
29. Круц В. О. Питання демографії трипільської культури // Археологія. – 1993. – №3.
30. Кулаковський Ю. Минуте Тавриди. // Хроніка – 2000. – № 33
31. Лапин В.В. Греческая колонизация Северного Причерноморья. – К., 1966.
32. Макачук С.А. Український етнос. – К., 1992.
33. Мовша Т.Г. Нові дані про антропоморфну реалістичну пластику Трипілля // Археологія.— 1973.— № 11.
34. Мозолевський Б.М. Товста Могила. – К., 1984.
35. Покровський О. Як ідеалізовано скіфів у грецькому та римському письменстві // Хроніка – 2000. – № 35-36.
36. Попович М.В. Мировоззрение древних славян. – К., 1985.
37. Рыбаков Б.А. Язычество древних славян. – М., 1981.
38. Сафронов В.А. Индоевропейские прародины. – Горький, 1989.
39. Седов В.В. Происхождение и ранняя история славян. – М., 1982.

40. Телегін Д.Я. Про роль носіїв неолітичних культур дніпродніпровського регіону в етногенетичних процесах: балти і слов'яни // Археологія. – 1996. – № 1.
41. Ткачук Т.М. Знакова система трипільської культури // Археологія. – 1993. – № 3.
42. Толочко П.П. Давня історія України. У 2-х кн. Кн. 1. – К., 1994.
43. Уманцев Ф.С. Мистецтво давньої України: Історичний нарис. – К., 2002.
44. Уманцев Ф.С. Мистецтво давньої України: історичний нарис. – К., 2002.
45. Чмихов М.О. Давня культура: Навч. посібник. – К., 1994.
46. Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. Археологія та стародавня історія України. – К., 1992.
47. Шилов Ю. А. Прародина ариев. – К., 1995.
48. Яковлева Л. А. Жилище в мировосприятті позднепалеолітичного человека (по материалам поселения Межирич) // Духовная культура древних обществ на территории Украины. – К., 1991.

Самостійна робота до теми 1.2. Культура українських земель епохи Київської Русі

1. Опрацюйте рекомендовану літературу до курсу й складіть тематичний конспект (тези).

1. Пам'ятки писемності: Реймське, Остромирове Євангелія, Ізборник Святослава.
2. «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона.
3. «Повчання дітям» Володимира Мономаха як приклад мемуарної прози.
4. Києво-Печерський патерик.
5. Виникнення белетристичного жанру («Моління Даниїла Заточника»).

2. Підготуйте доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Агіографічна література Русі.
2. Апокрифічні твори в літературі Київської Русі.
3. Розвиток писемності в Київській Русі.

24. Річ Посполита та її роль у формуванні української культури XVI – XVII ст.
25. Реформаційні ідеї в українській ренесансній культурі.
26. Київ як духовний центр української культури другої половини XIV – XVII ст.
27. Петро Могила в українській духовній культурі.
28. Ренесансна ідеологія в українській літературі.
29. Львівське братство як соціокультурний феномен.
30. Формування нових світоглядних парадигм в Україні другої половини XVII – XVIII ст.
31. Український епос другої половини XVII – XVIII ст.
32. Українське бароко як системотворчий чинник української культури XVII – XVIII ст.
33. Світоглядні засади українського бароко.
34. Музика в українській бароковій культурі.
35. Інтерпретація ренесансного гуманізму в українській культурі другої половини XVII – XVIII ст.
36. Літературна творчість Г. Сковороди.
37. Художньо-естетичні особливості української барокової літератури.
38. Феномен Богородиці-Покрови в мистецтві й легендах козацької України.
39. Архетипи українського народного живопису: козак Мамай.
40. Етико-політичні засади Просвітництва та їх українська інтерпретація.
41. Витоки українського Просвітництва: європейська та українська філософська думки.
42. Організаційні форми українського Просвітництва («Зібрання», «Попівська академія»).
43. Концепція «розумного егоїзму» Я.Козельського.
44. Ідея суспільного прогресу у творах українських просвітників.
45. Масонство в Україні.
46. Ідеї Просвітництва в українській освіті та науці.
47. Г.Сковорода та просвітницька ідеологія.
48. Діяльність Новгород-Сіверського патріотичного гуртка.

ТЕМАТИКА НАУКОВИХ ЕСЕ

---

1. Археологічні джерела з історії української культури: інтердисциплінарний аналіз.
2. Літописи як джерело з історії української культури.
3. Проблема періодизації історії української культури.
4. Етнічні та етнокультурні процеси на території Європи в I тис. до н.е. – I тис. н. е.: індоєвропейська проблема.
5. Поява Homo Sapiens на території України.
6. Проблеми дослідження духовної культури давнього населення України.
7. Трипільська версія походження українців як типовий приклад історичної міфотворчості.
8. Кочові племена Північного Причорномор'я та античний світ: проблема культурних впливів.
9. Анти і готи в давньоукраїнській культурі: проблематика наукових інтерпретацій.
10. Велика Скіфія за Геродотом.
11. Коли і як виник Київ.
12. Історія пошуків слов'янської прабатьківщини.
13. Європейські тенденції в розвитку культури Галичини та Волині.
14. Походження слов'янської писемності.
15. Школа і педагогічна думка Київської Русі.
16. Світорозуміння людини доби Київської Русі.
17. Літописання як вітчизняний жанр літератури.
18. Проблема походження християнства на українських землях.
19. Феномен двовір'я в Київській Русі.
20. Розвиток науки та освіти в Київській Русі.
21. Вплив християнства на мистецтво Київської Русі.
22. Гуманістична ідеологія в українській культурі: шляхи проникнення.
23. Духовна генеза першого українського відродження.

4. Харчування русичів у IX – XIII ст.
5. Перекладна та оригінальна література Київської Русі.
6. Ізборники як києворуський літературний феномен.
7. «Повість минулих літ» та етапи її формування.
8. Система освіти на Русі.

Література (дивись семінар № 1)

Самостійна робота до теми 1.3. Українська культура XIV – першої половини XVII ст.

1. Опрацюйте рекомендовану літературу до курсу й складіть тематичний конспект (тези).

1. Соціополітичні умови формування ренесансної української культури.
2. Український ренесанс: особливості та періодизація.
3. Релігійний чинник в культурі Українського Ренесансу.
4. Олельковицький культурний ренесанс.
5. Литовсько-Руські літописи.
6. Міста та їх вплив на формування ренесансної культури України.

2. Підготуйте доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Петро Могила та його внесок у розвиток української культури.
2. Український іконопис доби Ренесансу.
3. Ренесанс в українській архітектурі.
4. Усна народна творчість: календарні, сімейно-обрядові та побутові пісні XV – першої половини XVII ст.
5. Ідеї Відродження та Реформації в розвитку української літератури.
6. Суспільно-культурні погляди та літературна діяльність І. Вишенського.
7. Нові жанри світської музики: канти.
8. Братства і їх роль у піднесенні національної культури кінця XVI – початку XVII ст.

3. Складіть історичний портрет одного з діячів культури українського Ренесансу:

- *православних письменників-полемістів* (Христофор Філалет, Іван Вишенський, Мелетій Смотрицький, Захарій Копистенський, Герасим Смотрицький, Стефан Зизаній, Клірик Острозький, Іпатій Потій, Іван Вишенський);
- *представників латиномовної лінії української літератури* (Юрій Дрогобич, Павло Русин, Станіслав Оріховський);
- *членів братств* (Арсеній Еласонський, Стефан Куколь (Зизаній Тустановський), Кирило Транквіліон-Ставровецький, Памво Беринда, Юрій Рогатинець, Єлисей Плетенецький, Костянтин Корнякт).

Література (дивись семінар № 2)

Самостійна робота до теми 1.4. Культура України другої половини XVII – XVIII ст.

1. Опрацюйте рекомендовану літературу до курсу й складіть тематичний конспект (тези).

1. Звичаєві норми громадського побуту в Україні другої половини XVII – XVIII ст.
2. Звичаєві норми спілкування і дозвілля в Козацькій Україні.
3. Сімейні обряди й ритуали другої половини XVII – XVIII ст.
4. Розвиток освіти й наукових знань в Україні другої половини XVII – XVIII ст. Києво-Могилянська академія.

2. Підготуйте доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Освіта й інтелектуальне життя в Україні в другій половині XVII ст.
2. Козацтво та його роль в культурі України другої половини XVII – XVIII ст.
3. Військово-політична культура козацтва.

Самостійна робота до теми 2.4. Культурне життя в умовах утвердження національного суверенітету

1. Підготуйте доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Творчі колективи незалежної України і їх діяльність.
2. Молодіжні субкультури в умовах незалежності України.
3. Стан і проблеми народного мистецтва на сучасному етапі.
4. Оперне мистецтво незалежної України.
5. Сучасна хореографія в Україні: «Київ модерн-балет».
6. Сучасна українська рок-музика: стилі музики, біографії виконавців, творчий шлях музичних гуртів («Брати Гадюкіни», «ВВ», «Плач Єремії», «Океан Ельзи», «Мандри», «Грін Грей», «Табула Раса», «Мертвий Півень», «Скрябін»).
7. Сучасний український живопис (Ж.Кадирова, Г.Зіньковський, М.Кадан, Л.Наконечна).

2. Складіть історичний портрет одного з діячів культури незалежної України:

Ю.Андрухович, Б.Бенюк, С.Вакарчук, В.Гришко, О.Забужко, Р.Кириченко, Р.Лижичко, С.Павличко, Т.Повалій, С.Ротару, В.Сердючка, Б.Ступка, О.Ступка, М.Скорик.

Література (дивись семінар № 7)

5. Особливості розвитку української культури в роки Великої Вітчизняної війни.

2. Складіть історичний портрет одного з діячів культури радянського часу:

М.Рильський, В.Еллан-Блакитний, В.Сосюра, Б.-І.Антонич, І.Вільде, К.Гриневичева, П.Карманський, Б.Лепкий, А.Чайківський, Ю.Шкрумеляк, О.Бабій, Ю.Клен, У.Самчук, Є.Маланюк, Л.Мосендз, О.Ольжич, О.Теліга, В.Бобинський, О.Гаврилко, Я.Галан, П.Козланюк, К.Пелехатий, С.Тудор, М.Вінграновський, Д.Павличко, Л.Костенко, В.Симоненко, І.Драч, М.Божій, М.Дерегус, В.Касіян, К.Трохименко, О.Шовкуненко, Т.Яблонська, К.Білокур, М.Приймаченко, К.Данькевич, С.Людкевич, Г.Майборода, П.Майборода, Ю.Мейтус, Л.Ревуцький, О.Білаш, А.Філіпенко, І.Шамо, А.Бучма, В.Добровольський, М.Крушельницький, Ю.Лавров, М.Романов, Н.Ужвій, К.Хохлов, Ю.Шумський, Г.Юра.

3. Підготуйте доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Наукове товариство ім. Т.Шевченка як головний осередок української культури.
2. Літературно-мистецька група «Горно»: основні ідеї і діяльність.
3. Асоціація незалежних українських митців: історія створення, склад і напрями діяльності.
4. Львівська інтернаціональна група «Артес» і її мистецька діяльність.
5. Роль митрополита А. Шептицького в культурному відродженні українців.
6. Фільм С.Параджанова «Тіні забутих предків» і його значення для розвитку української культури.

Література (дивись семінар № 6)

4. Лавра як головний видавничий осередок другої половини XVII – початку XVIII ст.
5. Розвиток церковної музики в Україні другої половини XVII–XVIII ст.
6. Українська література другої половини XVII – XVIII ст.
7. Драма та розвиток театру в Україні другої половини XVII – XVIII ст.
8. Розвиток української поезії другої половини XVII – XVIII ст.

3. Складіть історичний портрет одного з діячів культури другої половини XVII – XVIII ст.:

Д.Бортнянський, М.Березовський, А.Ведель, В. Григорович-Барський, І.Галятовський, Дм. Ростовський, С.Яворський, К.Сакович, С.Дівович, О. та Л.Тарасевичі, І.Мирський.

Література (дивись семінар № 3)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

КУЛЬТУРА УКРАЇНИ XIX – ПОЧАТКУ XXI ст.

Самостійна робота до теми 2.1. Українська культура першої половини XIX ст.

1. Опрацюйте рекомендовану літературу до курсу й складіть тематичний конспект (тези).

1. Особливості та напрями українського романтизму.
2. Романтизм та сентименталізм в українській літературі.
3. Романтизм в українському музичному мистецтві.
4. Засади українського романтизму як підґрунтя української національної ідеї.

2. Підготуйте доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Театральне мистецтво першої половини XIX ст.
2. «Малоросійська школа» в російській літературі.

3. «Українська школа» в польській літературі першої половини XIX ст.
4. Гурток І.Срезневського у Харкові та його діяльність.
5. В.Каразін – «український Ломоносов».
6. Петро Лодій: життя і творчість.
7. Іван Мартос – життя і діяльність.
8. Трансформація козацької старшини в дворянський стан на початку XIX ст.
9. Виникнення українського театру (перша половин XIX ст.)

3. Складіть історичний портрет одного з діячів культури першої половини XIX ст.

І.Котляревський, Г.Квітка-Основ'яненко, Є.Гребінка, П.Гулак-Артемівський, М.Костомаров, А.Метлинський, Т.Шевченко, М.Гоголь, М. Вербицький, С. Гулак-Артемівський.

Література (дивись семінар № 4)

Самостійна робота до теми 2.2. Культура України другої половини XIX – початку XX ст.

1.Опрацюйте рекомендовану літературу до курсу й складіть тематичний конспект (тези).

1. Українське мистецтво доби реалізму.
2. Чинники та характер модернізації вітчизняного соціокультурного простору.
3. Модерністський період національно-культурного відродження та його особливості в Галичині.

2. Підготуйте доповідь (реферат) з обраного питання:

1. Родина Тобілевичів та виникнення українського професійного театру.
2. Еволюція українського музичного мистецтва в другій половині XIX ст.

3. М.Лисенко – засновник українського оперного мистецтва.
4. Жіночі традиції української модерної літератури (Л.Українка, О.Кобилянська).
5. Українські імена у світовій науці: І.Пуллой, І.Мечников, І.Пирогов (на розсуд дослідника).
6. С.Васильківський – найяскравіший представник українського реалістичного живопису.

3. Складіть історичний портрет одного з діячів культури другої половини XIX ст.

К.Костанді, М.Мурашко, І.Сошенко, В.Орловський, К.Трутовський, С.Васильківський, І.Айвазовський, Л.Позен, П.Забіла, М.Микешин, М.Кропивницький, М.Старицький, М.Садовський, М.Заньковецька, П.Саксаганський, І.Карпенко-Карий, М.Леонтович, М.Лисенко, М.Вербицький, А.Вахнянин, Л.Українка, О.Кобилянська, І.Труш, О.Новаківський, О.Кульчицька, Н.Кобринська, Н.Кибальчич-Симонова, Л.Яновська, У.Кравченко, Л.Василевська, О.Судовщикова-Косач), Л.Старицька-Черняхівська, Н.Кибальчич, Х.Алчевська.

Література (дивись семінар № 5)

Самостійна робота до теми 2.3. Українська культура радянської доби

1. Опрацюйте рекомендовану літературу до курсу й складіть тематичний конспект (тези).

1. Духовне життя західноукраїнських земель між двома війнами.
2. Розвиток музично-пісенного мистецтва після Другої світової війни в УРСР.
3. Наступ компартійної влади на «релігійні пережитки» радянських людей у кінці 50-х – початку 60-х рр. XX ст.
4. Українська культура в роки «перебудови».